

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BİLİM DALI

KUR'AN-I KERİM'DE PEYGAMBERİMİZE
YASAKLANAN HUSUSLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlminur ÖZUYGUR

İstanbul

Haziran- 2023

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BİLİM DALI

KUR'AN-I KERİM'DE PEYGAMBERİMİZE
YASAKLANAN HUSUSLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlminur ÖZUYGUR

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TEMİMİ

İstanbul
Haziran- 2023

TEZ ONAY SAYFASI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma, jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Temel İslam Bilimleri Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TEMİMİ

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Adem ERGÜL

Üye: Doç. Dr. Murat KAYA

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım” “**Kur’an-ı Kerim’de Peygamberimize Yasaklanan Hususlar**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğim, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

İmza

İlminur ÖZUYGUR

ÖN SÖZ

Araştırmamın bitimine kadarki her aşamada bana yardımcı olan değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TEMİMİ hocama, görüşleri ve önerileriyle bana yardımcı olan Doç. Dr. Murat KAYA, Doç. Dr. Nur Ahmet KURBAN, Dr. Öğr. Üyesi Adem ERGÜL hocalarıma, Yüksek lisans eğitimim boyunca benden desteklerini esirgemeyen Ablam Subhinur'a ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

İlminur ÖZUYGUR

İstanbul- 2023

ÖZET
KUR'AN-I KERİM'DE PEYGAMBERİMİZE YASAKLANAN
HUSUSLAR

İlminur ÖZUYGUR

Yüksek Lisans, Temel İslami Bilimleri

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TEMİMİ

Haziran, 2023 – 111 Sayfa

Bu çalışmada Kur'an'da Hz. Peygamber'e yasaklanan hususlar incelenmektedir. Yasak içeren ayetleri incelerken elimizdeki Mushaf sure sıralarını esas aldık. Lafzen ve manen veya sadece manen aynı manayı içeren farklı surelerdeki ayetleri bir başlık altında topladık. Kur'an'da Peygambere yasaklanan hususları fiilden önce gelen yasaklar ve fiilden sonra gelen yasaklar şeklinde iki kategoriye ayırdık.

Bu araştırma girişle beraber dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde giriş, araştırmanın konusu, kapsamı, amacı izah edilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde Kur'an'da Peygamberlere Genel Bakış başlığı altında Peygamber, Resul, Nebi kavramları ve bunlar arasındaki ilişkiler hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü ve Dördüncü bölümlerde tezin esas konusu olan, Kur'an'da Peygamberimiz Muhammed'e yasaklanan hususlar ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Peygamberimiz Muhammed o fiili yapmadan gelen yasaklardan, Dördüncü bölümde ise o fiili yaptıktan sonra gelen yasaklardan bahsedilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Hz. Peygamber, Yasaklar, Yasak Getiren Ayetler.

ABSTRACT
ISSUES PROHIBITED TO OUR PROPHET IN THE QUR'AN

İlminur ÖZUYGUR

Master, Temel İslami Bilimleri

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Mustafa TEMİMİ

June 2023 – 111 Pages

In this study, the issues that are forbidden to the Prophet in the Quran are examined. While examining the forbidden verses, we have taken the order of the Mushaf sura as a basis. We have gathered the verses in different suras, which have the same meaning literally and spiritually or simply spiritually, under one title. In the Holy Quran, we have divided the prohibited matters to the Prophet into two categories: prohibitions that come before the action and those that came after the action.

This research consists of four parts including the introduction. In the first chapter, the introduction, the subject of the research, its scope and purpose are thoroughly explained. In the second part, information about the concepts of Prophets, Resul and Nabi and the relations between them is given under the title of overview of Prophets in the Quran. In the third and fourth chapters, the main subject of the thesis, which is the issues that are forbidden to our Prophet Muhammad in the Quran are discussed. In the third chapter, explained the prohibitions that came before the Prophet's action, and in the fourth chapter are the prohibitions that came after he did that action were mentioned.

Keywords: The Holy Quran, Prophet Muhammad, Prohibit

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Tezin Konusu.....	1
1.2. Tezin Amacı	1
1.3. Tezin Kapsamı ve İçeriği	1
1.4. Araştırmanın Önemi ve Özgün Değeri	2
İKİNCİ BÖLÜM	3
KUR'AN'DA PEYGAMBERLERE GENEL BAKIŞ	3
2.1. Peygamber Kavramı.....	3
2.2. Nebi Kavramı.....	3
2.2.1 Sözlük Anlamı.....	3
2.2.2 Terim Anlamı	4
2.3. Resul Kavramı	5
2.4. Nebi ve Resul Kavramı Arasındaki İlişki.....	7
2.5. Resul ve Nebi Kavramının Kur'an-ı Kerim'deki Kullanımı ile İlgili Öne Çıkan Bazı Tespitler.....	13
2.5.1. Resul Kavramının Kur'an-ı Kerim'de Kullanımı ile İlgili Öne Çıkan Tespitler	13

2.5.2. Nebi Kavramının Kur'an-ı Kerim'de Kullanımı ile İlgili Öne Çıkan Tespitler	14
2.5.3. Nebi ve Resul Kavramlarının Ortak Noktaları.....	15
2.5.4. Kur'an-ı Kerim'de Resul/Mürsel Olarak Anılan Peygamberler	16
2.5.5. Kur'an-ı Kerim'de Nebi Olarak Anılan Peygamberler	16
2.5.6. Kur'an-ı Kerim'de Resul ve Nebi Olarak Anılan Peygamberler	17
2.6. Kendileri Hakkında Yasaklayıcı Ayet İnen Peygamberler	18
2.6.1. Hz. Âdem	18
2.6.2. Hz. Nuh.....	19
2.6.3. Hz. İbrahim	19
2.6.4. Hz. Musa.....	20
2.6.5. Hz. Davud	21
2.6.6. Hz. Muhammed (s.a.v)	22
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	23
HZ. MUHAMMED (S.A.V)'E GELEN YASAKLAR	23
3.1 FİLDEN ÖNCE GELEN YASAKLAR.....	23
3.1.1 Kafirlerin Şehir Şehir Dolaşmalarına Aldanmaması.....	23
3.1.2 Hainlere Arka Çıkmaması	25
3.1.2.1 Hz. Peygambere İstiğfar emri.....	30
3.1.3 Cahillerden Olmaması.....	32
3.1.4 Rabbine Yalvaranları Kovmaması	34
3.1.5 Kafirlerle İmrenmemesi.....	39
3.1.6 Kötü Niyet Üzerine İnşa Edilen Mescitte Namaz Kılmaması	45
3.1.7 Müşrik Olarak Ölenler İçin Af Dilememesi	49
3.1.7.1 Ebu Talip'e Af Dilemesi Üzerine	54
3.1.8 Münakaşaya Girişmemesi.....	54

3.1.9 Kafirlere Boyun Eğmemesi	56
3.1.9.1 Yalanlayanlara boyun eğmemesi.....	60
3.1.9.2 İnanmayanların Heva Heveslerine Uymaması.....	62
3.1.10 Belli Bir Zamandan sonra Yeni Bir Hanımla Evlenmemesi	64
3.1.11 Hz. Yunus'un Yaptığını Yapmaması	68
3.1.12 Yaptığı İyiliği Başa Kakmaması	71
3.2 FİİLDEN SONRA GELEN YASAKLAR	73
3.2.1. Kafirlere Üzülmemesi	73
3.2.2. Güçlü Hale Gelmedikçe Kafirleri Esir Almaması	79
3.2.3. Küfür Üzerine Vefat Edenin Namazını Kılmaması	85
3.2.3.1. Hz. Ömer'in Muvafakati	88
3.2.3.2. Hz. Peygamberin kendi gömleğini İbn Übeyy'e göndermesi	89
3.2.4. Namazda Aşırıya Kaçmaması.....	90
3.2.5. İnşallah Demeden Bir Şeyi Kesin Yapacağını Söylememesi	92
3.2.6. Kur'an'ı Okumakta Acele Etmemesi	94
SONUÇ.....	98
KAYNAKÇA.....	100

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Tezin Konusu

Kur'an Allah Teâlâ'nın başta Peygamberimiz olmak üzere bütün insanlara indirdiği kitabıdır. Bu kitap emir ve yasakları içermektedir. Allah Teâlâ insanlara yasakladığı ve emrettiği şeyleri bu kitap vasıtası ile bildirmiştir. Peygamberimiz Allah Teâlâ'nın elçisi olarak bütün günahlardan korunmuştur, ama unutmamalıyız ki o da bir insan olarak kasıtsız bir şekilde bazı yanlışları yapabilir. İlk baktığımızda başlıktaki yasak sözcüğü biraz sert gelebilir. Ama Türkçede bu sözün yerine geçecek uygun bir kelime bulamadığımız için yasak kelimesini kullandığımızı belirtmek istedik. Bu tezde Allah Teâlâ'nın Kur'an'da Peygamberimize hangi hususlarda yasaklar getirdiğini ve bu yasakların niçin geldiğini, ayetlerin tefsirlerine ve iniş sebeplerine bakarak açıklamaya çalışacağız.

1.2. Tezin Amacı

Peygamberler insanlara tebliği etmeleri için Allah tarafından seçilmiş kişilerdir. Onlar Allah Teâlâ'dan gelen emir ve yasakları insanlara tebliği etmekle görevlendirilmiştir. Ve bizim için birer örnek kimselerdir. Dolayısıyla Allah onları Peygamberlik görevi verilene kadarki zaman dilimi içinde de çirkin işlerden ve büyük günahlardan korumuştur. Peygamberimiz dahil bütün peygamberler dini tebliği etmede çirkin işlerden ve bütün büyük günahlardan korunmuşlardır. Ama onlar Allah Teâlâ'nın elçisi olmakla beraber bizim gibi birer insandır. Allah Teâlâ onları büyük günahlardan korumuş ise de vahiyle ilgili olmayan bazı konularda kasıtsız olarak bazı yanlışlar yapmışlardır, onlar Peygamber olma gereğinden Allah Teâlâ tarafından hemen uyarılmış ve tövbeleri kabul edilmiştir. Bu araştırmada Kur'an'da Peygambere yasaklanan hususlardan bahsetmekle birlikte, hangi konularda yasak ayetlerinin indiği ve inme sebepleri açıklanacaktır.

1.3. Tezin Kapsamı ve İçeriği

Bu araştırmada olumsuz fiille Peygamberimize hitap eden bütün ayetler toplandıktan sonra ayetler, Peygamberin o işi yapıp yapmadığına göre, fiilden önce ve fiilden sonra inen ayetler olarak iki kategoriye ayrıldı. Daha sonra ayetlerin konusuna göre birer başlıklar koyuldu, yasak ayetleri Kur'an sırasına göre sıralandı.

Bu araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tezin amacı, konusu, önemi ve teze ilgili kısaca bilgiler verilmektedir. İkinci bölümde ise Nebi ile Resul kavramları ve Kur'an'da ismi geçen Peygamberler ve onlara inen yasaklardan bahsedilmektedir. Üçüncü bölümde tezin ana konusunun olan peygambere yasaklanan hususları içeren ayetler tek tek konu başlıklarına göre açıklanmaktadır. Araştırmada ele aldığımız ayetlerin mealleri, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Türkçeye çevrilen Kur'an-ı Kerim mealinden aldık.

Bu araştırmada Peygamberimiz Muhammed'e Kur'an'da yasaklanan hususların neler olduğunu, yasağın gelme sebeplerini ayetlerin nüzul sebebi ile inceleyeceğiz. Araştırmamız sonucunda bu alanda böyle bir çalışmanın olmadığını fark ettik. Ve bu çalışmanın bu eksikliği az da olsa kapatacağına inanıyoruz.

1.4. Araştırmanın Önemi ve Özgün Değeri

Araştırmamıza özgün değer katan en önemli husus, tefsir alanında bu konunun herhangi biri tarafından ele alınmamış olmasıdır. Araştırmamız sonucunda doğrudan bu konuyla alakalı bir şeye ulaşamadık, ama itab başlığında ilgili ayetleri ele alan araştırmalar / yüksek lisans tezleri ve bazı makaleler bulunmaktadır. ama bu çalışmada Hz. Peygamberimiz Muhammed (s.a.v)'e yasak getiren bütün ayetler incelenmektedir. Bu araştırmayı başta tefsir kitaplarından ve bazı araştırma makalelerinden faydalanarak ele almaya çalışacağız.

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN'DA PEYGAMBERLERE GENEL BAKIŞ

2.1. Peygamber Kavramı

“Peygamber” kelimesi Sözlük anlamı itibari ile Farsça bir kelime olup. “Peygam” ile “ber” kelimelerinin bir yere gelmesiyle oluşmuştur. Farsçada “Peygam” kelimesi haber anlamını ifade etmekten, “ber” kelimesi de haber getirip götürme anlamını ifade etmektedir. Bu yüzden peygamber kelimesi birleşik yazılmaktadır. Bu kelime Farsçada “Peygamber” veya “Peyember” şeklinde söylenmektedir.¹

Diğer bir sözlük anlamı ise; haberci, nebi, resûl, haber getiren kimse demektir. Haber getiren kimse dediğimizde, bunun manasının geniş anlamı içermesinden “Peygamber” sözcüğü Arapçadaki “Resûl” ve “Nebî” kelimelerini de içine alacak bir özelliğe sahip olduğundan bu iki kelimedenden daha genel bir kavram olarak kabul edilmektedir.²

Kur'an-ı Kerim'i incelediğimizde Peygamber kelimesi manasında Arapçadaki nebi ve resul kelimeleri tekil ve çoğul halde birçok yerde geçmektedir. Bu iki kelimenin manasının aynı olup olmadığı hakkında görüş farklılığı vardır.

2.2. Nebi Kavramı

2.2.1 Sözlük Anlamı

Kur'an'da Nebi kelimesi tekil ve çoğul şekilleriyle 75 yerde geçmektedir. Dilciler arasında nebi sözlüğünün kökeni hakkında farklı görüşler olmakla birlikte konu ile ilgili iki temel görüş mevcuttur. Birinci görüşe göre, nebi kelimesi sözlük olarak hamzeli “n-b-e” kökünden türemiş olmasıdır. Hamzeli “n-b-e” kavramı, çok önemli, kendisi ile ilim elde edilen ve büyük fayda sağlayan haber demektir. Bu üç özelliği taşıyan habere “n-b-e” adı verilmiştir. Eğer bu üç özelliği taşıyorsa ona da “n-b-e” adı verilmez. n-b-e adı verilen haberin Allah Teâlâ'nın ve elçisinin haber vermesi ve mütevatir haber gibi yalandan arınmış olması gereklidir.³ “nebi” kelimesi fe'ül vezninde ismi fail olarak haber getiren kimse ve ismi mef'ul vezninde kendisine haber

¹ Yusuf Şevki Yavuz, “Peygamber” *DİA*, (İstanbul: TDV yayınları, 2007), 34/257.

² Yusuf Şevki Yavuz, “Peygamber” *DİA*, 34/257.

³ Râgıb El-İsfahânî, *el-Müfredât*, (Beyrut: Daru'l Kalem, 1416), 1 bs, 788

verilen kimse manasında gelmektedir.⁴ Ebû Zekeriyâ el-Ferrâ (ö.207/822), İsmail bin Hammâd el-Cevheri (ö. 400/1009), ve Murtazâ ez- Zebidi (ö.1205/1791) gibi sözlük alimleri peygamberlerin “nebî” adı ile adlandırılmalarının sebebini Rabbin ‘den onun kullarına haber getirmelerinden dolayı olduğunu söylemektedirler. Buna göre nebi kelimesi Allah Teâlâ’dan kendisine çok önemli bir haber gelen ve bu haberi başka insanlara haber veren kişi anlamını da ifade etmektedir.⁵

İkinci görüşe göre nebi kelimesi yücelik, yükseklik manasındaki “n-b-v” kökünden türemiştir.⁶ Bu iki görüşe baktığımız zaman şunu anlıyoruz ki, nebi kelimesi her iki halde makamı yüce olan bir kimsenin, Allah Teâlâ tarafından önemli haberlerin kendisine verilen ve onu diğer insanlara getiren kişi anlamına geldiğini söyleyebiliriz. Cürcani nebi hakkında tarifini şöyle yapar “Allah Teâlâ’nın ilahi bilgileri melek veya kalbine ilham vasıtasıyla yahut doğru rüya yoluyla aktardığı kimseler”⁷

2.2.2 Terim Anlamı

Baktığımız zaman nebi sözlüğünün terim anlamı hakkında ihtilaf yoktur. Ancak ince ayrıntılarına inildiği zaman farklı şahıslardan farklı görüşlerle karşılaşılmaktadır. Onlardan kısaca bahsetmek istiyoruz.

Ehl-i sünnet kelmacıları şöyle tarif etmektedir nebi “Allah Teâlâ tarafından bir melek aracılığı ile kendisine vahyedilen veya kalbine ilham olunan yahut da sadık rüya ile uyarılan kişi”⁸

İmam Eş’arı’nın (ö.324/935) tanifi ise şöyledir “bir melek aracılığı ile Allah Teâlâ’dan kendisine emir, yasak ya da bildiri şeklinde hüküm gelen kişidir”⁹

İmam Mâtüridi’nin (ö. 333/944) tanifine göre nebi “İnsanların talebi üzerine Allah Teâlâ katından haber getiren kişidir. Nebîler ya bir meleğin vâsıtasıyla vahye nail olmuşlar veya uykuda sâdik rüyâ halinde bu hal gösterilmiş, yahut da kendilerine ilham

⁴ Râgıb El-İsfahânî, *el-Müfredât*, 789.

⁵ Erdinç, Doğru, “Dilbilim ve Kur’an Çerçevesinde Bir Anlam Analizi: Resul ve Nebi Kavramları” *Islamic University Europe Journal of Islamic Research*, S.5, (2011): 5.

⁶ A.g.e. 5.

⁷ Cürcânî, Seyyid Şerif, *et-Ta’rifât*, (Beyrut 1995), 239.

⁸ Recep Önal, “Kur’an’daki Nebî – Resûl Kavramlarına Teolojik Yaklaşım” 333.

⁹ Ebû Bekr b. Muhammed İbn Fûrek, *Mücerredü Makâlâti’s-Şeyh Ebi’l-Hasan el-Eş’arî*, (nşr. Daniel Gımarret), Beyrut 1987, 175.

edilmiş kişilerdir”.¹⁰

İbn Teymiyye (ö. 728/1328) nebi ve resul kelimesi arasındaki farkları açıklarken şöyle demektedir Nebiler Allah Teâlâ’ya inanan mümin kimselere, resuller ise Allah Teâlâ’nın buyruklarına karşı gelenlere gönderilirler.¹¹

Yukarıda verilen tariflerden yola çıkarak nebî kelimesini şu şekilde açıklayabiliriz: nebî, Allah Teâlâ Teala’nın kulları arasından seçerek ilahi bilgileri onlara farklı yollarla vahyetmek suretiyle bir topluluğa veya bütün insanlara gönderdiği seçilmiş özel kişilerdir.

2.3. Resul Kavramı

Resul kelimesi sözlükte elçi, mesaj ve benzeri anlamlarda gelmektedir. Kur’an-ı Kerimde peygamber göndermek için Aynı kökten türeyen “ırsal” kelimesi kullanılmaktadır. “İrsal” yöneltme, gönderme ve bırakma gibi anlamlarda gelmektedir. Aynı zamanda önemli işler için gönderilen kişilere de resul kelimesinin türevleri kullanılmaktadır. Kur’an-ı Kerimde Hz. Süleyman’a Belkıs’ın önemli bir görevle gönderdiği elçileri zikrederken “murselun” kelimesi kullanılmıştır.¹²

وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ

“Ben bunlara bir hediye göndereceğim, sonra bakacağım elçiler ne ile dönecekler?”¹³

Râgıb El-İsfahânî Müfredât adlı eserinde resul kelimesini şöyle açıklamaktadır.

رسول Resl sözcüğünün asıl anlamı, “teenni ile gitmek” “yumuşaklık” gibi manalara gelmektedir. Kimi zamanda رسول mesajın taşıyıcısı المبعوث gönderilen elçi anlamında gelmektedir. Birçok yerde tekil ve çoğul anlamlarına gelir.¹⁴ Kur’an’da tekil anlamında şöyle gelmektedir: لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ “Andolsun, size içinizden öyle bir peygamber gelmiştir.”¹⁵ Çoğul anlamında da şöyle buyurur: “deyin ki: biz

¹⁰ Mâtürîdî, Te’vîlâtü Ehli’s-sünne, Beyrut 1425/2004, II, 295; III, 269.

¹¹ Ahmed b. Abdülhalîm İbn Teymiyye, en-Nübüvvât, Beyrut, 1985, 337.

¹² Bayram Ayhan “Kur’an-ı Kerim’e göre Peygamberlerin İsmeti” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), 9.

¹³ en-Neml 27/35.

¹⁴ Râgıb El-İsfahânî, el-Müfredât, 852.

¹⁵ et-Tevbe 9/ 128.

alemlerin rabbinin elçileriyiz”¹⁶ رسول kelimesi sözün ve mesajın taşıyıcısı anlamında geldiği gibi taşınan söz anlamında da gelmektedir.¹⁷ رسول kelimesinin çoğulu رسل olup Allah Teâlâ'nın elçileri sözünden bazen peygamberler¹⁸ bazen de Cebrail ve diğer melekler kastedilmektedir.¹⁹

Resûl kelimesi türevleriyle birlikte Kur'an-ı Kerim'de toplam 513 ayette geçmektedir. Bunlardan 238 tanesi medenî surelerde, geriye kalan 275 tanesi Mekki surelerde geçmektedir. Kur'an'da fiil ve isim olarak çeşitli türevleri bulunan Resûl kelimesi Kur'an'ın anlam dünyasında genel olarak şu anlamlarda kullanılmıştır.²⁰

Resul kelimesi Kur'an'da bazen insanlardan gönderilen peygamberlere, bazen Cebrail ve diğer meleklerle, bazen de önemli iş için gönderilen kişilere kullanılmıştır. Şimdi biz burada örnek olarak insanlardan gönderilen peygamberleri işaret eden ayetlerden bazılarını kısaca zikredeceğiz. *“Muhammed yalnızca bir elçidir, ondan önce de elçiler gelip geçti.”*²¹ *يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا* *“Ey peygamberler! Tertemiz nimetlerden yiyip için, güzel işler yapın. Kuşkusuz ben yaptıklarınızı eksiksiz bilmekteyim.”*²² Bunun gibi çok fazla ayetler bulunmaktadır.

Kur'an'da Cebrail ve diğer melekler için de bazen Resul kelimesi kullanılmıştır. *اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ* *“Allah Teâlâ meleklerden de elçiler seçer, insanlardan da. Şüphesiz Allah her şeyi işitmektedir, görmektedir.”*²³ *“Melek ben ancak sana tertemiz bir erkek çocuk bağışlamak için rabbim tarafından gönderilmiş bir elçiyim dedi.”*²⁴ Bu ayetteki elçiden maksat Cebrail'dir.

- Bu terim biraz önce Belkıs olayında zikrettiğimiz gibi insanlar arasından Risalet görevi ile görevlendirilmeyen ama önemli vazifelerle görevlendirilen herhangi bir kişiler içinde kullanılmıştır. Yusuf suresinde kralın Yusuf'a gönderdiği elçiye resul

¹⁶ eş-Şu'ara 26/16.

¹⁷ Râgıb El-İsfahânî, *el-Müfredât*, 426.

¹⁸ el-Hacc 22/52; en-Nahl 16/36; el- İsrâ17/19.

¹⁹ et-Tekvîr 81/19; el-Hûd 11/77; el-Ankebût 29/31.

²⁰ Recep Önal, “Kur'an'daki Nebî – Resûl Kavramlarına Teolojik Yaklaşım” 338.

²¹ Âl-i İmrân 3/144.

²² el-Mü'minûn 23/51.

²³ el-Hac 22/75.

²⁴ Meryem 19/19.

kelimesi kullanılmıştır.

وَقَالَ الْمَلِكُ انْتُونِي بِهِ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ
Yûsuf'a geldiğinde Yûsuf, "Efendine dön dedi."²⁵

İrsal kalıbı rüzgâr ve yağmur gibi cansız şeyler içinde kullanılmıştır. وَأَرْسَلْنَا الرِّيَّاحَ لَوَاقِحَ
"Biz rüzgarları aşılayıcı olarak önderdik."²⁶ وَالَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ فَتُبِيرُ
"Bulutları harekete geçirsin diye rüzgarları gönderen Allah Teâlâ'dır."²⁷ وَلَئِنْ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ
"Andolsun ki, bir rüzgâr göndersek de onu (ekini) sararmış görseler, hemen
nankörlük etmeye başlarlar."²⁸

İrsal kalıbının ismi mef'ulü Mürsel şeklinde olup "gönderilmiş elçi" manasında olup
resul kelimesi ile aynı anlamdadır. Yukarıda resul kelimesinin sözlük anlamından ve
Kur'an'da kullanılan manalarından bahsettik. Şimdi kısaca terim anlamından
bahsedeceğiz. Resul kelimesinin terim anlamı insanlara dini bildirmek için yeni bir
kitap verilen ve onunla geçmişteki kitapları nesheden kişidir.²⁹ Cürcani (ö. 816/ 1413)
"Tarifat" adlı eserinde şöyle açıklamaktadır; Resul, ilahi hükümleri insanlara tebliği
etmesi için Allah Teâlâ tarafından gönderilen kişidir.³⁰ Tanımlara baktığımız zaman
resul ile nebi terimleri arasında bazı farkların olduğunu görmekteyiz. Tanımlara
bakarak Resul'ün Nebi'den farkı, Kendisine yeni bir kitap ve şeriat verilen kişiye resul
diyebiliriz. Bu iki terimin farklı manalara geldiğini söyleyenler olduğu gibi aynı
manalara geldiğini söyleyenlerde vardır. Şimdi biz burada bu hakkındaki bazı
görüşlerden kısaca bahsedeceğiz.

2.4. Nebi ve Resul Kavramı Arasındaki İlişki

Nebi kavramı ile resul kavramı arasında farkın olmadığını söyleyenler mutezile
ekolüdür. Mutezile ekolü bu görüşünü ayetlerle desteklemektedir. Onların delilleri şu
şekildedir.³¹

Hacc suresinin 52. ayetinde Allah Teâlâ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ

²⁵ Yûsuf 12/ 50.

²⁶ el- Hicr 15/22.

²⁷ er-Rûm 30/48.

²⁸ er- Rûm 30/ 51.

²⁹ Önal, "Kur'an'daki Nebî – Resûl Kavramlarına Teolojik Yaklaşım"334.

³⁰ Seyyid şerif Cürcani, *Tarifat*, 111.

³¹ Bayram Ayhan "Kur'an-ı Kerim'e göre Peygamberlerin İsmeti" 11.

hiçbir resul ve nebî göndermedik ki.”³² buyurarak nebi ile resulün aynı manada olduğunu kanıtlamaktadır.

Allah Teâlâ Kur’an’da peygamberimizi nebilerinin sonuncusu olarak nitelendirmiştir.

(٤٠) □ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

“Muhammed sizin adamlarınızdan hiçbirinin babası değildir, fakat o Allah Teâlâ’nın elçisidir ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi bilmektedir.”³³ Eğer nebi ve resul kelimeleri farklı manalarda olsaydı, Peygamberimizden sonra nebilerin gönderilmesi söz konusu olabilirdi.³⁴

Allah Kur’an’da Hz. peygamberimize hem nebi hem de resul şeklinde hitap etmektedir. “يا أَيُّهَا النَّبِيُّ”³⁵ “Ey Peygamber” gibi. “يا أَيُّهَا الرَّسُولُ”³⁶ “Ey resul” gibi. Eğer söylendiği gibi nebi ve resul arasında ayırım olsaydı Allah onları sadece bunlardan biriyle seslenirdi.³⁷

Mutezile ekolünün alimlerinden Kâdî Abdülcebâr (ö. 415/1025), nebi ile resul arasında fark yoktur Allah Teâlâ resullere vahiy gönderdiği gibi nebilere de vahiy göndermiştir³⁸ diyerek nebi ile resulün ıstılahı olarak insanları doğruya çağırma hususunda aynı manada olduğunu söylemektedir. Sonuç olarak bu iki terimin aynı manada olduğunu, arasında farkın olmadığını kabul eden mezhep mutezile mezhebidir. Ve yukardaki ayetleri kendi çapında buna delil olarak getirmişlerdir.

Bir önceki başlıkta her iki terimin aynı manada olduğunu söyleyenlerin görüşleri ile getirdiği delillerini de görmüştük. Ve bu iki kelime arasında farkın olmadığını, aynı manada geldiğini söyleyenlerin mutezile mezhebi olduğunu ifade etmiştik. Ama genelin görüşüne göre bu iddia iki kelimenin sözlük manalarıyla ve naslarla çelişmektedir. Şimdi bu başlık altında iki terimin farklı olduğunu savunanların görüşlerini ve getirdiği delilleri sırasıyla göreceğiz. İki kavramın farklı manada olduğunu savunanlardan Şâfiî’ye göre resûl, kendi başına bir şeriatı vardır. Nebiler

³² el-Hac 22/ 52.

³³ el-Ahzâb 33/40.

³⁴ Salih Sabri Yavuz, *İslam Düşüncesinde nübüvvet*, (İstanbul: insan yayınları), 18.

³⁵ el-Enfâl 8/65.

³⁶ el-Mâide 5/ 41.

³⁷ Salih Sabri Yavuz, *İslam Düşüncesinde nübüvvet*, 18.

³⁸ Önal, “Kur’an’daki Nebî – Resûl Kavramlarına Teolojik Yaklaşım”345.

ise resullerin şeriatını ile hükmetmek üzere irsal edilirler, kendi başına dini ve şeriatı yoktur. Bu sebepten dolayı nebi resul olmadığı gibi her resul nebidir.³⁹

Hâkim et-Tirmizî (ö.320/932) bu konuyla alakalı ‘Hatmü’l-evliyâ’ isimli kitabında şöyle der: Allah Teâlâ ile irtibat halinde olan üç çeşit insan vardır. Bunlar resûl, nebî ve muhaddestir. Resûl ile Allah Teâlâ arasındaki irtibat risaletle, nebininki nübüvvetle, muhaddestin ki ise velâyetle gerçekleşir. Risalet’in sonucu şeriat, nübüvvetin gereği haberdir. Bunları inkâr etmek küfrü gerektirdiği halde velînin sözünü inkâr etmek küfrü gerektirmez.⁴⁰

Matüridi ’ye (ö.333/944) göre resul, insanlar tarafından talep edilsin ya da edilmesin tebliği ile görevli kılınan. Nebi ise insanların talep etmesi üzere haber veren kişilerdir. Resul unvanını taşıyan peygamberler vahyi Cebrail vasıtasıyla alanlardır, nebiler ise bir meleğin ya da rüya yoluyla vahye nail olanlardır.⁴¹

Beyzâvî’nin (ö.685/1286) bu konu hakkındaki görüşü imam Mâtüridi’nin görüşüne çok yakındır. Beyzâvî ’ye göre resul, kendine has şeriatı olmakla beraber kendisine Cebrail’i gönderildiği kişidir. O halkını İslam’a davet eden ve onlara ilahi hükümleri öğretendir. Nebi ise kendine has şeriatı olmamakla beraber kendisine Cebrail gönderilmeyen kimsedir. Fakat nebi insanları İslam’a davet etmek için ilham verilen bunu rüyasında görendir. Ya da bunu resulün söylemesiyle bilen kişidir.⁴²

Mutezile müfessirlerinden biri olan Zemahşeri (ö.538/1144) bu iki kelimenin farklı oluşunu kabul edenlerdendir. Zemahşeri ’ye göre resuller kendisine mucize yanında kitapta verilenlerdir. Nebiler ise kitap verilmeyip kendinden önceki peygamberin şeriatına davet etmekle yükümlü olan peygamberlerdir.⁴³

İbn Teymiyye (ö.728/1328) bu konu hakkında mücmel bir şekilde şöyle der: resul kendisine yeni bir şeriatın verilmesiyle birlikte onu tebliğ etmekle emrolunan kişidir.

³⁹ Önal, “*Kur’an’daki Nebî – Resûl Kavramlarına Teolojik Yaklaşım*” 346-347.

⁴⁰ Hakım et-Tirmizî, *Hatmü’l-evliyâ*”, nşr. Osman İsmail Yahyâ, (Beyrut: 1985), 356–357.

⁴¹ Ebu Mansur El Mâtürîdî, *Te’vîlâtü Ehli’s-sünne*, (Beyrut: 2004), 2/295, 3/ 269.

⁴² Ebu Yüsr Beyzavi, *Ehli Sünnet Akaidi*, çev. Şerafeddin Gölcük, 3 bs. (İstanbul: Kayıhan Yayınları 1994), 320.

⁴³ Zemahşerî, *El-Keşşâf an Hakâ’iki gavâmizi’t-tenzîl ve ‘uyûni’l- ekâvîl fî vucûhi’t-te’ vil*, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2016), 4/562.

Nebi ise şeriat vahyolan ama tebliği etmekle emrolunmayan kişidir.⁴⁴

İbn Ebü'l-İz (ö.792/1390) bu konu hakkındaki görüşünü “Şerhu'l Akîdeti't Tahâviyye” adlı eserinde şöyle izah eder: Allah Teâlâ'nın kendisine semadan haber verdiği ve diğer insanlara tebliği etmesini emrettiği kişi hem resul hem nebidir. Şayet tebliği etmesi emredilmemişse bu nebidir, resul değildir. Resul kelimesi nebi kelimesinden daha kişiseldir. Her nebi resul değil ama her resul nebidir. Risalet kavramı nübüvvetten daha kapsamlı olduğundan dolayı nübüvvet risaletin bir parçasıdır. Çünkü risalet nübüvveti ve nübüvvet dışındaki başka hususları da içine almaktadır. Fakat nebilerin kapsamına resuller girmez. Buna esasen risalet kavramı, mahiyeti ve özü itibariyle daha kapsamlı ve geneldir, ona nail olan kişiler açısından ise özeldir.⁴⁵

İbn Haldun (ö.808/1406) vahyin geliş türlerini ve mahiyetini incelerken bu konuya da girmiştir. İbn Haldun resul ve nebi arasında farkın olduğunu onaylayarak, farkın aslında vahyin gelme biçiminden dolayı olduğunu söylemektedir. Onun söylediğine göre resul, ilahî vahyi melek vasıtasıyla alan kimsedir. Nebi ise melek dışında rumuzlu bir ses veya vızıltı gibi başka bir yoldan alandır. Bu yüzden resule gelen vahiy hali nebiye gelen vahiy halinden daha mükemmeldir.⁴⁶

Seyyid Şerif Cürçani (ö.816/1413) ise bu konuda şöyle der: nebi kendisine vahyin melek yoluyla ya da Salih rüya ile gelen kimsedir,⁴⁷ Resul ise ondan daha üstün konumdadır, Çünkü Resul, özellikle Cebrail yoluyla kitap verilen kişidir.⁴⁸

Beyâzîzâde'ye (ö.1098/1687) göre resul ve nebi Allah Teâlâ'nın mesajının bildirilmesi açısından eş anlamlı olduğunu. Ama kendine özel kitabi olan kimselere resul denildiğine belirterek nebi kavramı ile resul kavramı arasında ayırım olduğunu söylemektedir.⁴⁹

İsmail Hakkı Bursevî (1137/1725) Hacc suresinin 52. ayetinin tefsirinde bu konu hakkında kısaca şöyle demektedir. Resul, Allah Teâlâ tarafından insanlara ilahî mesajı

⁴⁴ Önal, “Kur'an'daki Nebî – Resûl Kavramlarına Teolojik Yaklaşım” 348.

⁴⁵ İbn Ebü'l-İz, *Şerhu'l Akîdeti't Tahâviyye*, 9 bs. (Beyrut: 1988), 158.

⁴⁶ İbn Haldûn, *Mukaddime*, çev. Süleyman Uludağ (İstanbul:1988), 1/ 372–373.

⁴⁷ Cürçani, *Tarifat*, 237.

⁴⁸ A.g.e, 237.

⁴⁹ Önal, “Kur'an'daki Nebî – Resûl Kavramlarına Teolojik Yaklaşım” 349.

iletmele görevlendirilen ve kendisine kitap indirilen peygamberdir. Nebi ise tebliği görevi verilene verilmeyene de kapsar. Nebi resulün dinini yaymaya çalışarak ona destek olan kimsedir.⁵⁰

Muhammed Murtazâ ez-Zebidi (ö.1205/1791) de resul ile nebi kavramı arasında farkın olduğunu kabul edenlerdendir. Ve farklı şu şekilde açıklamaktadır. Resul yeni bir şeriat hükümleriyle kendisinden önceki şeriat hükümlerini ortadan kaldırmak suretiyle yeni bir şeriat ve kitap getirir. Ama nebi' ye bunun gibi bir özellik verilmemiştir. Resul özel nebi ise geniş anlamdadır. Bu yüzden her nebi resul değildir, ama her resul nebidir⁵¹

Elmalılı M. Hamdi Yazır (ö.1942) Hacc suresinin 52. ayeti bağlamında resul ile nebi arasındaki farkı şöyle açıklamaktadır: Hacc suresinin 52 ayeti resul kavramı ile nebi kavramının manalarında farklılıkların olduğunu açıklamaktadır. Resulün Nebi'den daha özel olduğunu bildiren bazı hadisler de rivayet edilmiştir.⁵² Şeriat geleneğinde bilinen bir tarife göre, Resul kendine vahiy gelen ve onu başka kişilere yaymakla yükümlü olan kişidir. Nebi ise tebliği etmekle yükümlü olsun ya da olmasın, kendisine vahiy gelen kişidir. Öyleyse her nebi resul değildir ama her resul nebidir.⁵³

Bu konu hakkında Kur'an yolu tefsirinde şöyle denmektedir. Resul ve nebi kavramları sözlük anlamı itibariyle farklı manalarda gelmektedir. Nebi kelimesi Nbv kökünden (ulu, şerefli, yüce) Nbe kökünden (haber alma, haber getirme) manalarında farklı iki anlamda gelmektedir. Buna göre nebiler, şerefli ve yüce kişiler olmakla beraber Allah Teâlâ'dan haber getiren ve bunları ümmetine iletenlerdir. Resul ise kendisine önemli bir görev veya mesaj verilerek başka kişilere ulaştırması emredilen elçidir.⁵⁴

Mutezile alimleri ile bazı İslâm âlimleri, nebi ve resul kavramlarının aynı mandada olduğunu iddia etseler de çoğunluk bu iki kavramın farklı manalarda olduğu

⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevî, *Muhtasar Ruhu'l Beyân Tefsiri*, 2 bs. (İstanbul: Damla Yayınevi, 1996), 5/ 410.

⁵¹ A.g.e. 349

⁵² Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, (İstanbul: Azim Dağıtım, 2011), 5/556.

⁵³ A.g.e. 5/557.

⁵⁴ Hayrettin Karaman, vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014), 2/ 602.

kanaatindedirler. Bu ikisi arasındaki farkı söyleyenlerin görüşleri şu şekildedir⁵⁵:

Resul kavramı nebi kavramından daha geniş manadadır. Resullerin yükümlü olduğu tebliği etme özelliği Nebiler için de aynıdır. Fakat resuller de var olan yeni hükümler ve kitaplar getirme niteliği nebilerde mevcut değildir. Buna esasen nebi kendinden önce gönderilen peygambere indirilen kitap ve hükümler üzerine devam eder. Resul ise kendine has bir kitap verilen ve önceki şeriatın bazı hükümlerini nesheden peygamberdir. O zaman her nebi resul değil ama her resul nebidir. Hz. Muhammed (s.a.v) nebi olmakla beraber resuldür. Resulullah Allah Teâlâ ile bağlantısı bakımından onun elçisi olduğu için resul, kullarla ilişkisi bakımından, Rabbi 'nin buyruğunu onlara öğretip bildirdiği için nebidir.⁵⁶

İsmail karagöz, Resul ve Nebi kavramlarının geçtiği ayetler değerlendirildiğinde, her iki kelimenin benzer vasıflara sahip olduğunu zikretmektedir. Bunlar nübüvvet, uyarıcı ve müjdeleyici olması, hüküm ve hikmet verilmesi. Aynı zamanda her ikisinin kefirilere münafıklar tarafından düşmanlığına maruz kalmasıdır.⁵⁷

Razi tefsirinde bu hakkında şunları zikretmektedir:

Peygamberlerden resul olanlar kendisine indirilmiş kitabı olan ve mucizesi olandır. Nebi ise kendine has indirilen bir kitabı olmadan önceden indirilmiş kitaba inanmaya çağırmakla yükümlü olan kişidir.⁵⁸

Resul, kendine has kitabı ve mucizesi olan, önceki var olan şeriatı nesheden kimsedir. Bunun gibi özellikleri bulunmayan ise nebidir. Bu görüşü savunanların, Hz. İshak, Hz. Yakub, Hz. Eyyûb, Hz. Yunus, Hz. Harun, Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ı önceki şeriatı nesheden bir kitap getirmediği için resul olarak kabul etmemeleri gerekir.⁵⁹

Resul, İnsanları dine davet etmekle yükümlü kılınan ve kendisine açıkça meleğin geldiği kimsedir. Bunun aksine peygamberlik göreviyle yükümlü olduğunu rüyasında gören veya resullerden birinin bildirmesiyle öğrenen kişi nebidir. İşte bu görüşlerin en

⁵⁵ Hayrettin Karaman, vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 2/ 602.

⁵⁶ A.g.e, 2/ 602.

⁵⁷ Cihan Kuzu, "Nübüvvet, Kur'an-ı Kerim'de Nübüvvet Dair Kavramlar ve Peygamberlerin Beşerî yönü" (yayınlanmamış yüksek lisans tezi, düzce 2021), 45.

⁵⁸ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, vd,16/ 336-337.

⁵⁹ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, vd., 16/ 336-337.

evlasıdır. ⁶⁰ Bu iki terimin farklı olduğunu destekleyen bir başka delilde Ahmet bin Hanbeli'n Müsnedin'de geçen şu rivayettir. Rivayet edildiğine göre Peygamberimiz kendisine sorulan soruyu “nebilerin sayısı yüz yirmi dört bin, resullerin sayısı ise üç yüz on üçtür” diye cevaplar. ⁶¹

2.5. Resul ve Nebi Kavramının Kur'an-ı Kerim'deki Kullanımı ile İlgili Öne Çıkan Bazı Tespitler

Resul ve nebi kavramı Kur'an'da birçok surelerde çeşitli manalarda kullanılmaktadır. Şimdi biz burada bu iki kelimenin hangi manalarda geldiğini ayrı ayrı inceleyeceğiz. Ve bu iki kelimenin ortak yönlerini ortaya çıkaracağız.

2.5.1. Resul Kavramının Kur'an-ı Kerim'de Kullanımı ile İlgili Öne Çıkan Tespitler

1. "Gönderdi" manasındaki (أرسل) ile (بئس) filleriyle kullanılmaktadır.⁶²
2. Resul vasfına sahip olana vahiy vahyedilmiştir.⁶³
3. Resuller müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderilmiştir.⁶⁴
4. Her bir ümmetin bir resulü olmuştur.⁶⁵
5. Her resul kendisi gönderilen kavminin diliyle gelmiştir.⁶⁶
6. Kur'an'da Resul gönderilmedikçe azap edilmeyeceği bildirilmiştir.⁶⁷
7. Resullere kitap verilmiştir.⁶⁸
8. Resullerin bazısı bazısına üstün tutulmuştur.⁶⁹

⁶⁰ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 16/ 336-337.

⁶¹ Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, 5/ 266.

⁶² el-Bakara 2/151; en-Nisâ 4/64,79; el-Mâide 5/70; et-Tevbe 9/33; er-Ra'd 13/38; İbrâhîm 14/4; el- İsrâ 17/77. vd.

⁶³ el-Enbiya 21/25.

⁶⁴ en-Nisâ 4/165; el-En'âm 6/48; el-Kehf 18/56.

⁶⁵ Yûnus 10/47; en-Nahl 16/36; el-Mü'minun 23/44.

⁶⁶ İbrâhîm 14/4

⁶⁷ el-İsrâ 17/15; el- Kasas 28/59.

⁶⁸ en-Nisâ 4/136; el- Hadîd 57/25.

⁶⁹ el-Bakara 2/253.

9. Resuller peşpeşe gönderilmiştir.⁷⁰
10. Hz. Musa 'dan sonra peş peşe resuller gönderilmiştir.⁷¹
11. Resuller azım sahibi olmuştur.⁷²
12. Resullerin görevi tebliğdir.⁷³
13. Resuller güvenilir kişilerdir.⁷⁴
14. Resulün getirdikleri ile alay edilmiştir.⁷⁵
16. Resul kelimesi insanlara arasından seçilen peygamberler dışında, önemli işler için gönderilen insan ve melekler içinde kullanılmaktadır.⁷⁶

2.5.2. Nebi Kavramının Kur'an-ı Kerim'de Kullanımı ile İlgili Öne Çıkan Tespitler

1. Resul kelimesindeki gibi Nebi kelimesi de "Ersele" ve "be'ase fiilleri nebi kavramıyla birlikte kullanılmaktadır.
2. Nebilere gerçekleri izah eden kitaplar verilmiştir.⁷⁷
3. Nebilerde uyarıcı ve müjdeleyici olarak gönderilmiştir⁷⁸
4. Nebilere vahyedilmiştir.⁷⁹
5. Bütün nebilere insan ve cin şeytanlarından düşmanlar vardır.⁸⁰
6. Nebiler için günahkârlar kimselerden düşmanlar olmuştur.⁸¹

⁷⁰ el-Mü'minun 23/44; el-Hadîd 57/27.

⁷¹ el-Bakara 2/87.

⁷² el-Ahkaf 46/35

⁷³ el-Mâide 5/99; en-Nûr 24/54; el-Ankebût 29/18.

⁷⁴ eş-Şuarâ 26/107, 125,143, 162, 178.

⁷⁵ el-Hicr 15/11.

⁷⁶ Zülfikar Durmuş, "İslam düşüncesinde resul – nebi ayrımı Kur'an bağlamında eleştirel bir yaklaşım", *Diyanet İlmi Dergi*, C. 44, S. 3 (2008): 53.

⁷⁷ el-Bakara 2/ 213; Âl-i İmran 3/81; Meryem 19/30.

⁷⁸ el-Bakara 2/213.

⁷⁹ en-Nisâ 4/163.

⁸⁰ el- En'âm 6/112.

⁸¹ el-Furkân 25/31.

7. Her yerleşim birimine bir nebi gönderilmişti.⁸²
8. Bütün nebilerle alay edilmiştir.⁸³
9. Bazı nebiler bazısına üstün kılınmıştır.⁸⁴
10. Allah her bir nebi 'den sadakat sözü almıştır.⁸⁵
11. Kur'an'da nebi kelimesi ancak peygamberler için kullanılmıştır⁸⁶

2.5.3. Nebi ve Resul Kavramlarının Ortak Noktaları

Bu iki kavramın bir önceki açıklamalarından sonra ortak bazı yönlerin olduğu açıkça bilinmektedir. Onları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Her iki kavram irsal ve be'ase filleriyle birlikte gelmiştir.
2. Her iki peygambere vahiy gelmiştir.
3. Resul'e de ve Nebi'ye de kitap verilmiştir.
4. İkisi de hem müjdeleyici hem uyarıcı olarak irsal edilmiştir.
5. Her ikisi birbirine üstün tutulmuştur.
6. Her bir kavmin nebisi hem de resulü vardır.
7. Her iki Peygamber diğer kişiler tarafından küçümsenmiştir.
8. İkisinin de isteklerine ve arzularına şeytan karışmaya çalışmıştır.⁸⁷

Zülfikar Durmuş, buradan yola çıkarak bu kadar ortak yönleri olan resul ve nebi kavramlarının bir kişinin iki ayrı yönü olduğunu, resul ve nebi 'nin birbirinden ayrı peygamberler değil, bir peygamberin iki değişik yönü olduğunu söylemektedir.⁸⁸ Resul ve nebi kavramlarını kitap verilen verilmeyen, mucizesi olan olmayan diye farklı tarif edenlere tek tek bazı delilleri getirerek cevap vermiştir. Özetle "Peygamber'in Allah Teâlâ ile insanlar arasında iletişim kurması onun resul, aldığı haberi insanlara

⁸² el-A'râf 7/94

⁸³ ez-Zuhuruf 43/7

⁸⁴ el- Isrâ 17/55.

⁸⁵ el-Ahzâb 33/7.

⁸⁶ el-Ankebût 29/27.

⁸⁷ Durmuş, İslam düşüncesinde resul – nebi ayrımı Kur'an bağlamında eleştirel bir yaklaşım"55.

⁸⁸ A.g.e 55.

bildirilmesi ise onun nebi oluşunu yansıtır”⁸⁹demektedir.

2.5.4. Kur’an-ı Kerim’de Resul/Mürsel Olarak Anılan Peygamberler

1. Hud⁹⁰
2. Salih⁹¹
3. Lut⁹²
4. Şuayb⁹³
5. İlyas⁹⁴
6. Yunus⁹⁵

2.5.5. Kur’an-ı Kerim’de Nebi Olarak Anılan Peygamberler

1. İdris⁹⁶
2. Hz. İbrahim⁹⁷
3. İshak⁹⁸
4. Yakup⁹⁹
5. Yahya¹⁰⁰

Bu peygamberler arasından Hz. İdris Kur’an’da "nebi" olarak zikredilirken, farklı kaynaklarda ona verilen otuz ya da elli sayfadan söz edilmektedir.¹⁰¹ Bu konuda dikkat uyandıran şeylerden biri Hz. İbrahim’in durumudur. Kur’an’da iki yerde onun

⁸⁹ Durmuş, İslam düşüncesinde resul–nebi ayrımı Kur’an bağlamında eleştirel bir yaklaşım 55.

⁹⁰ el-A’râf 7/67.

⁹¹ el-A’râf 7/75,77; eş-Şuara 26/141, 143; eş-Şems 91/13.

⁹² eş-Şuarâ 26/160,162; es-Sâffât 37/133.

⁹³ el-A’râf 26/176,178.

⁹⁴ es-Sâffât 37/123.

⁹⁵ es-Sâffât 37/139.

⁹⁶ Meryem 19/56.

⁹⁷ Meryem 19/41; el-Ahzâb 33/7.

⁹⁸ Meryem 19/49; es-Sâffât 37/112.

⁹⁹ Meryem 19/49.

¹⁰⁰ Âl-i-İmran 3/39.

¹⁰¹ Alusi, *Ruhu’l Meani*, 1/496.

sayfalarından¹⁰² bahsedildiği halde resul olarak değil sadece nebi olarak nitelenmektedir. Bunun dışında Hz. Yahya'ya *يَا يَحْيَىٰ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ* "Ey Yahyâ! Kitaba var gücünle sarıl!"¹⁰³ şeklinde hitap vardır. Bu hitaptaki kitaptan maksat Razi'ye göre Yahya'ya verilen özel bir kitap olabilir. O yüzden kitabı olup olmamak, resul ve nebi ayırımında kriter olarak kabul edilemez.¹⁰⁴

2.5.6. Kur'an-ı Kerim'de Resul ve Nebi Olarak Anılan Peygamberler

1. Hz. Nuh¹⁰⁵
2. Hz. İsmail¹⁰⁶
3. Hz. Musa¹⁰⁷
4. Hz. Harun¹⁰⁸ Saffât suresinde Hz. Musa ile anıldığıyla birlikte 117 ayette ikisine de kitap verildiği zikredilmektedir.¹⁰⁹
5. Hz. İsa¹¹⁰
6. Hz. Muhammed¹¹¹

Kur'an'a baktığımız zaman biz bu iki kavram hakkında net bir şey söyleyemeyiz. Yani Resul kesinlikle bu özellikleri taşıyan, Nebi de şu özellikleri taşıyan peygamberdir diye kesin bir şey söyleyemeyiz, çünkü ayetlere baktığımızda resul ve nebi arasında farkın bulunduğunu anlamak mümkün olduğu gibi ikisinin aynı manalarda olduğunu anlamakta mümkündür. Gördüğümüz gibi bu konu hakkında alimlerin hepsi farklı görüşlerde olmuştur, dolayısıyla bu konu hakkında net bir şey söylememiz mümkün gözükmemektedir, ama şunu kesinlikle söyleyebiliriz ki her ikisi uyarıcı ve

¹⁰² en-Necm 53/36-37; el-A'lâ 87/19.

¹⁰³ Meryem 19/12.

¹⁰⁴ Zülfikar Durmuş, "İslam düşüncesinde resul – nebi ayrımı Kur'an bağlamında eleştirel bir yaklaşım" 56.

¹⁰⁵ el-A'râf 7/61. el-Ahzab 33/7. eş-Şuara 26/107.

¹⁰⁶ Meryem 19/54

¹⁰⁷ Meryem 19/51

¹⁰⁸ Meryem 19/53; Tâhâ 20/47.

¹⁰⁹ Durmuş, İslam düşüncesinde resul – nebi ayrımı Kur'an bağlamında eleştirel bir yaklaşım"55.

¹¹⁰ en-Nisâ 4/171; el-Mâide 5/75; Meryem 19/30; el-Ahzâb 33/7; es-Saff 61/6.

¹¹¹ el-Bakara 2/285; Âl-i İmrân 3/68,144; el-A'râf 7/157,158; el-Ahzâb 33/21,40.

müjdeleyici olmakla beraber birçok benzerlikleri bulunmakta olup, ikisi de kafirlerin düşmanlığına maruz kalmıştır ve peygamber olarak ikisinin görevleri de insanları Allah Teâlâ'ya iman etmeye davet etmek, Allah Teâlâ'nın emrettiklerini ve yasaklarını bildirmek ve insanlara birer örnek olmaktır. Şimdi Kur'an'da yasaklar konan Peygamberlerden ve onlara konan yasaklardan kısaca bahsedeceğiz.

2.6. Kendileri Hakkında Yasaklayıcı Ayet İnen Peygamberler

Bütün peygamberle Allah tarafından büyük günahlardan korunmuşlardır, ama onlar peygamber olmakla beraber bizim gibi insanlardır. Şimdi biz burada peygamberimize yasaklanan hususlara geçmeden önce diğer peygamberlere inen yasak ayetleri kısa bir şekilde inceleyeceğiz.

2.6.1. Hz. Âdem

Hz. Âdem Allah Teâlâ'nın yeryüzüne gönderdiği ilk peygamberidir. Allah Hz. Âdemi ve eşi Hz. Havva'yı cennete oturtmuş ve onların cennette istediği meyvelerden yiyebileceklerini, fakat bir ağaca yaklaşmamaları gerektiğini söylemiştir. Allah Teâlâ Kur'an'da şöyle buyurur:

وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا □ وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ

“Ey Hz. Âdem! Sen ve eşin cennette oturun, orada istediğiniz yerden rahatça yiyip için ve şu ağaca yaklaşmayın; yoksa zalimlerden olursunuz” dedik.”¹¹²

Ayetten anlaşıldığı üzere Allah Hz. Âdem i o ağaca yaklaşmaktan yasaklamıştır. Müfessirler burada zikredilen ağaç hakkında farklı görüşler ortaya koymuştur. Bazı müfessirlere göre bu ağaçtan maksat “başak” tır. Bu nedenle Allah başağı Hz. Âdemin soyundan gelenlere rızık kılmıştır.¹¹³ Bazı rivayetler de Sahabelerin bu ağaçtan maksat “Üzüm ağacı” veya “incir ağacı” dediği rivayet edilmiştir.¹¹⁴ Ancak şeytan onlara vesvese ederek, o ağaçtan yediğinde ebedi yaşama eriyebileceklerini söyleyerek onları kandırması ve onların yasak ağaçtan yemesine sebep olmuştur. A'râf suresinin 19-27 ayetlerinde bu hadise ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. Bunun üzerine Allah Hz. Âdemi ve şeytani birbirine düşman olarak yeryüzüne indirmiştir. Yemesi yasaklanan bu ağacın ne tür bir ağaç olduğunu bildiren herhangi bir delil yoktur. Allah Teâlâ'nın bize

¹¹² el-Bakara 2/35.

¹¹³ Taberi, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Ayi'l-Kur'ân*, 3 bs.1968, 1/231.

¹¹⁴ A.g.e, 1/231.

bu ağacın hangi ağaç olduğunu bildirmemesinden, bunu bilmenin zaruri bir şey olmadığı anlaşılmaktadır. Eğer öyle olmasaydı Allah bunu bize kesin bildirirdi.

2.6.2. Hz. Nuh

Hz. Nuh diğer peygamberlere göre Kur'an ve hadislerde daha çok bahsedilen ve ülü'l-azm olarak tanıtılan peygamberlerdendir.¹¹⁵ Hz. Nuh, Hûd suresinde farklı şeylerden yasaklanmıştır. Bu hakkındaki ayetler şunlardır:

وَأَوْحِي إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ

*“Nûh'a vahyolundu ki: “Kavminden daha önce iman etmiş olanlardan başkası artık inanmayacak. Sakın onların yaptıklarına üzülme!”*¹¹⁶ *وَاصْنَعِ الْفُلَکَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِي* *“Bizim gözetimimiz altında ve öğrettiğimiz şekilde gemiyi yap, haktan sapanlar için bana başvuruda bulunma! Onlar boğulacaklar!”*¹¹⁷ Yani Ey Hz. Nuh, kavminin sana inanmamaları, eziyet etmeleri gibi davranışlarından dolayı üzülme. Ve o zulmedenlerin azaptan kurtulması için Allah Teâlâ 'a dua etme. Çünkü onlar suda boğulacaklar.

Hûd suresinin bir başka ayetinde Hz. Nuh hakkında kesin bilgisi olmayan şeyi Allah Teâlâ'dan istemekten yasaklanmıştır. Allah Kur'an'da şöyle buyurur:

فَلَا تَسْأَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ □ قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ

*“Allah buyurdu ki: “Ey Nûh! O senin aileden değildir. Çünkü onun yaptığı iyi olmayan bir iştir. Sakın hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyi benden isteme! Ben cahillerden olmayasın diye sana öğüt veriyorum.”*¹¹⁸

2.6.3. Hz. İbrahim

Hz. İbrahim İslam dışında Yahudilikte, Hristiyanlıkta kabul edilen bir peygamberdir. Hz. İbrahim ile ilgili Yahudi, Hristiyan ve İslam literatüründe diğer peygamberlere göre daha fazla bilgiler bulunmaktadır.

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerimde Hz. İbrahim'i kendisine bir şeyi ortak koşmasından yasaklamıştır. Allah şöyle buyurur: *وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئاً وَطَهِّرْ بَيْتِيَ*

¹¹⁵ Muhammed Aruçi, “Ülü'l-Azm” *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/294.

¹¹⁶ Hûd 11/36.

¹¹⁷ Hûd 11/36.

¹¹⁸ Hûd 11/36.

للطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ Hz. İbrahim'i Beytullah'ın bulunduğu yere yerleştirdiğimizde de şöyle demiştik: “Bana hiçbir şeyi ortak koşma; tavaf edenler, kıyamda duranlar, rükûa ve secdeye varanlar için evimi tertemiz tut.”¹¹⁹

Buradaki “bana ortak koşma” emri, Hz. İbrahim'in böyle bir şey yaptığı manasına gelmez. Fakat Allah Teâlâ 'a kulluk ettiğin sürece ona ortak koşma anlamında gelecek bütün davranışlardan uzak durması, özellikle de Kâbe'nin inşaatı sürecinde Allah rızasından başka bir amacın karıştırılmaması gerektiği hatırlatılmaktadır.

2.6.4. Hz. Musa

Hz. Musa kendisine Tevrat indirilmiş ve İsrail oğullarına gönderilmiş bir peygamberdir. O Allah Teâlâ'nın yardımını ile İsrail oğullarını firavunun zulmünden kurtarıp özgürlüğe kavuşturmuştur.

Allah Hz. Musa 'ya İsrail oğullarını geceleyin alıp gitmesini buyuran ayette, firavunun ona yetişmesinden korkmamasını söylemektedir. Allah kur'an'da şöyle buyurur:

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَاصْرَبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًا لَا تَخَافُ دَرْكًا وَلَا تَخْشَىٰ

“Mûsâ 'ya şöyle vahyetmiştik: “Kullarımı geceleyin yola çıkar, yetişecekler diye korku ve endişe duymaksızın onlara denizde kupkuru bir yol aç.”¹²⁰ Hz. Musa 'ya buna benzer “korkma” klibinde birkaç ayet daha inmiştir. Bunlar şöyledir:

□ وَالْقَوْمِ الظَّالِمِينَ فَاصْرَبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًا لَا تَخَافُ دَرْكًا وَلَا تَخْشَىٰ

“Asâni yere at!” Mûsâ atıp da onu yılan gibi kıvılcıdanır görünce arkasına bakmadan dönüp kaçtı. (Allah buyurdu ki:) “Ey Mûsâ! Korkma, benim huzurumda peygamberler korkmaz.”¹²¹ “Ey Musa! Beri gel, korkma, çünkü sen güvendesin”¹²² “Allah Teâlâ, tut onu ve korkma, biz onu hemen eski haline döndüreceğiz buyurdu”¹²³ “korkma dedik, üstün gelecek olan kesinlikle sensin”¹²⁴ Allah Hz. Musa 'nın korkmaması gerektiğini, kendisinin hep yanında olduğunu hatırlatmaktadır.

Allah Hz. Musa'yı yoldan çıkmış fasık kavim için üzülmemesini, Allah Teâlâ'nın

¹¹⁹ el-Hac 22/ 26.

¹²⁰ Tâhâ 20/77.

¹²¹ en-Neml 27/ 10.

¹²² el-Kasas 28/ 31.

¹²³ Tâhâ 20/21.

¹²⁴ Tâhâ 20/ 68.

teatinin dışına çıkan kimseler için tasalanmamasını buyurmuştur. Allah şöyle buyurur “artık sen yoldan çıkmış toplum için üzülme”¹²⁵

Allah Hz. Musa ve Harun’u kendilerini bilmezlerin yoluna uymaktan yasaklamıştır. Allah Kur’an’da şöyle buyurur: قَالَ قَدْ أُجِيبْتُ دَعْوَتُكُمْ فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَان سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ “Allah şöyle buyurdu: “İkinizin de duası kabul edildi; doğruluktan ayrılmayın ve sakın kendini bilmezlerin yoluna uymayın.”¹²⁶ Taberi bu ayetin tefsirinde şöyle der: Ey Musa ve Harun! Sizin firavuna ve kavminin eşrafına yaptığımız beddua kabul olundu. Allah Teâlâ’nın azabı onlara gelinceye kadar onları hakka davete devam edin. Cahillerin, yardımın çabuk gelmesini isteyen bilmezlerin yoluna uymayın.¹²⁷

Bir başka ayet de Allah Kur’an’da şöyle buyurur: فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ “Ona inanmayan ve kendi tutkularının peşinden gidenler sakın seni ona inanmaktan alıkoymasın, sonra sen de helâk olursun!”¹²⁸ Ey Hz. Musa öyle kararlı ol ki, tekrar dirilişe inanmayı inkâr eder kimseler, seni doğru yoldan çevirebilme konusunda hiçbir ümide kapılmasın. Bu Hz. Musa ’nın heyecanına heyecan katmak içindir, yoksa Hz. Musa için bunun aksi düşünülemez.¹²⁹ Müfessirlerin çoğu buradaki hitabın Hz. Musa ’ya yapıldığını ve Kur’an-ı Kerimde zikredilmesi hesabıyla aynı zamanda Muhammed ile ümmetine de hitap ettiğini söylemiştir. Başka bir kısım müfessirler ise bu ayetteki hitabın Peygambere olduğunu söylemişlerdir.¹³⁰

Bu yasak emri Hz. Musa’nın kafirlere yumuşak davranması ve iltifat göstermesi hakkında olabilir.¹³¹

2.6.5. Hz. Davud

Davud’a zebûr verilerek İsrailoğulları’na gönderilmiştir. Kur’an’da Davud’un çeşitli özelliklerinden bahsedilmektedir, ama hayat hikayesiyle ilgili detaylı bilgiler bulunmamaktadır. Allah kuşları ve dağları Hz. Davud’un buyruğuna vermiş.

¹²⁵ el-Mâide 5/26.

¹²⁶ Yûnus 10/89.

¹²⁷ İmam Taberi, *Taberi Tefsiri*, 2/899.

¹²⁸ Tâhâ 20/16.

¹²⁹ Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi, *İrşâdü’l- Akli’s-Selim*, Ter. Ali Akın, (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2007), 9/3932.

¹³⁰ Taberi, *Câmiu’l-Beyân*, 16/153.

¹³¹ Taberi, *Câmiu’l-Beyân*, 16/153.

Kur'an'da Allah şöyle buyurur: فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ وَكُلًّا آتَيْنَاهَا حُكْمًا وَعِلْمًا وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ *“Süleyman’ın dava konusunu iyi anlamasını sağladık. Her birine de hükmetme yeteneği ve ilim verdik. Kuşları ve tesbih eden dağları da Dâvûd’un buyruğu altına soktuk. Bunları yapan bizdik.”*¹³²

Allah Hz. Davud’u din ve dünya işlerinde nefsinin arzularına uymasından yasaklamıştır. Allah Kur’an’da şöyle buyurur: يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ *“Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halife yaptık; onun için insanlar arasında adaletle hükmet, nefsin isteklerine uyma, sonra seni Allah yolundan saptırır.”*¹³³ yani din ve dünya işlerinde ve diğer işlerde hüküm verirken kendi hevesine uymaması gerektiği yoksa doğru yoldan saptırılacağı söylenmektedir.

2.6.6. Hz. Muhammed (s.a.v)

Hz. Muhammed bütün insanlara gönderilmiş bir peygamberdir ve peygamberlerin sonuncusudur. Hz. Muhammed (s.a.s) hakkında Kur’an ve sünnette birçok bilgiler bulunmaktadır. Hz. Peygambere birçok yasak getiren ayetler inmiştir. Şimdi bir sonraki bölümde yasak ayetlerinin hangi konularda, ne şekilde, hangi durumlarda geldiğini detaylı bir şekilde inceleyeceğiz.

¹³² el-Enbiyâ 21/79.

¹³³ Sâd 38/ 26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HZ. MUHAMMED (S.A.V)'E GELEN YASAKLAR

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s) ile peygamberlik son bulmuştur. O peygamberlerin sonuncusudur. Peygamberler arasında en çok yasak ayetleri Muhammed'e inmiştir. Bu bölüm tezimizin asıl konusudur. Bu bölümde peygambere hangi hususlarda yasak ayetlerinin geldiğini ve bu yasak ayetlerinin gelme sebeplerini detaylı bir şekilde inceleyeceğiz. Biz bu konu hakkındaki bütün ayetleri bir araya topladık, bunları fiilden önce gelen yasaklar ve fiilden sonra gelen yasaklar şeklinde iki kategoriye ayırdık. Birinci kategoride, Hz. Muhammed o işi yapmadan önce gelen yasakları, İkinci kategoride ise o işi yaptıktan sonra gelenleri inceledik. Ve yasak içeren ayetleri Kur'an'ın sure sırasına göre ele aldık. Ayetlerin içeriğine göre başlıklar koyduk. Şimdi bunlardan sırasıyla tek tek bahsedeceğiz.

3.1 FİİLDEN ÖNCE GELEN YASAKLAR

Peygamberimiz Hz. Muhammed'e faklı konularda yasaklar gelmiştir. Biz bunları fiilden önce ve fiilden sonra gelen yasaklar diye ikiye ayırdık. Bu başlık altında fiilden önce gelen yasakları ve bunların gelme sebeplerini ve hangi konularda geldiğini inceleyeceğiz.

3.1.1 Kafirlerin Şehir Şehir Dolaşmalarına Aldanmaması

“Kafirlerin refah içinde dolaşmalarına aldanma” şeklindeki bu ifade farklı iki ayet de geçmektedir. İki ayet aynı anlamı içerdiğinden ikisini bu başlık altında ele alacağız. Allah Teâlâ Al-i İmran suresinde şöyle buyur:

لَا يَغُرُّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ لِكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ

“Kafirlerin refah içinde diyar diyar dolaşmaları sakın seni aldatmasın. (Onların bu refahı) az bir yararlanmadır. Sonra onların barınağı cehennemdir. Ne kötü bir yataktır orası Fakat Rablerine karşı gelmekten sakınanlar için, Allah katında bir konaklama yeri olarak, içinde ebedi kalacakları, içinden ırmaklar akan cennetler vardır. Allah katında olan şeyler iyiler için daha hayırlıdır.”¹³⁴

¹³⁴ Âl-i İmrân 3/196,197,198.

Bu ayetin nüzülü hakkında şöyle denmiştir: Müminlerin bazıları Yahudilerin veya kafirlerin güzel ferah yaşam içinde oluşlarını, onların mutlu bir şekilde seyahat ederek şehir şehir dolaşmalarını gördüklerin de Allah Teâlâ'nın düşmanları mal mülk içinde mutlu mesut yaşıyorlar, biz ise açlıktan ve sıkıntıdan kıvranıyoruz demişler.¹³⁵ Alimler bu ayetin nüzul sebebinin bu oluşu hakkında hem ittifaktırlar

“*Sakin seni aldatmasın*” Razi bu hitabın kime olduğu konusunda iki görüş ortaya koymuştur.

Bu hitap Hz. Muhammed'e ama kastedilen onun ümmetidir. Katede şöyle demiştir: “Resulüllah vefat edinceye kadar kafirler onu aldatamamıştır” Buna bakarsak buradaki muhatap her ne kadar Hz. Muhammed'e ise de amaç ümmetidir. Şöyle de denilmektedir. Resûlüllah'ın buna aldanmayışının sebebi buna benzeyen başka ayetlerin peşipeşine gelmesidir. Allah şöyle buyurur: *وَلَوْلَا أَنْ تَبَنَّكَ لَفَدُّ كِدْتُ تَرَكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئاً* □ *“Eğer biz sana sebat vermiş olmasaydık az kalsın onlara biraz meyledecektin.”*¹³⁶ *فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ* □ *“O halde yalanlayanlara boyun eğme.”*¹³⁷

Bu ayeti dinleyen bütün herkese hitap etmektedir. Yani Ey dinleyen kimse bu durum seni aldatmasın.¹³⁸

Bir başka görüşe göre ayette muhatap Hz. Muhammed'dir. Bu “*O halde yalanlayanlara boyun eğme*”¹³⁹ ayetinde olduğu gibi Peygamberin bulunduğu hal üzerindeki sebat aşkını daha da arttırmak içindir.¹⁴⁰

Allah bu ayette Muhammed ile ayete kulak veren her bir mümini, kafirlerin gösterişlerine, ferah hayatlarına aldanmama konusunda uyarılmış ve kafirlerin gösterişlerinin az bir geçimlikten ibaret olduğunu açık bir şekilde zikrettikten sonra müminleri geçici hayat sıkıntılarına rağmen bakı olan ahiret hayatında mutlu sonun beklediğini hatırlatmaktadır.

Buna benzeyen bir diğer ayet de Mü'min Suresinde geçmektedir. Allah şöyle buyurur:

¹³⁵ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2/ 546.

¹³⁶ el-İsrâ 17/74.

¹³⁷ el-Kalem 68/8.

¹³⁸ Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, 7/ 294- 295.

¹³⁹ el-Kalem 68/8.

¹⁴⁰ Ebussuûd Efendi, *İrşâdü'l- Akli's-Selim*, 3/196.

“Allah Teâlâ'nın ayetleri hakkında inkâr edenlerden başkası tartışmaya girmez. Onların şehirlerde gezip dolaşmaları seni aldatmasın.”¹⁴¹

يَعْرُزُكَ kelimesi Âl-i İmrân suresindeki gibi lâ yeğurrake şeklinde de okunmuştur.¹⁴² “şehirlerde gezip dolaşmaları” bundan maksat Kureyşlilerin Mekke'den Yemen ve Şam¹⁴³ gibi yerlere ticaret yapmaları kastedilmektedir. Onları rızık ve hayır içinde diye düşünme bu sadece dünyada az bir maldır. Ben onları helak etmekle cezalandırırım.¹⁴⁴

Ey Rasûlüm, kafirlerin ticaret yapmak için şehir şehir dolaşmaları ve küfür üzerine oldukları halde hala orada yerleşip kalmaları seni aldatmasın. Biz onlara mühlet verir ve ceza zamanı gelince de asla cezasız bırakmayız. Kafirlerin hemen cezalandırılmayıp mühletin verilmesi, cezasız kalacağını ya da kısmen haklı olduğunu bildirmez. Aksine mühletin verilmesi onların daha fazla cezalandırılması içindir. Allah bu mesele hakkında şöyle buyurur:

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُؤْتِيهِمْ لَهْمٌ حَبِيرٌ لِأَنفُسِهِمْ إِنَّمَا نُؤْتِيهِمْ لَهْمٌ لِيَزِدَادُوا إِثْمًا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ

“İnkâr edenler, kendilerine vermiş olduğumuz mühletin, sakın kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Biz onlara ancak günahları artsın diye mühlet veriyoruz. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır.”¹⁴⁵

3.1.2 Hainlere Arka Çıkması

Bu başlık altında Nisa suresinin 105. 107. ayetlerinden ve mana bakımında bu ayetlerle benzeyen Kasas suresinin 86. ayetinden bahsedeceğiz. Allah Kur'an'da şöyle buyurur:

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا

“(Ey Muhammed!) Biz sana Kitab'ı (Kur'an'ı) hak olarak indirdik ki, insanlar arasında Allah Teâlâ'nın sana öğrettikleri ile hüküm veresin. Sakın hainlerin

¹⁴¹ el-Mü'min 40/4.

¹⁴² Zemahşerî, *Keşşâf Tefsiri*, 5/ 998. Muhammed b. Ahmed Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, (Lübnan: Daru'l Fikr, 1995) 8/261.

¹⁴³ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 8/261.

¹⁴⁴ A.g.e,8/261.

¹⁴⁵ Âl-i İmrân 3/178.

savunucusu olma."¹⁴⁶ Allah Teâlâ bu ayette Hz. Peygamberimizi hainlere taraf olmaktan nehyetmiştir.

Nisa suresinin 105. ayetinden 116. ayetine kadar olan on bir ayet hicretin dördüncü yılı nazil olduğu ve nüzul sebebinin hırsızlık olayı olduğu zikredilmektedir. Bu Ayetlerin amacı sadece olayı açıklamak ve hükmünü ortaya koymak değil Müslümanlar için uyuması gereken kaideleri açıklamaktır. Ayetlerin nüzul sebebi kaynaklarda farklı şekillerde aktarılsa da temelinde hırsızlık olayı olduğu bilinmektedir. Tefsir alimleri hırsızlık yapanın Tu'me b. Übeyrik olduğu konusunda hemfikirlere.¹⁴⁷ ayetin nüzul sebebinin nasıl cereyan ettiği hususunda farklı rivayet vardır.

Ayetin iniş sebebi hakkındaki rivayetlerden biri şöyledir: Tu'me b. Übeyrik komşusu Katâde b. Numan'ın un çuvalındaki zırhını çalmış. Katâde zırhını çuvalın altından dökülen un izini takip ederek Tu'me'nin evinin önüne gelmiş. Bunu Peygamberimize aktararak kendisinin Tu'me 'den şüphelendiğini söylemiş. Bu olay ortaya çıkınca Tu'me bu olaydan haberi olmadığını ve kendisinin böyle bir şey yapmadığına yemin etmiş ve suçu zırhı sakladığı Yahudi komşusu Zeyd b. Semîn'nin üstüne atmış. Suç üstüne yıkılmış Yahudi'nin kabilesinden bir grup kişilerle Tu'me ve kabilesi arasında tartışma çıkmış. Tu'me'nin kabilesinden ve Ensar'dan akrabalarından oluşan bir grup suçu Yahudi üzerine yıkmakta anlaşarak Peygamberin yanına gelmiş. Tu'me'nin masum olduğunu, hırsızlığı Peygamberimize inanmayan, sözüne güvenilmeyecek olan Yahudi'nin yaptığını söyleyerek, Tu'me'ni ona karşı savunmasını istemişler. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz onların söylediklerine dayanarak bunu yapmak üzereyken hainlere arka çıkmaması konusundaki bu ayet inmiştir.¹⁴⁸

Bir başka rivayet de Tu'me zırhı çaldıktan sonra onu saklaması için Yahudi komşusu Zeyd İbn Semîn'e emanet olarak vermiş. Çalıntı olayı açığa çıkınca bunu Yahudi'nin

¹⁴⁶ en-Nisâ 4/105.

¹⁴⁷ Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 8/298. Ebu Hayyan el- Endelüsî, *el-Bahru'l-Muhit*, (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993), 3/358.

¹⁴⁸ Vahidi, *Esbabu'n-Nüzûl*, (Beyrut: Daru'l Kutubu'l İlmiyye, 2000), 94. Ebu Hayyan, *el-Bahru'l-Muhit*, 3/357-358.

yaptığını söyleyerek suçu onun üzerine atmıştır. ¹⁴⁹ Mukatil ve Süddî 'ye göre bu olay hırsız değil belki emanete hıyanet olayıdır. Yahudilerden olan bir kişi Tu'me 'ye bir zırh emanet etti. Oda bu emanete hıyanet etti. Tu'me bu haberin etrafa yayılacağını anlayınca onu Ensar'dan birinin evine attı ve Tu'me'nin akrabaları onu savunarak Peygamber'in yanına geldiler. Yahudi'yi yalanlayarak onu aklamasını istediler. Bu ayet bunun üzerine nazil oldu. ¹⁵⁰

Başka bir rivayet de şu şekilde anlatılmaktadır: Katade bin Numan rivayetine göre, Übeyrik oğullarından Büşeyr (lakabı Ebu Tu'medir) adında bir münafık olup, Hz. Peygambere ve Ashabına hicve'den şiirler söylerdi ve bunu başkasına isnat ederek falan şöyle böyle dedi, falan böyle dedi, derdi. Sahabeler o şiirleri duyduklarında bunu şu habisten başkası söylememiştir derlerdi. Übeyrik oğulları cahiliye ve İslam devrinde darlık içinde yaşayan aile idi. Medinelilerin yiyeceği ise sadece hurma ve arpa olup, tüccarlar Şam'dan beyaz un getirdiğinde zengin olanlar satın alıp yerlerdi. Rifâa İbn Zeyd bir keresinde Şam'dan gelen tüccarlardan beyaz un alıp onu kendine has zırh, kılıç ve silah olan odaya koymuş. Ertesi sabah Zeyd eşyalarının çalındığını söyleyerek yeğeni katâde'nin yanına gelmiş. Olayı araştıran Katade bin Numan bunu komşusu Ebu Tu'me'nin yaptığı kanaatine varmıştır. Bunu duyan Übeyrik oğulları, bu suçu iyi bir Müslüman olan Lebid İbn Sehl'in üstüne atmıştır. Lebid bunu duyar duymaz, kılıcını çıkarıp, ben böyle bir şey mi yapmışım? Yemin ederim ki bu olayı açığa kavuşturursunuz yoksa kılıcımınla sizi vururum dedi. Katade Peygamberin yanına gelerek olayları anlattı ve yiyeceklere ihtiyacı olmadığını silahları geri vermesini istedi. Peygamberimiz bunun üzerinde düşüneceğini söyledi. Bu olaydan haberdar olan Übeyrik oğulları ve akrabaları toplanıp bir plan yaparak Peygamberimizin yanına gelerek, Ey Allah Teâlâ'nın elçisi Katâde İbn Numan ve amcası Zeyd ellerinde hiçbir delil olmadan Müslüman bir aileyi hırsızlıkla suçluyorlar dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber "Ey Katade Müslüman bir aileyi delilsiz hırsızlıkla mı suçladın" dedi. Katâde devamını şöyle anlatmaktadır. Amcam yanıma gelip ne yaptın? diye sordu. Bende Peygamberin dediklerini söyledim, o da Allah Teâlâ yardımcımızdır dedi. Çok geçmeden bu ayet indi. Bu ayet iner inmez silah Rifâa 'ya Peygamberimiz tarafından

¹⁴⁹ Süleyman Pak, "Kur'an'da Hz. Peygamber'in Günah İşleme İmkânı (Nisa Suresi 105-107. Ayetler Örneği)", 646.

¹⁵⁰ A.g.e, 646.

geri verildi.¹⁵¹Tu'me kendisine had cezası verileceğini duyunca Medine'den Mekke'ye kaçmış ve orada irtidat etmiş. Medine'den Mekke'ye kaçtıktan sonra da orada hırsızlığa devam etmiş, oradan kovulduktan sonra yolda yaptığı başka bir hırsızlıktan dolayı taşlanarak öldürüldüğü rivayet edilmiştir. Bir başka rivayete göre, Mekke'ye kaçtıktan sonra bir şey çalmak için duvarı delerken, duvar üstüne yıkılmış ve orada ölmüş.¹⁵² Tu'me'nin suçu üzerine attığı kişinin Lebîd İbn Sehl veya Zeyd ibnu's-Semîn isminde Yahudilerin olduğu, bu ikisinden Lebîd'in İslam'a girdiği zikredilmektedir.¹⁵³

Bir kısım alimler, bu ayetin Tu'me ve kabilesinin münafık olduklarına işaret ettiğini söylemektedir. Yoksa onlar utanmadan Hz. Peygamber'den aslı olmayan kendilerinin uydurduğu yalana yardım etmesini ve hırsızlık suçunu, günahsız ve suçsuz Yahudi'ye isnat etmesini isteyemezlerdi.¹⁵⁴ Bunu Allah Teâlâ'nın şu sözleri te'kid eder. وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَصُرُّونَكَ مِنْ شَيْءٍ ۗ *Halbuki onlar, ancak kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler.*¹⁵⁵

Peygamberin ismet vasfına sahip olduğunu kabul etmeyenler, Peygamberimizin günah işlediğini, eğer öyle olmasaydı bu yasak ayetinin inmeyeceğini söylerler, ama şunu bilmeliyiz ki bir şeyden yasaklamak, muhatabın o yasaklanan şeyi yapmış olduğunu bildirmez. Bir rivayete göre Tu'me'nin kabilesi Peygamberden Tu'me'yi korumasını ve hırsızlığı Yahudi'nin yaptığına hükmetmesini isteyince Peygamber hükmetmek için vahyin gelmesini beklemiş ve bu ayet nazil olmuş.¹⁵⁶

Bu ayette geçen "*Hainlere Taraf olma*" ifadesindeki yasağın nasıl anlaşılması hakkında Alimler tarafından farklı değerlendirmeler öne çıkmıştır. Bir grup alim bu ayetin muhatapları arasında Muhammed'in de bulunduğunu söylemektedir. Bu görüşte olanlardan biri İmam Tabiridir. Ona göre mana: Bir Müslümana veya Müslümanlarla sözleşmesi olan herhangi bir kişinin şahsına veya sahip olduğu malına ihanet eden hiç

¹⁵¹ Taberi, *Camii'l-Beyan*, 5/266. Ebu'l Fida İbn Kesir, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm*, 2 bs. (Suudi Arabistan: Dar Tayyibe, 1999), 2/405-406.

¹⁵² Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, 8/299.

¹⁵³ Kurtubi, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 3/321.

¹⁵⁴ Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, 8/299.

¹⁵⁵ en-Nisâ 4/113.

¹⁵⁶ Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, 8/ 300 – 301.

kimseyi savunma ¹⁵⁷ demektir.

Hazin “*hainlerden taraf olmaktan*” yasaklayan bu ayeti genel bir çerçevede değerlendirip, bahsedilen olayda Peygambere günah isnat edecek bir durumun olmadığını, çünkü Peygamberin öyle bir fiili yapmadığını söylemektedir. Hz. Peygamber Tu’me ’ye Müslüman olduğu için yardımcı olmak istemiştir. ¹⁵⁸ Fakat bunu kaybolan zırhın başka yerde bulunması, Tu’me’nin kendisinin suçsuz olduğuna yemin etmesi ve kabilesinin onu desteklemesi gibi somut delillere bakarak istemiştir. Yoksa Peygamberin hakikati bildiği halde sırf Müslüman diye Tu’me ’ye arka çıktığı söylenemez. ¹⁵⁹ Elmalılı bu ayeti, Peygamberin ümmetinden bile olsa hainlere arka çıkmaması, başka bir dine mensup birinin günahsız olması durumunda ona karşı günahkâr Müslümanı himaye kılmaması, hainlere avukatlık etmemesi için bir uyarı olarak izah etmektedir 107. ayette de Allah elçisini kendine hainlik edenleri savunmamasını emretmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَفُونَ أَنفُسُهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا

“Kendilerine hainlik edenleri savunma, çünkü Allah Teâlâ, hainlik edenleri, günahta ısrarcı olanları sevmez.”¹⁶⁰

Bu ayette Allah Peygamberimizi kendilerine hainlik edenleri savunmaktan yasaklamaktadır. İbn Aşur bu ayetteki nehiy görünürde Rasûlullah’a yapılmışsa da asıl maksat onu ümmetidir der. ¹⁶¹ Burada geçen kendilerine hainlik edenlerden maksat Tu’me ve onun hırsızlık yaptığını bildiği halde ona yardım eden kavmidir. ¹⁶² Ya da Tu’me ve ona benzeyen kişilerdir ¹⁶³ Allah bunları kendilerine hainlik etmiş kimseler

¹⁵⁷ Taberi, *Camii’l-Beyan*, 5/269.

¹⁵⁸ Ali b. Muhammed Hazin, *Lübabu ’t-Te’vil fi Meani’t-Tenzil*, (Beyrut: Daru’l-Kütübi’l-ilmiiye, 1415), 1/ 424.

¹⁵⁹ Tirmizi, *Sünen*, “Tefsir” 3/3036. Razi, *Mefâtihi’l-Gayb*, 4/211.

¹⁶⁰ en-Nisâ 4/ 107.

¹⁶¹ Muhammed Tahir İbn Aşur, *Tefsiru et-Tahrir ve’t-Tenvir*. (Tunus, Daru’t Tunusiyye, 1984), 5/193.

¹⁶² Razi, *Mefâtihi’l-Gayb*, 8/ 302.

¹⁶³ **Zemahşeri, Keşşaf Tefsiri, 2 /260. Muhammed el-Beyzavi, Envârü’t-tenzîl ve Esrârü’t-te’vîl, bs 6. (Lübnan: Daru’l Kutubu’l ilmiyye, 2015), 1/ 302.**

Ebussuûd Efendi, İrşâdü’l Akli’s-Selîm, 3/ 1415.

olarak tanımlamıştır. Çünkü günah işleyen kimse kendini Allah Teâlâ'nın rahmetinden uzaklaştırıp, azabına duçar kılmış olmaktadır. Böyle olduğu zaman bu kişinin kendine hiyaneti olarak sayılır. Bundan yola çıkarak başkasına zulmeden kimselere “o kendisine zulmetmiştir” denilmektedir.¹⁶⁴ Birçok tefsirlerde bahsedildiği gibi bu ayetin iniş sebebi bellidir. Ayette geçen "havran" mübalağa kiplerinden olup, çokça hainlik eden hiyanette bulunan gibi manalara gelmektedir. Burada bu şekilde ifade edilme sebebi yapılan hainliğin çok fazla büyük oluşundandır.¹⁶⁵

Zikredildiği gibi Tu'me den bir tek hainlik sadır olmuşken (حَوَّاناً أَيْمَاءً *hainlikte ileri gitmiş günahkâr*) diye mübalağa bir şekilde bahsedilmiştir. Çünkü Allah onun hainliğe ve günaha temayülünü biliyordu. Tu 'menin daha sonra Mekke'ye kaçarak dinden çıkması ve hırsızlık yaparken deldiği duvarın üstüne yıkılıp ölmüş olması buna delildir. Yine şöyle de denilmiştir ki: Bir kişinin günah işlediğine muttali olduğu zaman onda günahın benzerleri de vardır. Ömer'den şöyle rivayet edilmiştir: Hz. Ömer hırsızlık yapan birinin elinin kesilmesini buyurmuş. Hırsızlık yapan kışının annesi bu oğlunun ilk hırsızlığı olduğunu o yüzden onu bağışlamasını istemiş. Hz. Ömer buna karşı yalan söylemeyin. Allah kulunu ilk suçuyla ayıplamaz demiştir.¹⁶⁶

3.1.2.1 Hz. Peygambere İstiğfar emri

وَاسْتَغْفِرِ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيْمًا “Allah Teâlâ'dan mağfiret dile. Şüphesiz Allah çok yarlıgayıcı, ziyadesiyle esirgeyicidir”¹⁶⁷ Bu ayet Müfessirler tarafından iki farklı açıdan yorumlanmaktadır. Birinci grup Resûlüllah'ın konu ile ilgili yanıldığını bundan dolayı istiğfara davet edildiğini söylerken, ikinci grup Resulüllah açısından bir hatanın olmadığını, istiğfar emrinin başka farklı amaçlar taşıdığını ve başkaları için olduğunu düşünmektedir.¹⁶⁸ Bu ayeti delil getirerek Peygamberden bunun gibi bir hatanın sadır olduğunu, öyle olmasaydı Allah Teâlâ'nın Peygamberine mağfiret dilemesini emretmeyeceğini öne sürenler olmuştur. Fahrüddîn er-Razî bu durumu şu şekilde cevap vermektedir:

¹⁶⁴ Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, 8/302

¹⁶⁵ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 3/323.

¹⁶⁶ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 2/260. Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, 8/ 302-303.

¹⁶⁷ en-Nisâ 4/106.

¹⁶⁸ Süleyman pak, *Kur'an'da Ayşe Peygamber'in Günah İşleme İmkânî (Nisa Suresi 105-107. Ayetler Örneği*, 658.

Tu'me zahiren Müslüman görüldüğü için Hz. Peygamber Yahudi yerine ona yardım etmeye meyilli olmuştur. Bu yüzden mağfiret dilemesi emredilmiştir.¹⁶⁹

Tu'me'nin kavmi hırsızlığı Yahudi'nin yaptığını, Tu'me'nin suçsuz olduğunu savunarak ona şahitlik edince. Bunlara karşı bir delil olmadığı için Hz. Peygamber hırsızlığı Yahudi'nin yaptığını hükmetmeye niyetlenmiş olmalıdır. Bunun üzerine Allah onların yalancı olduğunu Peygamberine bildirmiştir. Peygamberin istiğfara çağrılması, olayla alakalı vermeye niyetlendiği yanlış hükümden dolayı olmalıdır.¹⁷⁰ Buradaki hükmün niyet aşamasında olduğundan dolayı bunun günah olarak değerlendirilmeyeceği açıktır. Bu yüzden ayetteki mağfiret isteme emri. Peygamberin günah işlediğine delil değildir. Aynı zamanda bu Peygamberin peygamberliğine de uygun düşmez.¹⁷¹

Ayetteki “Allah Teâlâ'dan mağfiret iste” emri Tu'me ve onun suçsuz olduğunu savunan ve o hakkında yalancı şahitlik eden o kişiler için olması da mümkündür.¹⁷²

Bu meseleye ismet açısından bakılırsa rivayetlerden hiçbirinin Peygamberin ismet sıfatını zedeleyecek şeyler olmadığı görülmektedir. Bunun dışında istiğfar etme emri de onun ismetine gölge düşürmemektedir, çünkü Peygamberler Allah Teâlâ'nın onlara vahyettiği veya içtihatlarıyla doğru gördüğü dışında kendi hevesleriyle hüküm vermezler.¹⁷³ Peygamberlerden kasten bir günah meydana gelmez. Peygamberlik yüksek bir makamdır, onun daha çok yücelmesi için istiğfarda bulunmak şükran sebebi ve kulluk vazifesidir. Aynı zamanda bu, ümmetin her bir fertleri için de irşat örneğidir. Hz. Peygamber bu ayet nazil olmadan olayın hakikatini tayin ettiğine inanmak dışında herhangi bir fiilde bulanmamıştır. Sadece hüsnü zanda bulunmuş. Allah bu olayın iç yüzünü ona bildirmiş ve suçlulara nasıl davranması gerektiğini bildirmiştir.¹⁷⁴

Begavi, Peygamberlerin, kendilerine nübüvvet görevi verildikten sonra mağfiret

¹⁶⁹ Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, 8/301.

¹⁷⁰ İbn Hayyan, *Bahru'l-Muhit*, 3/259.

¹⁷¹ A.g.e, 3/260.

¹⁷² Süleyman pak, *Kur'an'da Hz. Peygamber'in Günah İşleme İmkânî (Nisa Suresi 105-107. Ayetler Örneği*, 664.

¹⁷³ Süleyman pak, *Kur'an'da Hz. Peygamber'in Günah İşleme İmkânî (Nisa Suresi 105-107. Ayetler Örneği*, 664.

¹⁷⁴ Reşid Rıza, *Tefsiru'l-Menar*, (Mısır: Menar Matbaası,1328), 2/284.

dilemelerinin üç türlü olduğunu rivayet etmektedir. Birincisi: Peygamberlik görevi verilmeden önce işlenen günahlar için. İkincisi: Kendi ümmetinin ve akrabalarının günahları için. Üçüncüsü: Dinin yaklaşılmamasını emrettiği mübah bir şeyi istiğfar ederek terk etmesidir. Buna göre istiğfarın manası dinin koyduğu hükümleri işitip ona itaat etmektir.¹⁷⁵ Allah bu ayetlerle Peygambere ve bizlere şunları öğretmektedir: yargılamada şahsi itikadın, fitri ve dini meyillerin bir tesiri yoktur. Hâkim haklı sandığı tarafa yardım etmeden her iki tarafa eşit davranmalıdır. Yoksa zanla birinin haklı olduğunu düşünmek, hâkimi onun tarafını tutmaya ve ona yardım etmeye iter. Bu da doğal olarak tarafsızlığı ortadan kaldırır.¹⁷⁶

Kafirlere arka çıkması hakkında Nisa suresindeki 105. ayete mana bakımından benzeyen bir diğer ayette şudur:

وَمَا كُنْتُمْ تَرْجُوا أَنْ يُلْقَى إِلَيْكُمُ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونُوا ظَهِيرًا لِلْكَافِرِينَ

“Sen, bu kitabın sana verileceğini ummuyordun. Ancak o Rabbinden bir rahmet olarak sana verildi. Öyle ise kafirlere sakın arka çıkma.”¹⁷⁷

Ey Rasûlüm, bu kitabın sana indirileceğini ummadığın gibi, Peygamberlik makamına yükseltileceğini veya Mekke’ye döndürüleceğini ummuyordun. Ancak bu kitap sana rahmet olarak gelmiştir. Kafirlere katlanmakla ve taleplerine icabet etmekle onlara arka çıkma.¹⁷⁸ Mukatil bu ayetle ilgili: Mekke Kafirleri Hz. Peygamber ’i babalarının dinine çağırıyordu. Allah ona nimetlerini hatırlattı ve kafirlere arka çıkmaktan yasakladı der.¹⁷⁹ Tefsir kaynaklarında bu ayetin özel olarak bir nüzul sebebi zikredilmemektedir.

3.1.3 Cahillerden Olmaması

Allah Teâlâ Kur’an’da Hz. peygamberi cahillerden olmaktan nehyederek şöyle buyurur:

وَأَنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِآيَةٍ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَى فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ

¹⁷⁵ Ferra el – Begavi, *Mealimü't-Tenzil*, (Daru't-Tayyibe, 1409), 2/284.

¹⁷⁶ Reşid Rıza, *Tefsiru'l-Menar*, 5/397.

¹⁷⁷ el-Kasas 28 / 86.

¹⁷⁸ Ebussuûd, *İrşâdii'l-Akli's-Selîm*, 10/4633

¹⁷⁹ Alusi, *Ruhu'l Meani*, 10/440.

*“Onların yüz çevirmeleri sana ağır geldiyse, yapabilirsen, yeri yarıp inebileceğin bir tünel ya da göğe çıkabileceğin bir merdiven ara ki, onlara bir mucize getiresin! Allah dileseydi elbette onları hidayet üzerinde toplayıp birleştirirdi. O halde sakın cahillerden olma.”*¹⁸⁰

Bu ayetin nüzul sebebi şöyle açıklanmaktadır: Hars bin Âmir bin Nevfel bin Abdümenaf, Kureyşli bir grupla beraber Peygamberin yanına gelerek: Ey Muhammed eğer sen bize senden önceki elçiler getirdiği gibi mucize getirsen biz de sana inanalım demişler. Buna karşılık Allah tarafından mucize gönderilmeyince, onlar Hz. Peygamberden yüz çevirip geri dönmüşler. Bu durum kendi kavminin iman etmesine istekli olan Peygambere çok ağır gelmiş. Bunun üzerine bu ayet nazil olmuştur.¹⁸¹

“Yapabiliyorsan yap” buyruğu, onların inanmalarını umut ederek istedikleri mucizeyi ortaya koymak için elinden gelirse bunu gibi girişimde bulunacak kadar hırslı olduğunu göstermektedir. Buradaki inebilecek tünel veya çıkabilecek merdiven dayama isteğinin, mucize getirme anlamında olduğu ihtimal dairesindedir.¹⁸² Buna göre, eğer sen göğe yükselebilsen ya da yerin altına girebilsen elbette bunu yapardın. Böyle bir şey gerçekleştiği zaman sana ait onların inanacağı bir mucize olurdu denilmiş olacaktı.¹⁸³

Peygamberin *“O halde sakın cahillerden olma!”*¹⁸⁴ diye yasaklanması, onun bu yöne yönelmiş olduğu manasına gelmez. Nitekim Ahzâb suresinin *“inkarcılara ve ikiyüzlülere itaat etme”*¹⁸⁵ ayeti de. Peygamberin onlara itaat ettiği anlamına gelmediği gibi buradan maksat: Onların senden yüz çevirmelerinden dolayı üzülmene, feryat etmen doğru değildir, çünkü böyle yaptığın zaman halin cahillerin haline benzemiş olur.¹⁸⁶ Dolayısıyla onların senden yüz çevrimleri seni üzmesin. Eğer Allah Teâlâ isteseydi onların tamamını hidayet üzerine toplardı. Allah onların küfrü tercih edeceğini bildiği için onları buna muvaffak kılmadı. Onlar mucizeyi kendilerini

¹⁸⁰ el-En’âm 6/35.

¹⁸¹ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 2/ 634. İbnu’l Cevzi, *Zadü’l Mesir*, 2/177. Razi, *Mefâtihu’l-Gayb*, 9/ 406.

¹⁸² Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 2/634.

¹⁸³ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 2/634.

¹⁸⁴ el-En’âm 6/35.

¹⁸⁵ el-Ahzâb 33/48.

¹⁸⁶ Razi, *Mefâtihu’l-Gayb*,9/407.

hidayete götürecektir bir vasıta olarak istemiyorlardı, sadece inat olsun diye öyle bit talepte bulunmuşlardı.¹⁸⁷ Peygamberimize bu şekilde sert hitap etmekten maksat, onu böylesi hallerden uzaklaştırmak ve menetmek içindir.¹⁸⁸

İbn Cevzi bu ayet hakkında üç görüş beyan etmektedir: Birincisi: bu konuda cahillik etme, çünkü Allah dileseydi onları hidayet ederdi. İkincisi: sana bazı kişilerin iman edip bazılarının iman etmeyeceklerini bilmeyen cahillerden olma. Üçüncüsü: sabırsızlardan olma, çünkü sabırsızlık cahillerin sıfatlarından.¹⁸⁹ Allah Teâlâ'nın her şeye kadir olduğunu, eğer dileseydi bütün kişileri hidayet üzerine toplayıp birleştireceğini bilmeyen cahillerden olma.¹⁹⁰ Beyzâvî bu ayeti, sabredek yerde sızlanma ve olamayacak şeylere üzülmeye, çünkü bu cahillerin adettir.¹⁹¹ diye açıklamaktadır. Taberi ve Razi'nin açıklamalarına baktığımızda şu sonuca ulaşmaktayız. Ey Allah Teâlâ'nın Rasûlü, eğer Allah istese onları hidayet üzerine toplayacağını bilmeyenlerden olma, çünkü Allah onların hepsinin Müslüman olmasını isteseydi elbette öyle yapardı. Allah en iyisini bilir. Buradaki hitap Peygamber (s.a.v)'e olmakla beraber maksat onu ümmetidir diye rivayet edilmiştir, çünkü Müslümanların kalpleri insanların kafir oluşlarına ve onlara verilen eziyet sebebiyle daralıyordu.¹⁹²

3.1.4 Rabbine Yalvaranları Kovmaması

Hiz. Muhammed kavminin Müslüman olmasını çok istiyordu. Özellikler kavminde ileri gelen kimselerin iman etmesini istiyordu ve bunun için çok çabalıyordu, çünkü kavminde ileri gelen kimselerin Müslüman olması ile kavmi de onlara tabi olacaktı. Bir gün Kureyşin ileri gelenleri iman etmesi için Hiz. Peygambere bazı tekliflerde bulunmuş. Ama Peygamberimiz Allah tarafından onların teklifini kabuk etmekten yasalanmıştır. Bu hakkındaki ayet şöyledir:

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْعَدْوَةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ

¹⁸⁷ Ebu Mansur el – Matüridi, *Te'vlatü'l-Kur' An Tercümesi*, Çev. Bekir Topaloğlu, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015), 5/68.

¹⁸⁸ Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, 9/ 408.

¹⁸⁹ İbnu'l Cevzi, *Zadü'l Mesir*, 2/178.

¹⁹⁰ **Matüridi, Te'vlatü'l-Kur' An Tercümesi, 5/69.**

¹⁹¹ **Beyzavi, Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl, 1/383.**

¹⁹² Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 3/ 326.

istediğinde kalkıp giderdi. Kehf suresinin 28. ayeti inince biz onun yanından gitmedikçe o da bizim yanımızdan ayrılmamaya başladı ve şöyle dedi: “Ümmetimden bir grupla birlikte bulunmaya sabretmemi bana emredene kadar canımı almayan Allah Teâlâ ’a hamdolsun! Hayat da sizinle memat da.”¹⁹⁹

Diğer bir rivayet şöyledir: kafirlerin önde gelenlerinden bir grup kişiler Resûlüllah’ın amcası Ebu Talibe gelerek şöyle derler: Ey Ebu Talip, Eğer Muhammed yanındaki zayıf ve güçsüz köleleri ve hizmetçileri kovarsa, bu bizim ona tabi olmamıza daha fazla yardımcı olur. Ebu Talip bunu Peygamber Efendimize iletir. Ömer b. Hattab bunu duyunca, onların istediklerini yapsan da gerçekten sözlerinde duracaklar mı bakalım der. Buna karşılık Allah En’am suresinin 51-52-53 ayetlerini indirir. Bu ayetler inince Hz. Ömer de söylediği sözlerden ötürü özür diler²⁰⁰ ve bu ayet nazil olur.²⁰¹

وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

*“Âyetlerimize iman edenler sana geldikleri zaman de ki: “Selam olsun size! Rabbiniz kendi üzerine rahmeti (merhameti) yazdı. Şöyle ki: Sizden kim cahillikle bir kabahat işler de sonra peşinden tövbe eder, kendini düzeltirse (bilmiş olun ki) O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”*²⁰²

Bir başka rivayette Hz. Peygamber (s.a.v) yanında Bilâl ve Ammâr gibi²⁰³ müşriklerin güçsüz sandığı bir kısım müminler varken Kureyşli bir grup onun yanına gelip: Ya Muhammed, sen bunlardan mı hoşnutsun. Allah aramızdan onlara mı iyilikte bulundu? onları yanından kov sana tabi oluruz dediler. Bunun üzerine En’âm suresinin 51-53 ayet kadarki üç ayet indi.²⁰⁴ İbn Abbas’tan Avfi şu şekilde aktarmaktadır: Eşraftan olan bazı kişiler güçsüz gördükleri bir kısım Müslümanlarla beraber namaz kılmayı istemezler. Bu yüzden Peygamber Efendimizden onları namazda arka safa koymasını

¹⁹⁹ Zemaşşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 2/652.

²⁰⁰ Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, 7/ 202. Ebu’l Hasan el –Vahidi, *Esbab-ı Nüzul*, (Beyrut: Daru’l Kutubu’l İlmiyye, 2000), 113.

²⁰¹ Suyuti, *Lübabu’n Nükûl*, 119

²⁰² el-En’âm 6/54.

²⁰³ Suyuti, *Lübabu’n Nükûl*, 118.

²⁰⁴ A.g.e,118.

isteyerek, biz sana inanalım ama biz namaz kıldığımızda onlar bizimle kılmasınlar demişler. Buna karşılık bu ayetler inmiştir.²⁰⁵ ayetin nüzul sebebi farklı detaylarla rivayet edilse de ama sonuç aynıdır. Yani bu ayetlerin zayıf Müslümanlar hakkında indiği kesindir. Ayeti Kerimelerin inişine sebep olan zayıf Müslümanların kimler olduğu kesin değildir. Diğer rivayetlerde yukarıda zikredilen isimler dışında başka Sahabilerin isimleri de geçmektedir.

İbn Abbâs'tan rivayet edildiğine göre Hz. Ömer'in kölesi Mihca' ve arkadaşları Bilâl, Suheyb, Ammâr, Habbâb, Utbe İbn Gazvân, Evs İbn Havliyy, Amir İbn Fuheyre hakkında nazil olmuştur. Mihca' aslen Yemen'li olup Bedir'de Müslümanların ilk şehididir. İki saf arasında dururken nereden geldiği belli olmayan bir ok ona isabet edip şehid olmuştur.²⁰⁶

Peygamber Efendimizin müşriklere tamam diyerek bunun gibi bir öneriye meyletmesi onların kavmiyle birlikte Müslüman olmasını istediğinden ve bunun ashabından bir şeyi eksiltmeyeceğini düşünmesinden dolayıdır. Bu teklife meyleder gibi olunca Allah bu ayeti indirerek onları yanından uzaklaştırmaktan nehyetti, yoksa Peygamber Efendimiz onları fiilen kovmamıştır.²⁰⁷

Bu ayette geçen sabah akşam duadan neyin kastedildiği hakkında tefsirlerde farklı rivayetler zikredilmektedir. Bu rivayetlerin bazılarına göre duadan kastedilen, beş vakit namazdır. Müminlerin Allah Teâlâ 'ı zikretmeleridir diye de rivayet edilmiştir. Ya da Kur'an öğrenmeleri ve okumaları, yine bazılarına göre Allah Teâlâ ya kulluk etmeleridir. Ya da sabah ve ikinci namazı, İmam Taberi (ö.310/923) tefsirinde bütün bu farklı rivayetleri zikrettikten sonra, bu ayetin zikredilen bütün bu görüşleri kapsadığını söylemektedir²⁰⁸ Sabah akşam kelimelerinden maksat devamlılıktır. "Ayrıca Rablerinin rızasını dileyerek sözüyle Allah Teâlâ onları ibadette samimiyet ile nitelemiştir. Bir şeyin zâtı ve gerçek varlığı vech kelimesiyle ifade edilir"²⁰⁹ Kurtubi 'ye (ö.671/1273) göre dua etmekten maksat, farz namazları cemaatle kılmaya devam etmek, zikir ve Kur'an okumak, ya da günün başında ve sonunda dua etmek

²⁰⁵ İbn Cevzi, *Zadi'l Mesir*, 2/190.

²⁰⁶ Bedrettin Çetiner, *Fatiha'dan Nas'a Esbab-ı Nüzul*, 627-628.

²⁰⁷ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 3/ 338.

²⁰⁸ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 7/ 204-205.

²⁰⁹ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 2/650.

olduğunu rivayet etmiştir. Böylelikle Allah Teâlâ'dan Tefvik umarak günlerini dua ile başlayıp, mağfiret ile bitirmiş olurlar.²¹⁰ Beyzâvî (ö.685/1286) bu hakkında şöyle der: bundan maksat, daima rabbine ihlasla dua etmektir. Yasağın buna bağlanması onları uzaklaştırmanın akıldan çıkarılmasına vurgu yapmak içidir.²¹¹ Bu rivayetlere bakarak şunu diyebiliriz ki, İmam Teber'inin dediği gibi, dua etmekten bu manaların hepsi çıkarılabilir. Çünkü Allah Teâlâ'ya kulluk etmek namaz kılmakla olduğu gibi, zikir ve Kur'an okumakla da olur. Yani ibadete, duaya her zaman devam ettikleri manasındadır.

Bu ayetin bir benzeri Kehf suresinin şu ayetidir:

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدْوَةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا

*“Sabah akşam Rablerine, O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte ol. Dünya hayatının zînetini arzu edip de gözlerini onlardan ayırma. Kalbini bizi anmaktan gafil kıldığımız, boş arzularına uymuş ve işi hep aşırılık olmuş kimselere boyun eğme”.*²¹²

Biraz önce zikrettiğimiz gibi bir grup müşriklerin Hz. Peygamber'den yanındaki aciz müminleri kovmasını istemesi üzerine En'am suresinin 52. ayeti nazil olmuştu. O ayette Allah Hz. Peygamberin onları kendinden uzaklaştırmasını yasaklamıştır. Bu ayette ise olanlarla birlikte oturmayı, önem vermeyi emretmekle beraber, kefirlerin sözlerine değer vermekten, fakir Müslümanları meclisinden kovma teklifinde bulunan kalpleri Allah Teâlâ'yı zikretmekten gafil kalmış kişilere boyun eğmekten yasaklamaktadır.

Kurtubi tefsirinde bu ayetin nüzülü hakkında şöyle der: İslam'a girmesi umulanlardan Uyeyne bin Hısn, el-Akra bin Habis, Resûlullah'ın yanına gelip derler ki: Ya Resulullah, yanımızdaki kişilileri ve onların cübbelerinin kokularını uzaklaştırırsan.²¹³ (onların bunlardan maksadı Müslümanların zayıflarıydı. Onların sadece yün cübbeleri vardı. Ondan başka da giyeceği yoktu). O zaman biz de seninle oturur, konuşur ve senden bir şeyler öğrenirdik derler. Bunun üzerine Allah Kehf suresinin 27-29.

²¹⁰ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 9/448. Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 3/338.

²¹¹ Beyzavî, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil*, 2/10.

²¹² Kehf 18/28.

²¹³ İbnu'l Cevzi, *Zadü'l Mesir*, 4/32.

ayetlerini indirir.²¹⁴ Hz. Peygamber o Müslümanları aramaya çıktı ve onları Allah Teâlâ'nı zikreden halde mescidin gerisinde buldu. Allah Teâlâ'ya hamdolsun ki canımı almadan sizi buldum. Bana ümmetinden bazı kimselerle birlikte olmamı emretti. Ölümümde dirimim de sizinledir dedi.²¹⁵

Resulüllah hiçbir zaman dünya ziynetini istememiştir. Ama Allah Teâlâ yapmasını nehyetmiştir. Bu ayet Allah Teâlâ'nın لَئِنُ اشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ "Eğer Allah Teâlâ 'a ortak koşarsan elbette amelini boşa çıkar."²¹⁶ ayetine benzer. Allah her ne kadar onu şirkten korumuş olsa da böyle bir hitapta bulunmuştur.²¹⁷ Bu ayette Hz. Peygambere iki şey nehyedilmektedir. Biri gözlerinin Müslümanlardan başkasına kayıp gitmemesi, diğeri ise kalpleri Allah Teâlâ 'ı anmaktan gafil kalmış, şirke uymuş kimselere itaat etmemesidir.

“Kalbini bizi anmaktan gafil kaldığımız”²¹⁸ Bunun Ümeyye b. Halef el-Cumahi hakkında olduğu rivayet edilmiştir. Çünkü o Peygamber Efendimizi kendisi sevmeyen fakirlerden uzaklaştırıp Mekkelilerin ileri gelenlerini yaklaştırmaya çağırmişti ve Uyeyne b. Hısn el-Fezarî hakkında olduğu da söylenmiştir²¹⁹

3.1.5 Kafirlerle İmrenmemesi

Tevbe suresinin elli beşinci ve seksen beşinci ayetleri Peygamber Efendimizi Kafirlerle verilen mallara ve evlatlara imrenmemesi gerektiğini buyurmaktadır. Bu iki ayet lafzen ve manen birbirine benzemektedir. Bu ayetlere manen benzeyen başka ayetlerde vardır.²²⁰ bu başlık altında onlardan da bahsedeceğiz. Bu ayetler Peygamberimize hitap etmekle birlikte bütün müminlere de hitap etmektedir. Yani bu şöyle demektir; Ey iman edenler, kafirlerin ve münafıkların sahip olduğu mallarına, çocuklarına ve onlara verilmiş başka nimetlere imrenmeyin.²²¹ Allah Kur'an'da şöyle buyurur:

فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَرْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ

²¹⁴ İbnu'l Cevzi, *Zadü'l Mesir*, 4/32. Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 5/ 350.

²¹⁵ Taberi, *Camii'l Beyan*, 15/235. İbnu'l Cevzi, *Zadü'l Mesir*, 4/32.

²¹⁶ ez-Zümer 39/65.

²¹⁷ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 5/350.

²¹⁸ Kehf 18/28.

²¹⁹ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 5/ 351.

²²⁰ Tâhâ 20/131. Hicr 15/88.

²²¹ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 12/123.

“O halde onların malları da evlatları da seni imrendirmesin, çünkü Allah onlara dünya hayatında bunlarla eziyet çektirmeyi ve canlarının da kafir olarak çıkmasını murat ediyor.”²²²

وَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَأَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ

“Onların malları da evlatları da seni imrendirmesin, çünkü Allah onlara dünyada bütün bunlarla eziyet vermeyi ve canlarının da inkârcı olarak çıkmasını murat ediyor.”²²³

İ'cap kelimesi, iftihar duyarak başkasında ona denk bir şeyin bulanmadığına inanmak ve ona sevinmek demektir. Bu, nefsin Allah Teâlâ'dan uzaklaşıp, başka bir şeye gark olduğunu bildirmektedir. Allah Teâlâ'nın onu kendinden alıp başkasına verme düşüncesi, insanı herhangi bir şeyden dolayı kendisini beğenmekten uzak kılar.²²⁴ Bu hakkındaki bir hadis-i şerif şöyledir: “İnsanı helak edecek üç şey vardır. Birisi: kendisine itaat edilen cimrilik. İkincisi: kendisine uyulan heva ve hevestir. Üçüncüsü: bir kimsenin kendi nefesine mağrur olup kendini başkalarından üstün görmesidir”²²⁵

Aynı ayetin tekrarlanması bir önceki ayetin takriri ve tekidi içindir. Aynı zamanda muhatabın bu hususa önem göstermesi, bu konuda gafil kalmaması gerektiğini bildirmektedir. Aynı manadaki ayetin tekrarlanmasının sebebi yasakladığı şeyin kuvvetinden kaynaklanmaktadır.²²⁶

Tevbe suresinin 55. ve 85. ayetlerinin lafızları arasında bazı küçük farklar bulunmaktadır.

Birinci ayette, “Fa” harfiyle. فَلَا تُعْجِبْكَ. İkinci ayette de “V” harfiyle gelmiştir وَلَا تُعْجِبْكَ

Birinci ayette olumsuzluk ifade eden “La” وَلَا أَوْلَادُهُمْ edatıyla, ikinci ayette de “La” edatı olmaksızın أَمْوَالُهُمْ وَأَوْلَادُهُمْ gelmiştir.

Birinci ayet “lam” harfiyle لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا. İkinci ayette ise Lam yerine “en” أَنْ يُعَذِّبَهُمْ gelmiştir.

²²² et-Tevbe 9/ 55.

²²³ et-Tevbe 9/85.

²²⁴ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 12/24.

²²⁵ Suyuti, *el-Câmiu's-Sagîr*, 3472, (Beyrut: Daru'l Kutubu'l İlmiyye, 1990), 209.

²²⁶ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 2/154.

Birinci ayette *الدُّنْيَا* ikinci ayette ise hayat kelimesi hazfedilerek sadece *الدُّنْيَا* gelmiştir.

Mal bütün insanların ihtiyacı olan geçim vasıtasıdır. İslam'a göre mal gerçek amaca ulaşmak için bir araçtır. Bizim amacımız ise Allah Teâlâ'ya kulluk ederek onun hoşnutluğunu kazanmak ve ebedi hayatın başlangıcı olan ahiret hayatı için çabalamaktır. Mal ve evlat Allah Teâlâ 'a inananlar için şükredilmesi gereken bir nimettir. İnananlar Allah Teâlâ yolundaki harcamayı ebedi hayatı için bir harcama olarak görürler. Bununla mutlu olurlar ve kalpleri huzur bulur. Malına ve evlatlarına bir musibet geldiğinde bunu Allah Teâlâ tarafından gelen bir sınav olarak değerlendirirler. Mal mülkü ve evladı kendilerine verilen bir emanet olarak görürler. Allah Teâlâ'ya inanmayanlar ise Allah Teâlâ'nın onlara verdiği malı ve evlatları kendisinin olması gereken bir şeymiş gibi davranıyorlar. Onların mala ve evlada düşkünlüğü ahiret hayatını yok etmiştir. Çünkü bu dünyada onlarla uğraşmaktan ahireti unutmışlardır. Allah Teâlâ şöyle buyurur: *“أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مَالٍ وَبَنِينَ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ”* *“Kendilerine bol bol verdiğimiz mal ve evlatla onların iyiliğine koştüğümüzü mu sanıyorlar? Hayır onlar farkına varmıyorlar.”*²²⁷

Allah Teâlâ'nın münafıkları mal ve evlatlarıyla bu dünyadayken azaplaması onları zekât vermek ve Allah Teâlâ için harcamaya zorunda bırakmak suretiyledir. Teberinin tercih ettiği görüşte budur.²²⁸ İbn Abbas ve Katade bu ifadede takdim ve tehir vardır derler²²⁹ ve Arapça bilginlerinin çoğunun görüşü budur. Yani mana şöyledir: Sen onların dünya hayatındaki mallarına ve çocuklarına imrenme.²³⁰Çünkü Allah onlara ahirette bunlar sebebiyle acı çektirmek istiyor. Bu ayet, onları malın kazanılmasında çalışıp didinmekle acı çektirir diye de izah edilmiştir. Bu izaha ve Teberinin tercih ettiği görüşüne göre, bu ifadede takdim ve tehir söz konusu değildir.²³¹Bir başka görüşe göre Anlam şu şekildedir: Onların evlatları, edindikleri mallar seni imrendirmesin. Onlar münafık olduklarından dolayı Allah onları dünyada azaplamak

²²⁷ el-Mü'minûn 23/55.

²²⁸ Kurtubî, *el-Câmi ' li-ahkâmi 'l-Ḳur'ân*, 4/92.

²²⁹ İbnu'l Cevzi, *Zadü'l Mesir*, 2/557.

²³⁰ Kurtubî, *el-Câmi ' li-ahkâmi 'l-Ḳur'ân*, 4/92.

²³¹ A.g.e, 4/92.

ister. Çünkü onlar istemediği halde infak ederler. Bundan dolayı yaptıkları infaklar onlar için bir azap sebebi olur.²³² Şöyle de denilmiştir: sizlerin onların mallarını ganimet, evlatlarını esir almasıyla cezalandırırız.²³³

Mana bakımından bu ayete benzeyen bir diğer ayet de şudur:

لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَخَفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ

“Kafirlerden bir kısmını faydalandığımız şeylerde sakın gözün kalmasın. Onlara karşı mahzun olma ve mü'minlere (şefkat) kanadını indir.”²³⁴ Allah bundan bir önceki ayette Peygambere dini konularda verdiği nimetinin büyük olduğu ve Kur'an-ı Kerimi verdiğini bildirmiş. Bu ayette ise gözünü dünya malına dikmekten sakındırmıştır. Burada Peygamberimize şöyle denilmek istenmiştir. Ey Resulüm, sana Kur'an verildi. Zihnin ve kalbin dünyaya yönelmesin. “Kur'an'ı Teganni ile okumayan, (Kur'an'ı dilinden düşürmeyen) bizden değildir” Hadisi de bu manadadır. Hz. Ebu Bekir Şöyle demiştir: “kime Kur'an verilir de o da başkasına verilmiş olan dünyalığı kendisine verilmiş olan Kur'an'dan daha üstün görürse, büyük olanı küçültmüş, küçük olanı da gözünde büyütmüş olur”.²³⁵

Rivayet edildiğine göre bir gün Beni Kurayza ve Nadir Yahudilerine, içinde koku, mücevher ve elbise gibi çeşitli şeylerin olduğu yedi tane kervan gelir. Müslümanlar bunu görünce: keşke bunlar bizim olsaydı da bununla güç kuvvet kazanarak Allah yolunda harcardık der.²³⁶ Bunun üzerine Allah Teâlâ *وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سُبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ* “Kuşkusuz sana tekrar tekrar okunandan (âyetlerden) yedisini ve yüce Kur'an'ı verdik.”²³⁷ ayetini indirir. Yani size verilenler oraya gelen yedi kervandan daha fazla hayırlıdılar. O yüzden onlara verilenlere bakmayın.²³⁸ “yedi âyet” ten maksat Fatıha suresi, en uzun yedi sureler, orta uzunluktaki sureler²³⁹ diye farklı görüşler ortaya

²³² A.g.e, 4/92.

²³³ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 2/108. İbnu'l Cevzi, *Zadü'l Mesir*, 2/557.

²³⁴ el-Hicr 15/ 88.

²³⁵ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 14/ 137.

²³⁶ Ebussuûd Efendi, *Ebussuûd Tefsiri*, 8/3432-3433

²³⁷ el-Hicr 15/ 87.

²³⁸ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 3/ 920. Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 14/ 138. Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 5/51. Ebussuûd Efendi, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm*, 8/3432-3433.

²³⁹ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 14/133-136.

koyulmuştur. Bunun konumuzla yakından alakası olmadığı için detaya girmedik. Bununla alakalı Peygamber Efendimizin şu hadisi zikredilmektedir. “Kur’an ile kendisini zengin görmeyen yani başka şeylere ihtiyaçtan kendisini uzak kabul etmeyen kimse bizden değildir.”²⁴⁰ Allah Teâlâ bu ayette Muhammed’i kafirleri faydalandırığımız şeylerde gözün kalmasın ve onlara üzülmeye diye iki şeyden yasaklamakla birlikte iman edenleri kanat altına al, onları himaye et, yumuşak davran diye emretmektedir. Bir başka ayette Allah Teâlâ Resulünü şu şekilde tavsif eder:

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ

“Andolsun, size içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir, size çok düşkündür, müminlere karşı şefkat ve merhamet doludur.”²⁴¹

Bu ayetin sebebi nüzul hakkında Ebu Rafi’den şöyle rivayet edilmektedir: Resulullah beni bir gün Yahudi’den bir şey ödünç almak için yolladı. Yahudi rehin almadan ödünç vermeyi reddetti. Onun reddetmesi Resûlullah’ı hüznülendirdi. Buna karşılık bu ayet nazil oldu.²⁴² Rivayetin bir başka anlatımı da şöyledir: Resulullah bir misafir gelir. Resulullah azatlı kölesi Rafi’yi Yahudilerden birinin yanına göndererek şöyle demesini ister: Bizim bir misafirimiz geldi. Fakat onun için yanımızda bir şey yok. Bana Recep ayında geri verme şartıyla şu miktarda un sat ya da borç ver. Bunun üzerine Yahudi ancak rehin üzerine vereceğini söyler.²⁴³ Rafi olanları Rasûlullah’a haber verince: Allah Teâlâ’ya yemin ederim ki, eğer bana istediğim şeyi borç vermiş olsaydı ya da satsaydı kesinlikle ona geri öderdim. Ben gökyüzünde ve yeryüzünde de güvenilir biriyim der²⁴⁴ ve rehin olarak zırhını verir. Bunun üzerine bu ayeti kerime onu dünyalığa karşı teselli etmek için nazil olur.²⁴⁵

لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَخَفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ

“Sakın ola ki, onlardan bazı gruplara verdiğimiz geçici dünya nimetine göz dikmeyesin! Onlardan yana üzülmeye, müminlere karşı da alçakgönüllü ol!”²⁴⁶ Bu ayetin

²⁴⁰ Buhari, *tevhit*. 44.

²⁴¹ et-Tevbe 9/128.

²⁴² Taberi, *Camîu’l Beyan an Te’vîli Ayi’l Kur’an*, 16/ 235.

²⁴³ İbn Kesir, *Tefsîrû’l-Kur’âni’l-Azîm*, 4/548.

²⁴⁴ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 4/ 392.

²⁴⁵ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 4/ 392. Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an*, 6/ 173.

²⁴⁶ el-Hicr 15/88.

anlamı şöyledir. Müşriklerin iman etmemelerine karşı üzülmeye. Yani dünyada onlara verilenlere üzülmeye, senin için ahirette ondan daha faziletlisi üstün ve vardır. Şu şekilde de açıklanmıştır: Eğer onlar azaba doğru gidecek olursa onlar için üzülmeye, hüzünlenmeye. Çünkü onlar azap edilmeye layık kimselerdir.²⁴⁷ Şöylede açıklanmıştır: varlıklı kafirler Müslüman olmadıkları için, İslam onların katılımları ile güçlenmiyor, onlar sayesinde Müslümanlar kuvvetlenmiyor diye üzülmeye ve müminlere karşı yumuşak ve şefkatli davran, onlara karşı alçak gönüllü ol.²⁴⁸ Buna benzeyen bir diğer ayette Tâhâ suresinin şu ayetidir:

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ

“Onlardan bazı kesimlere, kendilerini sınamak için dünya hayatının süsü olarak verdiğimiz şeylere gözünü dikme. Rabbinin rızıkı daha hayırlı ve daha kalıcıdır.”²⁴⁹

Bu ayette Hz. Peygamber bir kısım kafirlere verilen geçici dünya nimetlerine göz dikmekten yasaklanmaktadır. Yani Ey Resulüm, bir kısım kafir kimselere verdiğimiz dünya nimetlerinde gözün kalmasın. Bu onları imtihan etmek için verildi. Zira Rabbin 'in sana vereceği rızıklar dünyadaki geçici nimetlerden daha hayırlı ve sonsuzdur. Allah bir başka ayette şöyle buyurur: “Şüphesiz, Rabbin sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın.”²⁵⁰ Gözünü dikme ifadesi “bakmak” ifadesinden daha belgiğdir. Çünkü göz dikme ifadesinde hırs var olabilir. Ama bir şeye bakan kimsede öyle bir hırs olmayabilir.²⁵¹ bu ayetin nüzul sebebi Hicr suresinin 88. ayetinin nüzul sebebi ile aynıdır.²⁵² Fakat İbn Atiyye bu surenin Mekke’de nazil olmuş olması, bu hadisenin ise Medine’de ve Resûlullah’ın hayatının sonuna doğru gerçekleşmesi sebebiyle ayetin bu hadise üzerine nazil olmasını zayıf olarak görmüştür.²⁵³ Resulullah (s.a.v) hayatı boyunca mütevazî bir şekilde yaşamıştır. Hiçbir zaman kendi adına şahsî mal biriktirmemiştir. Bir gün Resulullah hanımlarına öfkelenip özel bir odaya çekilmiş. Onun bulunduğu odaya gelen Hz. Ömer şunları anlatmıştır:

²⁴⁷ Kurtubî, *el-Câmi ‘ li-ahkâmi ‘l-Şur’ân*, 5/52.

²⁴⁸ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 3/ 920.

²⁴⁹ Tâhâ 20/131.

²⁵⁰ ed-Duhâ 93/5.

²⁵¹ Kurtubî, *el-Câmi ‘ li-ahkâmi ‘l-Şur’ân*, 6/ 173.

²⁵² Taberi, *Camîu ‘l beyan*, 16/235. Razi, *Mefatihü ‘l Gayb*, 16/79.

²⁵³ Kurtubî, *el-Câmi ‘ li-ahkâmi ‘l-Şur’ân*, 6/173.

Resulüllah hasır üzerinde bulunuyordu. Kendisiyle hasır arasında hiçbir şey yoktu. Başının altında içi lif dolu bir meşin yastık vardı. Ayaklarının yanında dökülmüş biraz karaz, baş ucunda da asılı bir deri parçası vardı. Allah Teâlâ Resul'ünün böğründe hasırın izlerini gördüm de ağladım. Resulüllah seni ağlatan nedir? Buyurdu. Ben de: Ey Allah Teâlâ'nın Rasûlü, Kısra ve Kayser yumuşak döşek içindeler. Sen ise Allah Teâlâ'nın Rasûlü'sün ve sen buna daha layıksın dedim. Resulüllah şöyle buyurdu: dünyanın onların, ahiretin de bizim olmasına razı olmaz mısınız?²⁵⁴

Allah Teâlâ'nın Resulüne ve müminlere ahiret hayatında hazırladığı şeyler, kafirlerin bu dünyada elinde olduklarına göre çok daha iyi ve sonu yoktur. Bu dünyadaki mal varlıklar kısa bir süreliğinedir. Zamanla biter. Ama ahiret hayatındaki nimetler ise hiç bitmez. Allah Teâlâ'dan bizleri hiç bitmeyen, sonsuz, ahiret nimetiyle nimetlendirmesini dileriz.

3.1.6 Kötü Niyet Üzerine İnşa Edilen Mescitte Namaz Kılmaması

Hız. Peygamber (s.a.v.) münafıkların kötü niyet üzerine inşa ettiği mescitte namaz kılmaktan yasaklanmıştır. Buna Allah Teâlâ'nın şu sözleri işaret etmektedir.

لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لِمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى النَّفْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَّبِعُوا اللَّهَ يُحِبُّ
الْمُطَّوِّرِينَ

“Onun içinde asla namaz kılma. İlk günden temeli takva (Allah Teâlâ'ya karşı gelmekten sakınmak) üzerine kurulan mescit (Kuba mescidi), içinde namaz kılmana elbette daha layıktır. Orada temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da tertemiz olanları sever.”²⁵⁵ Yani Ey Resulüm, iman etmeyen kimselerin Müslümanları birbirinden ayırmak, Allah ve Rasulün'e karşı çıkan kimselere gözetleme için inşa ettikleri Mescitte hiçbir vakit namaz kılma.²⁵⁶

Ayetin nüzul sebebi şöyle anlatılmaktadır: Amr İbn Avf oğulları Kubâ mescidini inşa etmiş ve orada namaz kılması üzere Hız. Peygamber'i davet etmiş. Resulüllah da orada namaz kılmış. Bu durum aynı soydan olan ve akrabaları olan Ganem İbn Avf oğullarını kıskandırmış. Akrabalarına karşı üstünlük sağlamak amacıyla Onlarda: “biz de bir

²⁵⁴ İmam Buhârî, *Sahih- i Buhârî Tercüme ve Şerhi*, çev. Harun Yıldırım (İstanbul: Sağlam Yayınevi,2009), 8/ 48.

²⁵⁵ et-Tevbe 9/ 108.

²⁵⁶ Taberi, *Camiu'l Beyan*, 11/26.

mescit inşa edelim ve Hz. Peygamberi davet edelim de orada da namaz kılsın. Ayrıca, rahip Ebû Âmir de şamdan döndüğü zaman burada dua eder” demişler. Rahip Ebû Âmir kendisi için Peygamberin fasık dolarak nitelendirdiği biridir. Uhud savaşı günü Peygambere “sana karşı savaşan kimi görürsem onlarla sana karşı savaşacağım” demiş Huneyn savaşına kadar bütün savaşlarda peygambere karşı savaşmış. Beni Hevazın mağlup olunca oradan Şama kaçıp gitmiş. Oradan münafıklara “ben Rum kralına gidip büyük ordu getireceğim. Elinizden geldiğince silah ve kuvvet hazırlayın. Muhammed’i arkadaşlarıyla Medine’den çıkaracağım” diye haber göndermiş. Bunun üzerine Kubâ mescidinin yanına bir başka mescit inşa etmişler.²⁵⁷ Peygambere “hastalar ve diğer muhtaç kişiler için soğuk ve yağmurlu günlerde namaz kılması için bir mescit inşa ettik, oraya gelip namaz kılmanızı ve bereket duasında bulunmanızı çok isteriz” dediler. Peygamber Efendimiz “şu an sefer hazırlığıyla yoğunum. O yüzden seferden dönüşte orada namaz kılarız” dedi. Daha sonra Hz. Peygamber seferden döner dönmez yine aynı isteği ilettiler. Peygamberimiz orada namaz kılmadan önce bu ayetin inmesiyle o mescitte namaz kılmaktan yasaklandı.²⁵⁸

Hz. Peygamber (s.a.v) Mâlik bin Ed-Duşum, Ma’n bin Adıyy, Âmir bin es-Seken ve Vahşî’ye zalimlerin inşa ettiği mescidi yerle bir edin ve yakın emrini verdi. Onlar da emri yerine getirerek orayı devirdi. Sonra Hz. Peygamber oranın leşlerin ve çöplerin atıldığı bir çöplük olarak kullanılmasını buyurdu.²⁵⁹ Ebû Âmir ise Şam’da Kınnesrîn denilen yerde vefat etti.²⁶⁰

Alimler ayette geçen Takva mescidi hakkında ihtilaf etmişlerdir. Bu hakkında iki görüş mevcuttur. Bazı alimler takva mescidinin, Kubâ mescidi olduğunu ve Peygamberimizin her sene oraya gelip namaz kıldığını ileri sürmüştür. Ama çoğu alimler oranın Mescid-i Nebevi olduğu kanaatindedir.²⁶¹

Ebû Seleme bin Abdurrahman diyor ki: Abdurrahman bin Ebû Said el-Hudri bana uğramıştı. Ben de ona: babanı takva üzere kurulmuş mescid hakkında neler söylediğini dinledin dedim. O babamdan şöyle dinledim dedi: Bir gün Resulullah hanımlarından

²⁵⁷ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 3/182.

²⁵⁸ A.g.e, 3/182.

²⁵⁹ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 3/182. Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 12/ 182

²⁶⁰ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 3/182.

²⁶¹ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 12/183.

birisinin hanesinde iken huzuruna girdim. “Ey Allah Teâlâ’nın Rasûlü! Takva üzere inşa edilmiş olan mescid hangisidir diye sordum. Resulullah bir avuç çakıl alıp onları yere attıktan sonra – Medine mescidini kastederek- “o sizin bu mescidinizdir” buyurdu.²⁶²

Ebu Sa’id el Hudri’den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: iki kişi ilk günden takva üzerine inşa edilen mescid hakkında münakaşa girdiler. Biri “o Kubâ mescididir” dedi, diğeri de “Resûlullah’ın mescididir” dedi. Bunun üzerine Resulullah “o benim şu mescidimdir buyurdu.²⁶³

Taberi’nin görüşü de bu yöndedir. Çünkü bu hakkında Resulullah ’tan sahih hadis rivayet edildiğini söylemiştir.²⁶⁴ Razi ayetin her iki mescidi ihtiva etmesinde bir sakınca olmadığını söylemektedir, çünkü Allah Teâlâ “*temeli takva üzerine inşa edilen mescid*” diye buyurmuştur.²⁶⁵

Bu ayetteki mescitten maksadın Kubâ mescidi olduğu da zikredilmektedir. O mescitte namaz kılmanın fazileti hakkında rivayetler vardır. Allah Teâlâ Resülü: “Kubâ mescidinde namaz umre gibidir” buyurmuştur. Peygamber Efendimizin Kubâ mescidini binekle ve yaya olarak ziyaret ettiği de rivayet edilmiştir. Diğer bir hadiste bildirildiğine göre, “Peygamberimiz Kuba mescidini Amr bin Avf oğullarında kaldığında inşa etmiş ve onun kible yönü bizzat Cebrail tarafından bildirilmiştir.”²⁶⁶ İbn Ömer’den şöyle rivayet edilir: “Resulullah Kubâ mescidi ’ne binekli de yürüyerek de gider ve orada iki rekât namaz kılardı ”²⁶⁷ Hz. Peygamber haftanın dört günü orada kalırmış ve cuma günleri Medine’ye doğru gidermiş. Mescitten Kubâ mescidinin kastedilmiş olma ihtimali daha yüksektir diyenlerde vardır. Çünkü Kubâ’da olan iki mescidi karşılaştırmak daha etkili olur.²⁶⁸

Buna delil olarak ayetin sonundaki *“Orada* فِيهِ رَجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَّخِذُوا اللَّهَ جُنُبًا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهِّرِينَ

²⁶² İmam Muhyiddin En – Nevevî, *el-Minhâc ve Sahîh-i Müslim*, çev. Beşir Eryarsoy, (Karınca & Polen Yayınları, 2016), 6/ 410-411.

²⁶³ Tirmizî “Tefsir”, 48 (3099).

²⁶⁴ Taberi, *Camîu’l Beyan an Te’vili Ayi’l Kur’an*, 11/28.

²⁶⁵ Razi, *Mefatihü’l-Gayb*, 183.

²⁶⁶ İbn Kesir, *Tefsîrû’l-Kur’âni’l-Azîm*, 4/215.

²⁶⁷ Müslim, 1399.

²⁶⁸ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 3/ 184.

temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da tertemiz olanları sever."²⁶⁹ Şu ayeti zikrederler. Bu ayet Kuba ehli hakkında inmiştir. Bu ayet inince Allah Resulü onların yanına gidip şöyle dedi: Allah sizleri temizlik hakkında övdü, sizler ne yapıyorsunuz? Onlarda büyük ve küçük abdestten sonra su kullanırsınız dedi.²⁷⁰

Ebu Hureyre'den şu şekilde rivayet edilmiştir: Tevbe suresi 108. ayeti kubalılar hakkında inmiştir çünkü Kubâ halkı su ile temizlenirdi.²⁷¹ Bu ayet nazil olunca Peygamber Efendimiz yanındaki muhacirlerle birlikte Kubâ mescidine geldi ve orada oturan Ensarlardan "siz iman eden kimseler misiniz? diye sordu, onlar susunca Peygamberimiz soruyu tekrar sordu. Buna Ömer: Ya Resulallah onlar mümindir, bende onlarla beraberim deyince, Peygamber kaza ve kadere inanıyor musunuz? dedi. Onlar da evet dedi. Başınıza gelenlere sabreder misiniz? Dedi. Onlar evet dedi. Bolluk ve refahta şükreder misiniz? dedi. Onlar evet dedi.²⁷² Muhakkakı siz Müslümanınız dedikten sonra sözüne şu şekilde devam etti. Ey Ensar topluluğu, Allah sizleri övdü. Siz büyük ve küçük abdestten sonra neler yaparsınız? diye sorunca: Büyük abdestten sonra pislikleri gidermek için üç tane taş kullanırsınız. Hemen sonrasında su kullanırsınız dediler.²⁷³ Peygamberimiz "Burada gerçekten arınmak isteyen adamlar vardır" ayetini okudu.²⁷⁴ Bir de şöyle denilmiştir: su ile idrar akıntısını yıkarlardı, hiç cünüp halde uyumazlardı.²⁷⁵

Buradaki temizlenmenin hangi manada olduğu hakkında iki görüş ileri sürülmüştür. Birinci görüşe göre: buradaki temizlenmekle maksat, isyan ve günahlardan temizlenmektir. İkinci görüşe göre: Taş ile temizlendikten sonra su ile temizlenmektir. Bu birçok tefsir alimlerinin görüşüdür.²⁷⁶ Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz. Bu ayet kubalılar hakkında nazil olmuştur. Bahsettiğimiz gibi "*temizlenmeyi sevenler vardır*" sözünden bunu anlayabiliriz. Aynı zamanda bu ayette Peygamber Efendimiz kötü

²⁶⁹ et-Tevbe 9/108.

²⁷⁰ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 4/ 179-180.

²⁷¹ Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizî Tercemesi*, 3/ 212.

²⁷² İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyan Kur'an Meâli ve Tefsiri*,7/572.

²⁷³ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 12/ 184.

²⁷⁴ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 3/186. Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 12/ 184. İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyan Kur'an Meâli ve Tefsiri*,7/572.

²⁷⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 4/ 445.

²⁷⁶ Taberi, *Camii'l Beyan*, 11/29-30. Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 12/ 185.

niyet üzere inşa edilen herhangi bir mescitte namaz kılmaktan yasaklanmıştır.

3.1.7 Müşrik Olarak Ölenler İçin Af Dilememesi

Allah Hz. Peygamberi ve bütün müminleri yakın akrabaları bile olsa küfür üzerine ölen ve cehennem ehli oldukları belli olanlara af dilemekten yasaklamıştır, çünkü Allah kendisine şirk koşanları affetmez. *إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ*. “Allah Teâlâ, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Ondan başkasını dilediği kimseler için bağışlar. Allah Teâlâ 'a ortak koşan büsbütün sapıtmıştır.”²⁷⁷ Bir kimsenin Allah Teâlâ'yı tanımadan küfür üzerine ölmesi onun artık affedilmesi için bir şansı yok demektir. Bu ayette başta Hz. Peygamber Efendimiz olmakla beraber biz müminler de şirk üzerine ölenler için af dilemekten, hatta onlar akrabalarımız ve yakınlarımız bile olsa onlar için af dilemekten yasaklandık. Allah Teâlâ bu hakkında şöyle buyurur:

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهَا أَسْحَابُ الْجَحِيمِ “Cehennem ehli oldukları açıkça kendilerine belli olduktan sonra, - yakınları da olsalar- Allah Teâlâ'ya ortak koşanlar için af dilemek ne peygambere yaraşır ne de mü'minlere.”²⁷⁸

Tefsirlerde bu ayetin sebebi nüzul hakkında farklı rivayetler aktarılmaktadır. Bunlardan birisi şu şekildedir: bu ayet Peygamberimizin amcası Ebu Talip hakkında inmiştir. Çünkü. Peygamber amcası öldükten sonra onun için istiğfar dilemek istemiştir. ²⁷⁹ Peygamberimiz amcası Ebu Talip vefat edince onun bağışlanması için af dilemek istedi. Allah Teâlâ Peygamberimize bu ayeti indirerek amcası için af dilemekten yasakladı. Hadiste şöyle rivayet edilmektedir:

Said bin el-Müseyyeb babasından şöyle rivayet eder: Ebu Talip vefat etmek üzereyken Peygamberimiz yanına gitti. Orada Ebû Cehil ve Abdullah bin Ebi Ümeyye vardı. Peygamberimiz amcası Ebu Talip'e “Ey amca, La ilahe illallah de, bunula Allah katında sana şahitlik edeyim” dedi. Ebû Cehil ve Abdullah bin Ebi Ümeyye: Ey Ebu Talip, Abdulmuttalib'in dininden dönecek misin? dediler. Ebu Talip son sözü olarak

²⁷⁷ en-Nisâ 4/ 116.

²⁷⁸ et-Tevbe 9/113.

²⁷⁹ Taberi, *Camiu'l Beyan*, 11/41.

Abdulmuttalib'in dini üzere olduğunu söyleyene dek Peygamberimiz aynı sözü telkin ediyordu. Aynı zamanda o ikisi de aynı sözü tekrarlıyordu. Ebu Talip öylece vefat edince, Peygamberimiz şöyle dedi: Ben nehyedilmedikçe senin bağışlanmanı umut ederek Allah Teâlâ'dan bağışlanmanı dileyeceğim.²⁸⁰ Ayrıca Allah Teâlâ Resûlüllah'ın amcası hakkında başka bir ayette ona şöyle hitap eder: *لَأَنْتَ لَا تُهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ* “Şüphesiz sen sevdiğin kimseyi doğru yola iletmezsin. Fakat Allah Teâlâ, dilediği kimseyi doğru yola erdştirir. O doğru yola geleceklere daha iyi bilir.”²⁸¹

Yine Said İbn Museyyeb'den rivayet ediliyor ki: Ebu Talip ölüm döşeyindeyken Peygamber onun yanına geldi. Orada Ebû Cehil ve Abdullah vardı. Resulüllah amcasına “Ey amca, Bana En çok ihsanda bulunanlardansın. Sen üzerimde hakkı en büyük olan kişisin. Senin üzerimde hakkın babamın hakkından daha çoktur. Kıyamet günü sana onunla şefaatte bulabileceğim bir söz söyle. Lâ İlahâ İllâh de der.”²⁸² İşte bu ayetin nüzul sebebidir. Ali şöyle anlatıyor: Peygambere babamın vefat ettiğini bildirdiğimde: “Onu yıka ve kefenledikten sonra göm. Allah Teâlâ onu bağışlasın buyurdu. Bende onun emirlerini yerine getirdim. Hz. Peygamber günlerce evinden dışarı çıkmadan amcası için istiğfarda bulundu.” Sonra müşriklere istiğfarda bulunmaktan yasaklayan bu ayet indi.²⁸³ Bu rivayetler ayetin Ebu Talip 'in ölümü esnasında olanlardan sonra indiği ihtimalini vermektedir. Ama bu sure Peygambere son zamanlarda inen surelerden olması sebebiyle bu ihtimal dahilinde değildir. El-Hüseyn ibnu'l Fadl, Bu ayetin bu hadise üzerine nazil olduğu görüşünü uzak görmüştür. Çünkü Ebu Talip İslamın ilk yıllarında Mekke'de ölmüştür. Bu sure ise Mekke'de nazil olan son surelerdendir.²⁸⁴ Vahidi buna cevaben şöyle der: Aslında ibnu'lFadl'ın bu sebebi uzak görmesi doğru değildir.²⁸⁵ Çünkü Peygamberimiz Muhammed (s.a.v) amcasının ölümünden sonra bu ayetin inişine kadar onun için istiğfara devam etmiş ve küfür üzerine vefat edenler hakkındaki kesin emir bu sure ile

²⁸⁰ Buhârî, *Sahih- i Buhârî Tercüme ve Şerhi*, 7/ 332.

²⁸¹ el-Kasas 28/56.

²⁸² Taberi, *Camî'u'l Beyan an Te'vili Ayi'l Kur'an*, 11/ 42.

²⁸³ Abdulfettah el-Kâdî, *Esbab-ı Nüzul*, Ter. Salih Akdemir, bs. 5, (Ankara: Fecr Yayınları, 2016), 195.

²⁸⁴ Kurtubi, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 4/191.

²⁸⁵ Alusi, *Ruhu'l-Meani*, 6/48.

gelmiştir. Budan başka “bunun üzerine nazil oldu” cümlesi olaydan hemen sonra indi manasında geldiği gibi, anlatılan hadise üzerine indi manasında da gelmektedir.²⁸⁶

Razi bu hakkında şöyle der: Hz. Peygamberin bu ayet ininceye kadar amcası için istiğfarda bulunduğu söylenilmesinde bir sakınca yoktur. Aynı zamanda inanmayı reddeden kafirlere kaba, sert davranma bu surede anlaşılmaktadır. Müslümanlar kendilerinin kafir ebeveynlerine istiğfarda bulunmalarının caiz olduğunu düşünmektedirler. Peygamberde öyle yapıyordu. Allah Teâlâ bu ayette onları bundan yasakladı. Baktığımız zaman genel olarak bu uzak bir ihtimal olarak görülmez.²⁸⁷

Bir diğer rivayete göre bu ayeti kerime Peygamber Efendimizin annesi Amine hakkında inmiştir. Resulullah Mekke’ye gelir gelmez annesinin başlanması için istiğfarda bulunmasına ruhsat verilir umuduyla kabri başında durur bekler. Bu ayetin nazil olmasıyla af dilemekten yasaklanır.²⁸⁸ Bu hususta Ebu Hureyre’den şöyle rivayet edilir:

Nebi annesinin kabrini ziyaret etti. Kendisi de ağladı ve etrafındakileri de ağlattı. Sonra “Rabbim ’den onun için mağfiret dilemek üzere izin istedim bana izin vermedi. Ondan kabrini ziyaret etmek için izin istedim bana izin verdi. Siz de kabirleri ziyaret edin çünkü o ölümü hatırlatır buyurdu.”²⁸⁹

Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: Mekke fethedilince Hz. Peygamber ebeveynlerinden hangisinin kendine daha yakın vakitte vefat ettiğini sordu. Bunun üzerine “Annen” denilince, annesinin kabri başına gitti ve orada ağlamaya başladı. Hz. Ömer bunu görünce: Ey Allah’ın Resülü, bizlere kabirleri ziyaret etmeyi ve ağlamayı yasakladıktan sonra kendin bunu yapmaya başladın dedi. Peygamber Efendimiz bu hususta bana müsaade dildi. Ben annemin içinde olduğu azabı görüp elimden bir şey gelmeyince ona olan merhametinden ağladım dedi.²⁹⁰

Hz. Peygamber Mekke’ye gelince istiğfar dilemesine müsaade edilir umuduyla annesinin kabri başında güneş ortalığı kızdırmaya kadar durdu. Nihayet bu ayet nazil

²⁸⁶ Alusi, *Ruhu'l-Meani*, 6/48

²⁸⁷ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 12/203.

²⁸⁸ Taberi, *Camii'l Beyan an Te'vili Ayi'l Kur'an*, 11/ 42.

²⁸⁹ Nevevî, *el-Minhâc ve Sahîh-i Müslim*, 2256.

²⁹⁰ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 12/202

olunca annesine af dilemekten uzak durdu.²⁹¹ Zemahşeri bu görüşün daha doğru olduğunu söyler ve şöyle bir açıklamada bulunur: Ebu Talip hicretten önce vefat etmiştir. Bu ayet ise Medine’de inen son ayetlerdendir.²⁹²

Bir başka görüşe göre ayetin iniş nedeni bazı müminlerin müşrik üzere ölen yakın akrabaları için bağışlanma dilemesidir. Şöyle ki Sahabelerden bazıları Resûlüllah’ın yanına gelip atalarımızdan hakkı gözeten, akrabalarına ve komşularına iyi davranan güzel ahlaklı olanlar vardır. Onlar için af dileyebilir miyiz? diye sordular. Resulüllah “evet dileyin. Hz. İbrahim’in babası için af dilediği gibi bende babam için af dileyeceğim” dedi ve af dilemeyi yasaklayan bu ayet indi²⁹³ ve bundan sonraki ayette de Hz. İbrahim’in mazereti açıklandı:

وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَن مَّوَدَّةٍ وَعَدَّهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ

“Hz. İbrahim’in, babası için af dilemesi, sadece ona verdiği bir söz yüzündendi. Onun bir Allah düşmanı olduğu kendisine açıkça belli olunca, ondan uzaklaştı. Şüphesiz Hz. İbrahim, çok içli, yumuşak huylu bir kişiydi.”²⁹⁴

Amr bin Dinar’dan rivayet edildiğine göre, Müslümanların müşrik atalarına istiğfarda bulunmak istemelerinin sebebi, Hz. Peygamber’in amcası Ebu Talip’e bağışlanma dilemesi sebep olmuştur. Hz. Peygamber amcasına bağışlanma dilediği gibi bizde atalarımız için bağışlanma dileyelim demişlerdir. Bunun üzerine istiğfarı yasaklayan bu ayet inmiştir.²⁹⁵ bu ayet hakkındaki rivayetler değerlendirildiğinde şunu söyleyebiliriz: Bu ayetin nazil olma sebebi Hz. Peygamberin amcası veya ebeveynleri için istiğfarda bulunan Müslümanlardır.

Suyuti İbn Hacer’in bu konu hakkındaki değerlendirmesini şu şekilde açıklamaktadır.²⁹⁶ Bu ayetin birden fazla nüzul nedeni var olup, onların bazıları kadım sebepler, bazıları da daha sonraki sebeplerdir. Ebu Talip ile alakalı olanı eski sebeplerden iken Peygamberin annesi Amine ile alakalı olanı yenidir. Bazı alimler bu rivayetleri birleştirme maksadıyla bu ayetin bir defa Mekke’de, bir defa da Medin’e

²⁹¹ Taberî, *Camiu’l Beyan an Te’vili Ayi’l Kur’an*, 11/ 43.

²⁹² Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 3/ 198.

²⁹³ Taberî, *Camiu’l Beyan*, 11/41-42. İbn Kesir, *Tefsîrü’l-Kur’âni’l-Azîm*, 4/222.

²⁹⁴ et-Tevbe 9/ 114.

²⁹⁵ Taberî, *Camiu’l Beyan*, 11/44.

²⁹⁶ Suyuti, *Lübabu’n-Nukul Fi Esbâbü’n-nüzûl*, 150.

de indiğini söylemişlerdir.²⁹⁷

Bazı alimler buradaki istiğfardan maksat namazdır demişlerdir çünkü cenaze namazı ölüler için bir istiğfardır. Fakat buradaki istiğfardan maksat, namazdan daha genel ve geniş manadadır.²⁹⁸ “Cehennem ehli oldukları açıkça kendilerine belli olduktan sonra”²⁹⁹ Bu ayete göre istiğfarda bulunmamak için ya onların küfür üzerine öldüklerinin bilinmesi, ya da küfür üzerine öleceği hakkında vahiy gelmemiş olmalıdır, çünkü küfür üzerine öleceği hakkında vahiy gelmemiş olan kafirler için imana girmesi umulduğundan, onlar için istiğfarda bulunmak caiz görülmektedir,³⁰⁰ çünkü onların İslam’a girmesi mümkün şeylerdendir. Belki Allah Teâlâ onları imanlar şereflendirir, çünkü onların nasıl bir şekilde öleceği sadece Allah Teâlâ’nın bildiği şeylerdendir. Allah Teâlâ en iyisini bilir. Nitekim Hz. İbrahim’in babasına istiğfarda bulunması ona verdiği sözden dolayıdır.³⁰¹ Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَّهَا أَيَّاهُ.

“Hz. İbrahim’in, babası için af dilemesi, sadece ona verdiği bir söz yüzündendi.”³⁰²

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي خَفِيًّا

“Hz. İbrahim şöyle dedi: “Esen kal! Senin için Rabbimden af dileyeceğim. Şüphesiz O, beni nimetleriyle kuşatmıştır.”³⁰³

قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ

“Hz. İbrahim’in babasına, “Senin için mutlaka bağışlama dileyeceğim.”³⁰⁴

وَأَغْفِرُ لَأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ

“Babamı da bağışla, çünkü o gerçekten yolunu şaşırarlardandır.”³⁰⁵

Hz. İbrahim babasının Allah Teâlâ ’a düşman biri olduğu kesin olarak açıklanınca, oda

²⁹⁷ Suyuti, *Lübabu’n-Nukul Fi Esbâbü’n-nüzûl*, 150.

²⁹⁸ Elmalı, *Hak Dini Kur’an Dini*, 4/454.

²⁹⁹ et-Tevbe 9/113.

³⁰⁰ Elmalı, *Hak Dini Kur’an Dini*, 4/454

³⁰¹ A.g.e, 4/ 454.

³⁰² et-Tevbe 9/114.

³⁰³ Meryem 19/47.

³⁰⁴ el-Mümtehine 60/4.

³⁰⁵ eş-Şuarâ 26/86.

istiğfarda bulunmaktan vazgeçmiştir. Said b. Cübeyr diyor ki: Müslüman bir oğlu olan bir Yahudi vefat edince, oğlu cenaze namazına katılmadı. Bu Abdullah b. Abbas'a anlatılınca şöyle dedi: onun babasının cenazesine katılması icap ederdi. Ona ölene kadar iyi dileklerde bulunmalıydı ve öldükten sonra kendi haline bırakırdı.³⁰⁶

3.1.7.1 Ebu Talip'e Af Dilemesi Üzerine

Ebu Talip hakkında indiği konusunda alimlerin hemfikirde olduğu, Peygamberin sevdiği herkesi hidayete erdiremeyeceğini bildiren ayet şudur:

“إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ” *“Şüphesiz sen sevdiğin kimseyi doğru yola iletemezsin. Fakat Allah Teâlâ, dilediği kimseyi doğru yola eriştirir. O doğru yola gelecekleri daha iyi bilir.”*³⁰⁷

Bu ayetin Ebu Talip hakkında indiği konusunda Müslümanlar ittifak etmiştir. Ebu Talip vefat edeceği zaman “Ey Haşimoğulları. Hz. Muhammed'e itaat edip doğru yolu bulun kurtulursunuz” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: ey amca, insanlara öğüt verip kendini unutuyorsun, der. Ebu Talip Peygamberimize: peki, o zaman benden ne istiyorsun diye sorar. Peygamberimiz şöyle der: Bu son günlerinde senden sadece bir şey talep ediyorum. Allah Teâlâ'dan başka hiç ilah yok deki. Onunla Allah Teâlâ katında sana tanıklık edeyim. Ebu Talip “yeğenim, ebetteki senin hak üzerinde olduğunu ve bunu benim iyiliğim için istediğini biliyorum, fakat insanların ölüm anında korktu, tırstı demlerini istemem. “Sana ve soyuna bir nakîsa ve benden sonra bir âr gelecek olmasaydı” kesinlikle bu sözü söylemekle seni sevindirirdim. Ancak ben atalarım dini üzere öleceğim dedi.³⁰⁸

Ebu Hüreyre'den gelen rivayette, Resulüllah amcası Ebu Tabibe Allah Teâlâ'dan başka ilah yok de ki, kıyamet günü Rabbimin yanında sana şahitlik edeyim dedi. Ebu Talip: Eğer Kureyşliler, Ebu Talip kararsızlığından dolayı iman etti demeseydi, bunu söyleyip seni mutlu ederdim dedi.³⁰⁹

3.1.8 Münakaşaya Girişmemesi

Hz. Peygamberin yanında Ashâb-ı Kehf konusu açılmış ve onların kaç kişi oldukları

³⁰⁶ Taberi, *Camiu'l Beyan*, 11/44.

³⁰⁷ el-Kasas 28/56.

³⁰⁸ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 5/82.

³⁰⁹ Tirmizi, *Kur'an'ın Tefsiri*, 48.

hakkında farklı görüşler söylenmiştir. Bazıları onlar üç kişi idi, dördüncüsü köpekleri idi demiş. Yine bazıları onlar beş kişidiler altıncısı köpekleriydi demiş. Müslümanlar ise onlar yedi kişidirler, sekizincisi köpekleriydi demiş. Allah Teâlâ Müslümanların görüşlerinin doğru olduğunu onaylamış, çünkü onlar bu bilgiyi Peygamberden biliyordu. Bu bilgi Peygambere Cebrail yolundan bildirilmiştir,³¹⁰ ya da bu sondaki görüş, önceki iki görüş gibi delilsiz zanna dayalı değil de gerçeğe en yakın görüştür.³¹¹ Zemahşeri tefsirinde bu yedi kişinin ve köpeğin adından bahseden rivayeti nakletmiştir. Ama bu bizim konumuzla alakalı olmadığı için, onları zikretme gereğinde bulunmadık.³¹² Allah Teâlâ Ashâb-ı Kehf 'in sayısını sadece kendinin ve az bir kısım kişilerin bildiğini haber vermiştir, Abdullah b. Abbas'ın "ben Allah Teâlâ'nın istisna kıldığı o az kişilerden biriyim, onların sayısı yedi, sekizincisi köpekleridir" dediği rivayet edilmiştir.³¹³ Sonra İbn Abbas bu yedi kişinin ve köpeklerinin isimlerini zikrederek, Köpeğin ismi kıtmir olup boyunun ne kısa ne de uzun olduğunu zikretmektedir.³¹⁴

Hz. Peygamber Ashâb-ı Kehf ile ilgili Ehl-i kitapla ayrıntılı bir şekilde tartışmaya girmekten ve soru sormaktan yasaklanmıştır, çünkü Ehl-i kitap onların sayısını bilmiyorlar. Onlar sadece zanna göre konuşurlar. Allah Teâlâ buyurur ki:

سَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ رَابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ قُلْ رَبِّي
□ وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا □ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءً ظَاهِرًا □ أَعْلَمُ بِعَدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ

"(Ey Muhammed!) Bazıları bilmedikleri şey hakkında atıp tutarak: "Onlar üç kişidirler, dördüncüleri köpekleridir" diyecekler. Yine, "Beş kişidirler, altıncıları köpekleridir" diyecekler. Şöyle de diyecekler: "Yedi kişidirler, sekizincileri köpekleridir." De ki: "Onların sayısını Rabbim daha iyi bilir. Zaten onları pek az kimse bilir. O halde onlar hakkında (Kur'an'daki) apaçık tartışma (yı aktarmak) dan başka tartışmaya girme ve bunlar hakkında onlardan hiçbirine bir şey sorma"³¹⁵

Ehli Kitapla Ashâb-ı Kehf hakkında tartışmaya girdiğinde onlarla ayrıntılı bir şekilde

³¹⁰ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 4/36.

³¹¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 5/396.

³¹² Onların isimleri için bakın, Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 4/36.

³¹³ Taberi, *Camii'l Beyan*, 15/ 226.

³¹⁴ Kurtubi, *el-Câmi ' li-ahkâmi 'l-Kur'an*, 5/344.

³¹⁵ el-Kehf 18/22.

tartışma. Sadece yüzeysel olarak tartış ki, bu da Allah Teâlâ'nın sana indirdiği şeye başka bir şey ilave etmeden okuman, onlara sert davranmamandan ibarettir.³¹⁶ Tıpkı Allah Teâlâ'nın emrettiği gibi: اُدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ “Ey Muhammed! Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et.”³¹⁷

“Apaçık tartışma dan başka tartışmaya girme ve bunlar hakkında onlardan hiçbirine bir şey sorma”³¹⁸ Hz. Peygamber bu ayette hakkında daha önce kitap verilenlerle Ashâb-ı Kehf hakkında derinlemesine tartışmaya girmekten ve onlardan herhangi bir şey sormaktan yasaklanmıştır, çünkü onlar bu konuda gerçek bilgi sahibi değillerdir.³¹⁹ Rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber Efendimiz Necran Hristiyanlarına bu hakkında sorular sormuş. Bundan dolayı onlardan soru sorması yasaklanmıştır. Bu aynı zamanda Müslümanların herhangi bir hususta Ehli kitaba başvurmalarının yasaklandığına dair delil olmaktadır.³²⁰ İbn Ebî Hatim 'in bildirdiğine göre Mücahid: bu ayetten maksat, konuyla ilgili sana açıkladıklarımız bilgiler sana yeter, Ashâb-ı Kehf hakkında Yahudilerden herhangi bir şey sorma manasındadır der.³²¹ ama onların ehli kitap olduğu görüşü en doğru olanıdır. Ehli Kitapla Ashâb-ı Kehf hakkında sadece derin olmayan yüzeysel tartışma yapabilirsin. Bu da Allah Teâlâ'nın sana bildirdiklerini onlara haber vermendir. Doğruluğunu ortaya koymak için insanların önünde onların cehaletini ortaya koymaya çalışma ve onların hiçbirine Ashâb-ı Kehf hakkında bir şey öğrenmek için, ya da cevap verdiklerinde reddedeceğin ve çürüteceğin ters bir soru sorma, çünkü Allah Teâlâ onların kıssalarına sana vahyetmekle seni İrşad etti.³²²

3.1.9 Kafirlere Boyun Eğmemesi

Kur'an-ı kerimde Peygambere hitaben kafirlere, münafıklara ve yalancılara boyun eğmekten yasaklayan ayetler vardır. Böyle ayetlerin gelme sebebi Peygamber 'in onu

³¹⁶ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 4/40.

³¹⁷ en-Nahl 16/125.

³¹⁸ el-Kehf 18/22.

³¹⁹ Taberi, *Camiu'l Beyan*, 15/228.

³²⁰ Kurtubi, *el-Câmi ' li-ahkâmi 'l-Şur'ân*, 5/244.

³²¹ Suyuti, *Ed-Dürrü'l Mensur*,

³²² Nesefi, *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, 2/295.

yapacağından değildir, çünkü bir şeyden nehyetme, nehyedilen şeyi o kimsenin yapmakta olduğu anlamına gelmez. Biz insanların yapısı yol gösterilmeye muhtaçtır. Hz. Muhammed Allah Teâlâ'nın günah ve kötülüklerden koruduğu masum bir peygamberi olmasına rağmen bazı konularda uyarıldığına göre her bir mümin kuşkulu olan şeylerden uzak durmaya çalışmalı ve doğru yoldan sapmaması için Rabbine çokça dua etmelidir. Şimdi Peygamber'i kafirlere boyun eğmekten yasaklayan ayetlerden bahsedeceğiz. Allah Teâlâ şöyle buyurur: *فَلَا تُطِيعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا* "Öyle ise kafirlere itaat etme, onlara karşı bu Kur'an'la büyük bir mücadele ver."³²³

Ey Resulüm, hakka davette sebat ve gayret göster. Kafirlere karşı çetin dur. Bu emir sanki Resûlüllah'ın kafirleri hakka davette gönül gözetmemesi emridir. Zira Peygamber onların İslam'a girmesini çok istediği için, onların gönlünü almaya gayret ediyordu.³²⁴ buradaki "onunla" zamirini, Kur'an ile cihad yap veya ise İslam ile cihad yap şeklinde açıklanmıştır.³²⁵ Bazıları kılıçla cihat et anlamında olduğunu beyan etmiştir. Ama bu çok uzak bir ihtimal olarak görülmüştür, çünkü bu sure Mekki olup savaş emrinden önce nazil olmuştur.³²⁶

Buradaki mücadeleye "*büyük bir mücadele*" diye nitelenmesi o zamanda karşılaşması ihtimal halinde olan zor meşakkatlerdendir. Buradaki zamirin uyarıcı olmaya dönmesi ihtimal dahilindedir, çünkü her bir şehre ayrı ayrı birer uyarıcı gönderilseydi, onlardan her birinin kendi kavmiyle mücadele etmesi gerekecekti. Bu sebepten dolayı mücadelelerin hepsi Peygamber'in üzerinde yüklendi ve onun cihadı büyümüş oldu.³²⁷ Allah Teâlâ da ona "Bütün şehirlerin uyarıcısı olman sebebiyle onlarla büyük bir cihadla yani, bütün mücahedeleri kapsayan bir cihadla cihat et demiş oldu".³²⁸ Taberi bu ayeti şöyle tefsir etmektedir: biz yeryüzündeki bütün insanları ve cinleri uyarma yükünü sana yükledik. Kafirlerin çağırdıkları şeye boyun eğme. Onlara karşı sana indirilen Kur'an'la büyük bir cihatla cihat et.³²⁹

³²³ el-Furkân 25/52.

³²⁴ Ebussuûd, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm*, 10/4409.

³²⁵ Kurtubi, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 7/56.

³²⁶ Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 17/262. Kurtubi, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 7/56.

³²⁷ Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 17/ 262-263.

³²⁸ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 4/874. Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 17/ 262-263.

³²⁹ Taberi, *Camîü'l-Beyan*, 19/23.

Bu manada olan diğer ayetler Ahzab suresinin 1. ve 48. ayetleridir. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

“Ey Peygamber! Allah Teâlâ 'a karşı gelmekten sakın. Kâfirlere ve münafıklara itaat etme. Şüphesiz Allah Teâlâ hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”³³⁰

Rivayet edildiğine göre Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra oradaki Kurayza, Kaynuka ve Nadir kabilelerinin iman etmelerini çok istiyordu. Onlardan bazı kimseler de zahiren İslam'a girmişlerdi. Bunun için Peygamberimiz onlara karşı yumuşak davranıyordu ve onlara değer veriyordu. Aynı zamanda onların sözlerine önem veriyordu. Bu ayet böyle bir ortamda inmiştir.³³¹

Ayetin sebebi nüzul ile alakalı rivayetler şöyledir: Bu ayet Ebu Süfyan gibi bazı müşrikler hakkında inmiştir.³³² Onlar Uhud savaşından sonra Medine'ye gelir ve Abdullah bin Ubeyy'in evine inerler. Resulüllah onlara kendisiyle konuşabilmelerine izin verir.³³³ Onlarla Abdullah bin Sa'd bin Ebî Serh ve Tu'metu'bnü Ubeyrik de vardı. Resûlullah'ın yanında ise Ömer bin Hattab vardı. Onlar Rasûlullah'a: ilahlarımız olan Lat, Uzza ve Menatı zemmetmeyi terk et. Onların kendilerine ibadet edenlere menfaati ve şefaati olduğunu söyle. Bizde seni Rabbinle baş başa bırakalım. Bunların bu sözleri Rasûlullah'a çok ağır gelir. Hz. Ömer: Ya Resulüllah bize onları öldürmede izin ver der. Resulüllah onlara emân verdiğini söyler. Hz. Ömer: Allah Teâlâ'nın gazabı ve laneti ile buradan çıkınız der ve Resûlullah'ın emri ile onları Medine'den çıkarır. Bu ayet bunun üzerine inmiştir.³³⁴ Medineli münafıkların ve Mekkeli kafirlerin senden istedikleri şeyi kabul etme demektir.³³⁵

İbn Abbâs'tan gelen rivayet de: içlerinde Velîd b. Muğire ve Şeybe 'nin olduğu Mekkeli bir grup Peygambere bu davadan dönersen sana istediğin kadar mal mülk veririz demişler.³³⁶ Şeybe İbn Rabia da kızını verme teklifinde bununmuş. Medine'deki

³³⁰ el-Ahzâb 33/1.

³³¹ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 5/336. Kurtubi, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Ķur'an*, 7/107.

³³² Vahidi, *Esbâbü'n-nüzûl*, 182-183.

³³³ A.g.e, 182-183.

³³⁴ A.g.e, 182-183.

³³⁵ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 5/338.

³³⁶ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 5/338

münafıklar ve Yahudiler, dininden dönmemesi halinde onu öldüreceklerini söylemişler. İşte bunun üzerine ayet inmiştir.³³⁷ Bu ayetin Sakiflilerden bir gurup kişiler hakkında indiği de söylenmiştir. Onlar Resûlüllah'ın yanına gelip: Lat ve Uzza 'ya bir sene ibadet etmemize izin ver ki, Kureyşliler senin yanındaki değerimizi öğrensınler diyerek bir yıl daha putperest olarak kalmalarını istemişler.³³⁸

Bunları hepsi bu ayetin nüzülü hakkındaki rivayetlerdir. Bunlara baktığımız zaman şunu diyebiliriz ki, bu ayetin nüzülü ister müşrikler hakkında ister sakifliler hakkında olsun sonuç birdir. Allah Teâlâ dışında herhangi bir şeye tapmak için izin isteyene veya Allah Teâlâ'ya tapmaktan menetmek için söyledikleri herhangi bir şeye itaat etmemek. Ahzâb suresinin 48. ayetinde Hz. Peygamber Efendimiz yine münafıklara ve kafirlere itaat etmekten nehyedilmektedir. Bu iki ayetin nüzul sebepleri aynıdır diyebiliriz.

“*Kâfirlere ve münafıklara itaat etme! Onların eziyetlerine aldırma ve Allah Teâlâ 'a tevekkül et. Vekil olarak Allah Teâlâ yeter.*”³³⁹ Bu ayet Peygamberin zaten içinde var olduğu durumda devam etmesini ve sebat halinde olmasını sağlamaktadır. Ya da bu konuda heyecanlandırmaktır.³⁴⁰ Onların senden talep ettiklerine itaat etme. Sana vahyedilen şeyin üzerinde sabit dur. Sana iyi görünmeyi amaçlayarak öne dürdüğü görüşlerine meyiletme. “Kafirlerden” maksat Ebû Süfyan, İkrime ve Ebû'l-A'ver es-Sülemî olup³⁴¹ Bunlar Hz. Peygamber'e bizim ilahlarımız hakkında kötü söz söyleme sana uyalım dediler. “Münafıklar” ise Abdullah bin Ubeyy, Abdullah bin Sa'd, Tu'me bin Ubeyrik olup maslahatın bunu gerektirmesi sebebiyle Rasulullah'tan onların istediklerini kabul etmesini isterler.³⁴²

³³⁷ Zemahşeri, 5/338. Celaleddin es-Suyuti, *Lübabu'n-Nukul Fi Esbâbü'n-nüzûl*, bs. 2, (Riyaz: 2004),205. Alusi, *Ruhu'l Meani*, (Kahire: Daru'l Hadis, 2005), 21/188.

³³⁸ Alusi, *Ruhu'l Meani*, 11/188.

³³⁹ el-Ahzâb 33/48.

³⁴⁰ **Zemahşeri, Keşşaf Tefsiri, 5/412. Neseîi, Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl, 2/36.**

³⁴¹ Neseîi, *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, 2/36.

³⁴² A.g.e, 7/184.

3.1.9.1 Yalanlayanlara boyun eğmemesi

Buna benzeyen bir başka ayetler de Kalem suresinin sekizinci ve onuncu ayetlerinde geçmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: *فَلَا تُطِعِ الْمَكْذِبِينَ* “*Şu hâlde seni yalancılıkla itham edenlere boyun eğme!*”³⁴³ Bu ayet Hz. Peygamberi müşriklere boyun eğmekten yasaklamaktadır. Onlar peygamberi kendilerine dokunmamaya çağırıyorlar ve böylelikle onlarda ona dokunmayacaklardı. Allah Teâlâ onlara meyletmenin küfür olduğunu beyan etmektedir.³⁴⁴ Kötü ve yanlış olan dinlerine uyman için sana yaptıkları çağırışı kabul etmekle yalanlayıcılara itaat etme. Bu ayet Kureyş Müşriklerinin Peygamberi atalarının dinine çağırmaları üzerine inmiştir.³⁴⁵

Bu emir, onlara isyan etme kararlılığında Peygamberimizin heyecanına heyecan katmak ve bu aşkıni daha da alevlendirmek içindir. Yoksa Peygamberimizin onlara uyması söz konusu bile değildir. Yani Ey Resulüm, onlara uymama halını sürdür ve bu yolda metanetli ol.³⁴⁶ Allah Teâlâ inananların sayısının az kafirlerin ise çok olmasına rağmen Hz. Peygamberin kalbine kuvvet veren şeyi nazil kılmıştır. Çünkü bu sure ilk nazil olan surelerdendir.³⁴⁷ Allah Teâlâ “*yalanlayanlara boyun eğme*”³⁴⁸ diye buyurmuştur. Bu Mekke ehlinin ileri gelenlerine itaat etme demektir. Çünkü onlar Peygamberi kendi atalarının dinine davet ediyorlardır. Yalancılara boyun eğmekten yasaklamak bütün kafirlere itaat etmekten yasaklamaktır.³⁴⁹ Bu ayetten bir sonraki ayette Allah Teâlâ kendinde kötü vasıfları bulunduran kişilere de uymaktan yasaklamıştır. Bu kötü vasıflar Kur’an ‘da şöyle açıklanmaktadır:

وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ مِّنَّا لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَنِّيمٍ

*“Yemin edip duran, aşağılık, daima kusur arayıp kınayan, durmadan söz taşıyan, iyiliği hep engelleyen, saldırgan, günaha dadanmış, kaba saba, bütün bunların ötesinde bir de soysuz olan kimseye mal ve oğulları vardır diye, sakın boyun eğme.”*³⁵⁰

³⁴³ el-Kalem 68/8.

³⁴⁴ Kurtubi, *el-Câmi ‘ li-ahkâmi ‘l-Şur‘ân*, 9/213.

³⁴⁵ İbnu‘l Cevzi, *Zadü‘l Mesir*, 6/252. Kurtubi, *el-Câmi ‘ li-ahkâmi ‘l-Şur‘ân*, 9/213.

³⁴⁶ Ebussuûd Efendi, *İrşâdü‘l-Akli‘s-Selîm*, 12/5610.

³⁴⁷ Razi, *Mefatihü‘l Gayb*, 22/47

³⁴⁸ el-Kalem 68/8.

³⁴⁹ Razi, *Mefatihü‘l Gayb*, 22/47.

³⁵⁰ el-Kalem 68/10-15.

Bu ayetteki kişinin kim olduğu hakkında üç görüş söylenmiştir. Birincisi: Velid bin Muğire'dir. İkincisi: Ahnes bin Şerik'tir. Üçüncüsü: Esved bin Abdiyeğus'tur.³⁵¹ Velîd b. Muğire aslında Kureyş 'ten olmayıp on sekiz yaşına geldiğinde Muğire, gayri meşru oğlu olduğunu iddia etmiştir. Ahnes b. Şerik ise aslında Sakif oğullarından olduğu halde, Zühre oğullarından sayılıyordu.³⁵² Velîd b. Muğire Mina'da üç gün insanlara "Hays" denilen bir yemek yediriyordu. Tellâllar "sakın hiç kimse ocağını yakmasın tencerenin altında ateş yakmasın, Hays yemek isteyen Veli b. Muğire 'ye gelsin" diye bağıryorlardı. Velîd bir hac mevsiminde binlerce dirhem kazanırdı, fakat miskinlere bir dirhem dahi vermezdi. Bunun için ona hayrı çokça menedicidir denilmiştir.³⁵³ Resûlüllah'ı nankör ve günahkarlara boyun eğmekten nehyeden bir diğer ayet de şudur:

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا

*"O halde, Rabbinin hükmüne sabret. Onlardan hiçbir günahkâra ve hiçbir nanköre itaat etme."*³⁵⁴

Bu ayetteki "آثم" kelimesi her zaman günah işlemeye meyilli manasında "كفورا" ise Allah Teâlâ'nın nimetini inkâr eden kimse manasında kullanılmaktadır. Buna göre "Asim" bütün günahlara kullanılan genel bir ifadedir.³⁵⁵ Kur'an'da bunu ifade eden birçok ayetler vardır:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا

*Şüphesiz Allah Teâlâ, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında kalan (günah) ları ise dilediği kimseler için bağışlar. Allah Teâlâ 'a şirk koşan kimse, şüphesiz büyük bir günah işleyerek iftira etmiş olur."*³⁵⁶ Burada şirke "آثم" adı verilmiştir.

وَدَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ

"Günahın açığını da bırakın, gizlisini de. Çünkü günah kazananlar yaptıkları

³⁵¹ İbnu'l Cevzi, *Zadü'l Mesir*, 6/253.

³⁵² Ebussuûd Efendi, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm* 12/5611.

³⁵³ Ali Arslan, *Büyük Kur'an Tefsiri*, (Hulâsatü'ü Tefasir) (İstanbul: Arslan Yayınları), 15/215.

³⁵⁴ el-İnsân 76/24.

³⁵⁵ Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 22/358.

³⁵⁶ en-Nisâ 4/48.

karşılığında cezalandırılacaklardır.”³⁵⁷

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ

“Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: “Onlarda hem büyük günah hem de insanlar için (bazı zahiri) yararlar vardır.”³⁵⁸ Bu ayetler “اِثْمٌ” kelimesinin bütün günahları içine alan bir kavram olduğunu bildirmektedir.

Bu ayetin sebebi nüzulü ile ilgili birkaç tane farklı rivayet bulunmaktadır. Bu ayetten bir şahsın kastedildiğini söyleyenler, Ayetteki kefur ve asim ifadeleriyle aynı kişinin kastedildiğini, bu kişinin de Ebu Cehil olduğunu rivayet etmişlerdir. Katâde'den nakledilen rivayet şöyledir; Ebu cehil Muhammed'i namaz kılarken görürsem onun boynuna basacağım demiş. ³⁵⁹ Bu ayet bunun üzerine inmiştir. ³⁶⁰ Bir başka görüşe göre buradaki Asim sözünden maksat, Utbe bin Rabia, kefur sözünden ise Velid bin Muğire'dir. ³⁶¹ bunun tersine Asim sözünden maksat Velid bin Muğire, Kefur sözünden ise Utbedir, çünkü bu ikisi Hz. Peygamber'e tebliği etmeyi bırak. Sana ve istediğin kadınla evlendirelim demişlerdir, ³⁶² İkisi de günaha dalmış her türlü kötülüğü yapan kimselerdi. ³⁶³

Razi bu ayet hakkında şöyle diyor: Bu ayetin zahirinden anlaşılan manaya en uygun görüş şu ki, bu ayetle belirli kişiler kastedilmemiştir. Bu genel bir ifadedir. Hasan el – Basri Asım'dan maksat münafık Arpalar, kefurdan ise müşrik Araplardır demiştir, ama bu görüş zayıftır. Doğru olan asim, genel. Kefur ise özel bir ifadedir ³⁶⁴

3.1.9.2 İnanmayanların Heva Heveslerine Uymaması

Bu konu başlığı altında aynı manayı içeren iki ayet bulunmaktadır. Bu ayetlerin nüzulü hakkında değişik rivayetler aktarılmıştır. Ama sonuç olarak müşrikler hakkında indiği

³⁵⁷ el-En'âm 6/120.

³⁵⁸ el-Bakara 2/219.

³⁵⁹ Taberi, *Camii'l-Beyan*, 29/224. Razi, *Mefatihü'l Gayb*,22/359. Kurtubi, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Şur'ân*, 10-19/130.Suyuti, *Lübabu'n-Nukul*, 276.

³⁶⁰ Razi, *Mefatihü'l Gayb*,22/359.

³⁶¹ Kurtubi, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Şur'ân*, 10/130.

³⁶² Kurtubi, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Şur'ân*, 10/130.

³⁶³ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 6/1084. İbn Cevzi, *Zadü'l Mesir*, 6/349-350. Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 22/359. 4 Kurtubi, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Şur'ân*, 10/130.

³⁶⁴ Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 22/359.

apaçıktır. Birinci ayet şöyledir:

فَلَذِكْ فَادْعْ وَاسْتَوْعِمْ كَمَا أَمَرْتُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ

“(Ey Muhammed!) Bundan dolayı sen çağrıya devam et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heva ve heveslerine uyma.”³⁶⁵

Gerek müşriklerin gerek ehli kitaptan tebliği ettiğin kişilerin heveslerine tabi olma. Onların hakka karşı olan batıl arzularına uyma, çünkü heva heveslere uymak dinin eğilmesi gibi kötü sonuçlara götürür.³⁶⁶ Bu ayetin Velîd b. Muğire ile Şeybe b. Rabia hakkında indiği rivayet edilmiştir.³⁶⁷ Çünkü onlar Hz. Peygamber (s.a.v)’e kendi dininden Kureyşlerin dinine dönmesini ve buna karşılık Velîd malının yarısını vereceğini, Şeybe de kızı ile evlendireceğini söylemiştir.³⁶⁸ “Süddî bu ayetin müşriklerle savaşmayı emreden ayetten önce nazil olduğunu söylemiştir.”³⁶⁹ İkinci ayet de şudur:

ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

“Sonra da seni din işi konusunda açık bir yola koyduk. Sen ona uy, bilmeyenlerin heva ve heveslerine uyma.”³⁷⁰

Ey Resulüm İsrailoğullarına Şeriat verdikten sonra seni de şeriat sahibi kıldık. Tefsir alimleri şöyle demişlerdir: “Hz. Musa’dan sonra seni de din yolunun başına getirdik. Ona uy”.³⁷¹ hakkı batıldan ayıramayan cahillerin heva heveslerine uyma. Ayette zikredilen “Şeriat” sözü, Hidayet, apaçık bir yol, emirler, yasaklar, farz ve ceza, din gibi manalarda gelmektedir.³⁷² Bu ayet Kureyşin ileri gelenlerinin Peygamberi atalarının dinine çağırması üzerine indiği rivayet edilmiştir.³⁷³ Yani buradaki bilmeyen cahillerden maksat Kureyşlilerdir. Kelbî bu ayetin Kureyşin önde gelenleri Hz.

³⁶⁵ eş-Şûrâ 42/15.

³⁶⁶ Elmalılı, Hak Dini Kur’an Dili, 7/18.

³⁶⁷ Kurtubi, *el Cami li Ahkâmi’l Kur’an*, 16/14.

³⁶⁸ A.g.e, 16/14.

³⁶⁹ Taberi, *Camii’l-Beyan*, 25/17-18.

³⁷⁰ el-Câsiye 45/18

³⁷¹ İbn Cevzi, *Zadü’l Mesir*, 5/451.

³⁷² Taberi, *Camii’l-Beyan*, 25/147.

373 Zemaşeri, Keşşaf Tefsiri, 6/130. İbn Cevzi, Zadü’l Mesir, 5/451. Kurtubi, el-Câmi’ li ahkâmi’l-Kur’ân, 8/153. Ebussuûd, İrşâdü’l-Akli’s-Selîm, 11/5257.

Peygamberin kendi atalarının dinine dönmesini istemesi üzerine indiğini söyler.³⁷⁴

3.1.10 Belli Bir Zamandan sonra Yeni Bir Hanımla Evlenmemesi

Allah Teâlâ Peygamberi başka bir kadınla evlenmekten ve hanımından birini boşayarak başka bir kadını almaktan yasaklamıştır. Bu hakkında Allah Teâlâ şöyle buyurur:

لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا

“Bundan sonra, güzellikleri hoşuna gitse bile, başka kadınlarla evlenmek, eşlerini boşayıp başka eşler almak sana helal değildir. Ancak sahip olduğun cariyeler başka. Şüphesiz Allah Teâlâ her şeyi gözetleyendir.”³⁷⁵

Tefsir alimleri bu ayeti şöyle açıklamaktadır: Ey Allah Teâlâ'nın elçisi, hanımların muhayyer kılındığında Allah Teâlâ'yı, Resulünü ve ahireti seçmelerinden dolayı onlar üzerine evlenmen ya da onlardan birini boşaman senin için helal değildir. Bu hanımlardan maksat Hz. Peygamber'in ölümünden sonra geride kalan dokuz hanımıdır.³⁷⁶

Peygamberin bu dokuz hanımı: “Hz. Âişe bint Ebu Bekir, Hafsa bint Ömer, Ümmü Habibe bint Ebu Süfyan, Sevda bint Zem'a, Ümmü Seleme bint Ebu Ümeyye, Safiye bint Huyey, Meymûne bint Haris, Esed kabilesin-den Zeynep bint Caş ve Mustalikoğulları'ndan Cüveyriye bint Hâris'dir”³⁷⁷

Başka bir rivayette şöyle de izah edilmiştir: Ey Peygamber, sana helal olduğunu bildirdiğimiz hanımlar dışındaki hanımlarla nikahlanman caiz değildir. Bu izaha göre, Resûlullah'ın bu surenin 50. Ayetinde söylenen hanımlardan başka hanımlarla nikahlanması yasaklanmış. Sadece burada zikredilen hanımlarla nikahlanması serbesttir. Taberi'nin görüşü de bu yanadır.³⁷⁸ O Ayet şöyledir:

³⁷⁴ Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 19/611.

³⁷⁵ el-Ahzâb 33/52.

³⁷⁶ Taberi, *Camîu'l Beyan*, 22/29.

³⁷⁷ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 5/428. Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6/363. Ebussuûd, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm*, 10/4829.

³⁷⁸ Taberi, *Camîu'l Beyan*, 22/29.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا آفَاءَ اللَّهِ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالَكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الَّتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

“Ey Peygamber! Biz sana mehirlерini verdiğin eşlerini, Allah Teâlâ 'ın sana ganimet olarak verdiklerinden elinin altında bulunan kadınları; seninle hicret eden, amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını ve teyzelerinin kızlarını sana helal kıldık. Ayrıca, diğer mü'minlere değil de sana has olmak üzere, mehirsiz olarak kendini Peygamber'e bağışlayan, Peygamber'in de kendisini nikahlamak istediği herhangi bir mü'min kadını da (sana helal kıldık.) Mü'minlere eşleri ve sahip oldukları cariyeleri hakkında farz kıldığımız şeyleri elbette bilmekteyiz. Bütün bunlar, sana herhangi bir zorluk olmaması içindir. Allah Teâlâ çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir”³⁷⁹

Ayette sana helal kıldıkları açıklanan dört grup kadından başka bedevi Araplardan yahut kitap ehlinde olan kadınlar ya da nikahlı cariyeler sana helal değildir manasında olduğu da söylenmiştir.³⁸⁰ Allah Teâlâ Peygamberin eşlerine, Allah Teâlâ'yı, Resulünü ve ahireti seğmeleri üzerine, onlara ikram ve mükafat olarak bu nimeti bahşetmiştir.³⁸¹ Resulüllah hayatının sonuna kadar bu dokuz hanımıyla evli kalmış ve vefatından sonra onlar müminlerin anaları olarak kalmışlardır.³⁸² şöyle de denilmiştir: Peygamberimiz hakkındaki dokuz kadın, İşlam'da diğer erkekler için dört kadın gibi azamı sinirdir.³⁸³ İşlam'a girmeyen Yahudi, Hristiyan ve müşrik kadınlar sana helal değildir diye de izah edilmiştir.³⁸⁴ İbn Kesir bu ayeti Mehirlерini verdiğin hanımlarıyla, cariyelerin ve amcanın kızları, teyzenin kızları, dayının kızları, halanın kızları ve bunlardan başka kendilerini sana sunan kadınlardan sana helâl kıldığımız ve niteliklerini beyan ettiğimiz kadınların dışındaki hanımlar artık senin için helâl değildir diye açıklar.³⁸⁵

³⁷⁹ el-Ahzâb 33/50.

³⁸⁰ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 5/430. Ebussuûd, *İşşâdü'l-Akli's-Selîm*, 10/4830.

³⁸¹ Ebussuûd, *İşşâdü'l-Akli's-Selîm*, 10/4829.

³⁸² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6/363.

³⁸³ Ebussuûd, *İşşâdü'l-Akli's-Selîm*, 10/4829.

³⁸⁴ Taberi, *Camiu'l Beyan*, 21/30.

³⁸⁵ İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, 6/449.

Bazı müfessirler bu ayetin İslam öncesi cahiliye Araplarında bulunan bir geleneğe işaret ettiğini öne sürmüşlerdir. Nitekim onlar kendi eşlerini bir başkasının eşini almak için veriyordu. Yani aralarında birbirleriyle eşlerini değiştiriyorlardı, bu ayet bunun üzerine inmiştir.³⁸⁶

Ebu Hureyre dedi ki: Bir gün Uyeyne b. Hısn Peygamberin odasına yanında, varken izin istemeden girmişti. Resulüllah Ey Uyeyne! İzin almadan mı giriyorsun? Diye sordu, Uyeyne: Ey Resulüllah! Ben izin almadan girmeye alışmışım, yanındaki bu güzel kim? diye sormuş. Resulüllah bu Müminlerin annesi deyince, Eğer İstersen ona karşılık karımı senin için boşayabilirim demiş.³⁸⁷ Peygamberimiz buna şöyle cevap verdi: Ey Uyeyne! Allah Teâlâ böyle bir şeye ruhsat vermemiştir. Uyeyne gittiğinde Hz. Âişe: onun kim olduğunu sordu, Hz. Peygamber, o gördüğün üzere kavminin önde gelenlerinden ve aptal biridir dedi.³⁸⁸ Taberi ve başkaları Araplarda böyle bir geleneğin olduğunu kabul etmezler. Uyeyne b. Hısn hakkındaki bu rivayeti şöyle izah ederler. O böyle bir şeyi kastetmemişti, sadece o zamanda Hz. Peygamber'in yaşı küçük olduğu için onu küçümsemişti.³⁸⁹

“Güzellikleri hoşuna gitse bile” bir görüşe göre bu ayette işaret edilen kadın Cafer b. Ebu Tâlib'in dul karısı Esmâ bint Umeys el-Has 'a-miyye'dir. Peygamber onu beğenmiş ve evlenmek istemiş. Bunun üzerine bu ayet inmiş.³⁹⁰ İbn Arabi bu hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.³⁹¹

Bu ayetin mensûh olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Ayetin neshi sünnetle ya da ayetle olmuştur. Kimine göre Ahzab suresinin “*Ey peygamber biz sana eşlerini... helâl kıldık*”³⁹² Ayeti ile, kimine göre de “*Ey Muhammed! Bunlardan (hanımlarından) dilediğini geri bırakırsın, dilediğini yanına alırsın*”³⁹³ ayetiyle nesih edilmiştir. Ayetlerin tertibi Kur'an'daki tertibe göre değildir. Bunu itibarla nesih eden ayetin,

³⁸⁶ İzzet Derveze, *Nüzul Strasına Göre Kur'an Tefsiri*, çev.: Mustafa Altinkaya, 6 bs. (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2014), 6/51.

³⁸⁷ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 5/430. Kurtubi, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 7/200.

³⁸⁸ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 5/430.

³⁸⁹ Kurtubi, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 7/200.

³⁹⁰ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 5/430. Kurtubi, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 7/200.

³⁹¹ İbnü'l Arabi, *Ahkâmü'l-Kur'an*, (Beyrut: Daru'l Marifet, 1987), 3/1571.

³⁹² el-Ahzâb 33/50.

³⁹³ el-Ahzâb 33/51.

Kur'an tertibine göre ondan önce gelmesinin bir sakıncası yoktur.³⁹⁴ Hz. Aişe'den şöyle rivayet edilmiştir: "Hz. Peygambere ölümünden önce mahremi olan kadınlardan başka tüm kadınlar helal kılınmıştır"³⁹⁵ Enes ise şöyle demiştir: "Peygamberimiz vefat ederken bu tahrîm hükmü (başka kadınlarla evlenmenin haram olması) baki idi"³⁹⁶

Taberi bu ayeti, bundan önceki elli bir ve elli ikinci ayetlerle bağdaştırabildiği için bu ayetin neshedildiğini söylemenin doğru olmadığını söylemiştir. Ona göre bu ayetin manası: Ey Rasûlüm, güzellikleri hoşuna gitse dahi başka hanımlarla evlenmen ve halen nikâhında bulunan hanımlarından birini boşayıp yerine başkasını alman helal değildir.³⁹⁷ İbn kesir tefsirinde şöyle denilmiştir: bu ayetin hükmü neshedilerek Peygamberin evlenmesi helal kılınmıştır. Faka Resulullah kendisine izin verilmesine rağmen onlara lütfederek başka kadınlarla evlenmemiştir.³⁹⁸

Kur'an-ı Kerimin Hz. Peygamberi diğer Müslümanlar hakkındaki sınırlamadan muaf tutması, gayri Müslümler tarafından kendine özel kurallar koyuyor, çok kadınla evliliği de şehvet düşkünlüğü diye eleştirilere konu olmuştur. Müslüman yazarlar bu eleştirileri reddiyelerle çürütmüşlerdir.³⁹⁹

Peygamberin çok kadınla evlenmesi insan tabiatına ve hem yaşadığı zamanın uygulamalarına ters değildir.⁴⁰⁰

Peygamberimiz evliliğini birçoğunu cinsi arzusunun az olduğu dönemlerde yapmıştır ve bir kısmını Cüveyriye gibi bazı kabilelerle ilişkileri kuvvetlendirmek için, bir kısmını da Habeşistan'da kocaları vefat etmiş ya da cihad sırasında şehit olmuş (Ümmü Habibe, Ümmü Seleme ve Sevde gibi) kadınların perişan olmaması için yapmıştır⁴⁰¹

- Hz. Peygamberin eşlerinin birçoğu yaşça ondan büyüktü.⁴⁰²

³⁹⁴ Zemaşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 5/430. Ebussuûd, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm*, 10/4830.

³⁹⁵ Tirmizi, Kur'an'ın Tefsiri, 48.

396 Ebussuûd, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm*, 10/4830.

³⁹⁷ Taberi, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Ayi'l-Kur'ân*, 21/30-33.

³⁹⁸ İbn kesir, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, 6/448.

³⁹⁹ İzzet Derveze, *Nüzul Sırasına Göre Kur'an tefsiri*, 6/51-52.

⁴⁰⁰ A.g.e, 6/51-52.

⁴⁰¹ İzzet Derveze, *Nüzul Sırasına Göre Kur'an tefsiri*, 6/51-52.

⁴⁰² İzzet Derveze, *Nüzul Sırasına Göre Kur'an tefsiri*, 6/51-52.

Eğer Peygamber bunu kendi cinsi arzusundan yapmış olsaydı, kendinden yaşça büyük, çocuklu ve cazibesini yitirmiş kadınlarla evlenmezdi.⁴⁰³

Bu ayet, bir kimsenin nikahlı hanımlarının dışında niye cariyelerle cinsel ilişki kurmaya ruhsat verildiğini ve bunların sayısında bir sınırlama olmadığını izah etmektedir. Bu konuyu Nisâ suresinin üçüncü, Mü'minun suresinin altıncı, Mearic suresinin otuzuncu ayetleri ele almaktadır. Bütün bu ayetlere baktığımız zaman cariyeler nikahlı kadınlardan farklı bir şekilde değerlendirilmektedir.⁴⁰⁴ Nisa suresinin üçüncü ayetinde⁴⁰⁵ nikahlı eşlerin sayısı dört olarak sınırlandırılmış, ancak cariyelerle alakalı hiçbir sınırlama getirilmemiştir.⁴⁰⁶ Fakat bu Şeriatın zenginlere şehvetlerini tatmin etmek için dilediği cariyeleri alma fırsatı verdiği manasına gelmez. Eğer onlar öyle yaparlarsa kanunu kötüye kullanmışlardır.⁴⁰⁷

3.1.11 Hz. Yunus'un Yaptığını Yapmaması

Kur'an-ı Kerimde Hz. Yunus'tan kendi ismiyle *وَاسْمِعِينَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ* "İsmail'i, Elyasa'ı, Yunus'u ve Lût'u da hidayete erdirmiştik. Her birini alemlere üstün kılmuştuk."⁴⁰⁸ ve *زُيْنُّونَ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا* "Zünnûn'u da hatırla. Hani öfkelenerek (halkından ayrılıp) gitmişti."⁴⁰⁹ Sahibu'l Hut *وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ* "Balık sahibi (Yûnus) gibi olma"⁴¹⁰ diye bahsedilir. Kur'an'ın 10. Suresi Yunus ismini almaktadır. Bu surede, azap gelmeden önce inandıkları için azaptan kurtulan tek kavmin Hz. Yunus'un kavmi olduğu izah edilmişti.⁴¹¹

قُلْ لَا كَانَتْ قَرْيَةٌ آمَنَتْ فَنَفَعَهَا إِيمَانُهَا إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ لَمَّا آمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ غَدَابَ الْخَرْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ

"Yûnus'un kavminden başka, keşke (azabı görmeden) iman edip, imanı kendisine fayda veren bir tek memleket halkı olsaydı! (Yûnus'un kavmi) iman edince, dünya

⁴⁰³ A.g.e. 6/51-52.

⁴⁰⁴ Mevdudi, *Tefhimu'l Kur'an*, 4/445.

⁴⁰⁵ en-Nisa 4/3.

⁴⁰⁶ Mevdudi, *Tefhimu'l Kur'an*, 4/445.

⁴⁰⁷ A.g.e. 4/445.

⁴⁰⁸ el-En'âm 6/86.

⁴⁰⁹ el-Enbiyâ 21/87.

⁴¹⁰ el-Kalem 68/48.

⁴¹¹ Ömer Faruk Harman, "Yûnus", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/597.

hayatında (sürüklenebilecekleri) rezillik azabını onlardan uzaklaştırmış ve onları belli bir zamana kadar yararlandırmıştı. ⁴¹²

Hz. Yunus, kavmi ona inanmayınca öfkelenerek onlardan uzaklaşmış ve bir gemiye binmiş. Kura çekme sonucu yenilenlerden olmuş ve onu balık yemiş. Eğer Yunus Allah Teâlâ 'ı yüceltip tesbih edenlerden olmasaydı tekrar dirileceği güne kadar balığın karnında kalabilirdi. ⁴¹³ *“Eğer o, Allah Teâlâ 'ı tesbih edip yüceltenlerden olmasaydı, mutlaka insanların diriltileceği güne kadar balığın karnında kalırdı.”* ⁴¹⁴ Balığın karnındayken Yunus şöyle dua etmiştir. *“Karanlıklar içinde, Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum” diye dua etti.* ⁴¹⁵ Allah Teâlâ tarafından duası kabul edilerek balığın karnından çıkarılmıştır. *“Biz de duasını kabul ettik ve kendisini kederden kurtardık. İşte biz mü'minleri böyle kurtarıyoruz.”* ⁴¹⁶

Bazı İslam kaynaklarına göre Hz. Yunus'a otuz yaşında vahiy gelmiş ve 33 sene tebliğ etmiş ancak ona sadece iki kişi iman etmiş. Bunun üzerine kavminden umudunu kesince, aceleci davrandığı ve 40 gün daha tebliğ etmesi emredilmiş. Eğer onlar İman etmezse üzerine azabın ineceği bildirilmiş. Bunun üzerine Yunus kavmini Allah Teâlâ 'a inanmaya davet etmeye başlamış. 40 gün dolmaya üç gün kaldığında azabın ineceğini kavmine bildirmiş. Kırkıncı gün azap bulutlarının üzerlerine çöktüğünü gören kavim tevbe ederek iman ederler. ⁴¹⁷ Allah Teâlâ onların tövbesini kabul ederek onları bağışlar. Kavminin bağışlandığını, helak edilmediğini gören Hz. Yunus yalancı durumuna düşer ve öfkelenerek oradan ayrılıp yüklü bir gemiye biner. ⁴¹⁸

Kur'an'da Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v) Hz. Yunus'un yaptığı gibi yapmaktan yasaklanmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

⁴¹² Yûnus 10/98.

⁴¹³ A.g.e.

⁴¹⁴ es-Sâffât, 37/143.

⁴¹⁵ el-Enbiyâ 21/87.

⁴¹⁶ el-Enbiyâ 21/88.

⁴¹⁷ Ömer Faruk Harman, “Yûnus”, 43/598.

⁴¹⁸ A.g.e. 43/599.

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْهُوتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ

“Sen, Rabbinin hükmüne sabret. Balık sahibi (Yûnus) gibi olma. Hani o, (balığın karnında) kederli bir halde Rabbine yakarmıştı”⁴¹⁹

Ey Rasûlüm, senin getirdiğin şeylere inanmayıp karşı çıkanlar hakkında Rabbinin verdiği hükmüne sabret. Rabbinin emrettiği gibi yürü. Onların karşı çıkmaları ve yaptığı eziyetler seni tebliğinden alıkoymasın.⁴²⁰

Nakledilen bir rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v) Sakifliler’i İslam’a davet etmek için gittiğinde onların eziyetine uğramış ve onlara beddua etmek üzereyken bu ayet inmiş.⁴²¹ bir başka görüşe göre: Uhud günü Peygamber’in yanından gidip düşmanlarla baş başa bırakanlara beddua etmek istediğinde bu ve bundan sonraki 49. ayet nazil olmuştur. Buna göre ayetler Medenidir.⁴²²

“Rabbinin hükmüne sabret” bu ayetle ilgili iki izah yapılmıştır. Birincisi: Risaleti tebliği etmede Allah Teâlâ’nın hükmünü yerine getirmede ve bu yolda sana gelecek eziyet ve sıkıntılara sabret, sebat göster. İkincisi: Onlara mühlet vererek, Rabbinin sana yardımını geciktirme hususundaki hükmüne sabırlı ol.⁴²³ Sabır emrinin kılıç ayeti ile neshedildiğinde söylenmiştir.⁴²⁴

“Balık sahibi (Yûnus) gibi olma” diye emrederken hangi konularda onun gibi olmaması hakkında iki görüş ortaya çıkmıştır. Birinci görüşe göre: Balık tarafından yutulan Hz. Yunus gibi olma emrinden maksat, onun gibi sabırsız ve aceleci olup tebliği etmeye bırakma.⁴²⁵ Allah Teâlâ Hz. Muhammed’e sabırlı olmayı emreder. Hz. Yunus’un yaptığı gibi aceleci davranmaktan yasaklar. İkinci görüş de şöyledir: dua ettiğinde Hz. Yunus gibi yapma, çünkü Hz. Yunus dua ettiğinde kaygılı ve

⁴¹⁹ el-Kalem 68/48.

⁴²⁰ Taberi, *Câmiu’l-Beyân an Te’vîli Ayi’l-Kur’ân*, 29/44.

⁴²¹ Alusi, *Ruhu’l Meani*, 15/54.

⁴²² A.g.e, 15/55.

⁴²³ Kurtubi, *el-Câmi’ li-aḥkâmi’l-Ḳur’ân*, 9/233. Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 6/878.

Razi, *Mefatihü’l-Gayb*, 22/74.

⁴²⁴ İbnu’l Cevzi, *Zadü’l Mesir*, 6/262. Kurtubi, *el-Câmi’ li-aḥkâmi’l-Ḳur’ân*, 9/233.

⁴²⁵ Taberi, *Câmiu’l-Beyân an Te’vîli Ayi’l-Kur’ân*, 29/45. Kurtubi, *el-Câmi’ li-aḥkâmi’l-Ḳur’ân*, 9/233

üzüntülüydü. Böylelikle Ey Muhammed sen tasalanma, üzülme demektir.⁴²⁶

Kısacası, Allah Teâlâ'nın yazdığı kadere sabret. Sana gelen bütün eziyetlere dayan ve vereceğin hükmü gözet. Hz. Yunus'a benzeme sözünden maksat, hiçbir zaman ona benzeme demek değildir, fakat o zamandaki Hz. Yunus'un yaptığı davranışı yapma demektir. Hani o bir zaman hüznü, öfkeyle nefesi tıkanmış bir şekilde seslenmişti.⁴²⁷

Rabbinin onlara mühlet vermesi ve onlara karşı senin zaferinin gecikmesi hükmünü sabırla bekle. Sıkıntıda ve acele etmekte balık sahibi Yunus'a benzeme. O balığın karnında öfkeli ve üzgün bir şekilde Rabbine yalvarmıştı. فَتَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ. سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ *“Karanlıklar içinde, “Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum” diye dua etti.”*⁴²⁸ Senin durumunun onun yalvardığı zamandakine benzemesin. Yoksa onun başına gelen sıkıntı seninkine de gelebilir.⁴²⁹

3.1.12 Yaptığı İyiliği Başa Kakmaması

Hz. Peygamber (s.a.v) her konuda iyiliği, daha fazlasını bekleyerek yapmaktan yasaklanmıştır. Bu hakkında Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerimde şöyle buyurmakta:

وَلَا تَمُنُّ بِرِزْقِكَ وَلَا تَمُنُّ بِرِزْقِكَ وَلَا تَمُنُّ بِرِزْقِكَ وَلَا تَمُنُّ بِرِزْقِكَ *“İyiliği, daha fazlasını bekleyerek (bir kazanç elde etmek için) yapma.”*⁴³⁰

bu ayetin anlamı çok geniştir. Dolayısıyla müfessirler tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. Biz bunu dörde ayırabiliriz:

Birincisi: verdiğin şeye karşılık daha fazlasını bekleme, yani, malından bir şey verip, onun karşılığında daha fazlasını sana versinler diye bekleme. Bu en başta Hz. peygamber için bir edeptir, çünkü ümmetinden biri hediye verip karşılığında daha fazlasını beklemede serbesttir, bunu yaparsa onlar için bir günah yoktur.⁴³¹

İkincisi: amelini dile getirerek ve gözünde büyüterek Rabbine karşı sitemde bulunma. Taberi bu görüşü tercih etmiş ve bu ayetin bundan evvelki ayetlerle uyumlu bir şekilde

⁴²⁶ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 22/74.

⁴²⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 8/5302

⁴²⁸ el-Enbiyâ 21/87.

⁴²⁹ İsmail Hakkı Bursavî, *Muhtasar Ruhü'l Beyan Tefsiri*, İhtisar Eden: Muhammed Ali Sâbûnı, bs. 2, (İstanbul: Damla Yayınevi, 1996), 9/238.

⁴³⁰ el-Müddessir 74/6.

⁴³¹ İbnu'l Cevzi, *Zadü'l Mesir*, 6/319.

yorumlanmasının doğru olduğunu söylemiştir.⁴³²

Üçüncüsü: hayırları çok yaptığını sanarak hayır işlemekten gevşeme, sıkı dur. Dördüncüsü: Peygamberliğini öne sürerek, insanların başına kakarak onlardan ücret alıp malını çoğaltmaya kalkma,⁴³³ bu dört görüşlerden en kuvvetli olanı birinci görüştür.⁴³⁴ Allah Teâlâ en doğrusunu bilir. Bu ayet İbn Mes'ud kıraatinde “Vela temnün en testeksira” şeklinde okunmaktadır. “Menne” kelimesi vermek, verdiğini başa kakmak manasında olduğu gibi, bazen de zaaf göstermek manasında da kullanılmaktadır. Bu sebepten dolayı ayetin anlamı yaptığını çok görerek zaaf, gevşeklik gösterme şeklinde anlaşılması da mümkündür.⁴³⁵

Müfessirlerin çoğuna göre ayetteki ifadenin manası “vermek” tir. Sâd suresinin 39 ayetinde bu manada gelmiştir.⁴³⁶ هَذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ “İşte bu bizim ihsanımızdır. Artık sen de (istediğine) hesapsızca ver yahut verme dedik”⁴³⁷ buna göre ayetin anlamı “daha fazlasını elde etmek için malını verme” demektir.⁴³⁸ Bu ayetteki yasak iki şekilde açıklanmıştır. Birincisi: Bu yasağın Peygambere has olmasıdır, çünkü Allah Teâlâ onun için edeplerin ve ahlakın en güzelini ve şerefisini seçmiştir. İkincisi: Peygambere ve ümmetlerine tahrîmî değil tenzihi bir nehiy olmasıdır.⁴³⁹ Razi bu ayetin zahiri bu işin umumi olduğunu bildirmez demektir, çünkü bu Hz. Peygambere nübüvvet makamını noksanlardan arındırmak için yasaklanmıştır, bunun gibi bir sebep ümmeti için yoktur.⁴⁴⁰

Mevdudi bu ayetin manasının çok geniş olduğunu, bir kelime ile tam olarak ifade edilemeyeceğini söyleyerek, üç anlamdan bahsetmektedir. Birincisi: bağış yap, iyilikte bulun ve bunların hepsini sırf Allah Teâlâ rızası için yap. İkincisi: Sana verilen

⁴³² Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, 29/149. İbnu'l Cevzi, *Zadü'l Mesir*, 6/319-320.

⁴³³ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, 29/149. İbnu'l Cevzi, *Zadü'l Mesir*, 6/319-320. Alusi, *Ruhu'l Meani*, 15/171.

⁴³⁴ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 22/246. Kurtubi, *Camii'l Beyan*, 10-19/64. 8

⁴³⁵ Hakkı Yılmaz, *Nüzul Sırasına Göre Tebyînu'l Kur'an İşte Kur'an*, 2 bs. (İstanbul: İşaret Yayınları, 2015), 1/110.

⁴³⁶ Sâd 38/39.

⁴³⁷ Sâd 38/39.

⁴³⁸ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 22/246.

⁴³⁹ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 6/1010.

⁴⁴⁰ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 22/247.

Peygamberlik, Allah Teâlâ tarafından verilen nimettir. Senin aracılığınla diğer insanlar doğru yola ulaşmaktadır. Dolayısıyla diğer kişilere iyilik ediyoruz diye gösterişe kapılma. Bundan kişisel bir çıkar gütmeye. Üçüncüsü: sana verilen Peygamberlik vazifesi şerefli ve büyük bir vazifedir. Fakat bu vazifeyi yapmak için canını ortaya koyarak Allah Teâlâ'ya ihsanda bulunduğunu düşünme.⁴⁴¹ Sonuç olarak bu ayetin Peygamberin hakkında olduğu apaçıktır, ama Hz. Peygamber Efendimiz böyle bir davranışta bulunmamıştır. Zaten böyle bir şey Allah Teâlâ tarafından seçilmiş, Bütün insanlara örnek olarak gönderilen bir Peygambere yakışmaz.

3.2 FİLDEN SONRA GELEN YASAKLAR

3.2.1. Kafirlerle Üzülmemesi

Hız. Peygamber kavminin iman etmesine çok istekliydi ve bunun için çabalıyordu. Hız. Peygamber Efendimiz onların inanmamalarına ve kendine karşı gösterdikleri düşmanca tavırlarına çok üzülüyordu. Allah Teâlâ bunu şöyle anlatmaktadır:

فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسِكَ عَلَىٰ آثَارِهِمْ إِن لَّمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا

“Demek sen, bu söze (Kur’an’a) inanmazlarsa, arkalarından üzülerek âdetâ kendini tüketeceksin!”⁴⁴²

لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسِكَ إِلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ

“Ey Muhammed! Mü’min olmuyorlar diye adetâ kendini helak edeceksin!”⁴⁴³

Kur’an-ı Kerimde Hız. Peygamber’e kafirlere üzülmemesi hakkında farklı ifadelerle birçok ayetler bulunmaktadır. Biz bu ayetleri Kur’an’daki sure sırasına göre tek tek zikredeceğiz. Allah elçisi Hız. Muhammed’e şöyle buyurur:

وَلَا يَحْزُنُكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَنُ يُصْرَعُوا اللَّهُ شَهِيدٌ يُرِيدُ اللَّهُ الْآلَاءَ بِجَعَلٍ لَهُمْ حَظًّا فِي الْأَجْرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“Küfürde yarışanlar seni üzmesin. Onlar, Allah Teâlâ ’a hiçbir şekilde zarar veremezler. Allah Teâlâ, onlara ahirette bir pay vermemek istiyor. Onlar için büyük

⁴⁴¹ Mevdûdî, *Tefhimu’l Kur’an*, Ter. Muhammed Han Kayanı, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, vd. (İstanbul: İnsan Yayınları, 2005), 6/514.

⁴⁴² el-Kehf 18/6.

⁴⁴³ eş-Şuarâ 26/3.

azap vardır."⁴⁴⁴

Bu ayet münafıklar hakkında inmiş olup, Onların Küfür üzerinde yarışmaları şu şekilde açıklanmıştır. Münafıklar Uhud savaşından sonra müminleri başarı ve zafer ümitlerinden kesip ümitsizlendirmeye çalışarak Hz. Muhammed krallık için savaşan biri. Eğer öyle olmasaydı işleri kötüye gitmezdi. Gerçekten Allah Teâlâ'nın elçisi olsaydı hiç mağlup olmazdı diye propaganda yaparlar.⁴⁴⁵ Bu sözler imanı zayıf olan kişilerin düşüncelerini bulandırıyordu ve bu durum Peygamberi de üzüyordu.⁴⁴⁶ Bir diğer rivayete göre, bu ayette sözü edilen kişiler Kafirlerden bir grup kimseler olup, İslam'a girdikten sonra Kureyş kafirlerinden korkarak dinden dönmüşler. Bu duruma Hz. Peygamber efendimiz üzülmüş ve bu ayet nazil olmuştur.⁴⁴⁷

Kâdî bu izahın şunlarla güçlendirilebileceğini söyler: inanmayıp kafirliğine devam edenlere Küfre koşuyor denilmez. Bu iman ettikten sonra kafir olanlara söylenir. *"Allah Teâlâ, onlara ahirette bir pay vermemek istiyor"* Allah Teâlâ'nın bu sözü daha önce iman eden kimselere uygun düşer. Hz. Peygamber onların iman ettikten sonra kafir olduklarından dolayı ümmetinin sayısının çoğalmamış olmasından dolayı üzülmüştür. Bu sebepten dolayı Allah Teâlâ onu bundan emin kılmış ve onların inanıp inanmamalarının bir şeyi değiştirmeyeceğini bildirmiştir.⁴⁴⁸ Bu ayetin Yahudiler hakkında indiği de söylenmiştir, çünkü onlar Uhud savaşından sonra daha fazla Müslümanları aldatmaya ve küfürlerini kızıştırmaya başlamışlardır. Bu ayet bu sebeplerden birinden veya hepsinden dolayı inmiştir.⁴⁴⁹ Kitap Ehli hakkında indiği de rivayet edilmiştir. Çünkü insanlar ehli kitabın yaptıklarına bakıyor ve eğer Muhammed'in söyledikleri doğru olsaydı kitap ehli olanlar ona tabi olurlardı derler.⁴⁵⁰ Allah Teâlâ bu ayette onların yaptıklarına üzülme demektedir.

"يا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنُكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ"
peygamber! Kalpten inanmadıkları halde ağızlarıyla "inandık" diyenler (münafıklar)

⁴⁴⁴ Âl-i İmrân 3/176.

⁴⁴⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2/ 520.

⁴⁴⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2/ 520.

⁴⁴⁷ Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 7/220. Kurtubi, *Camii'l Beyan*, 2/266.

⁴⁴⁸ Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 7/221.

⁴⁴⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2/ 520.

⁴⁵⁰ Kurtubi, *Camii'l Beyan*, 2/267.

ile Yahudilerden küfürde yarışanlar seni üzmesin.”⁴⁵¹ Bu ayetin işaretiyle, tüm kafirleri bu mananın kapsamına almak pek de uzak bir olasılık değildir. Buna göre ayetin manası, Peygamberin hüznünün bütün kafirlerden dolayı olduğunu bildirmektedir.⁴⁵² Buna benzeyen diğer ayetler de şunlardır:

وَلَا يَحْزَنُكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

“Onların (inkarcuların) sözleri seni üzmesin. Çünkü bütün güç Allah Teâlâ ’ındır. O hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.”⁴⁵³

Bu ayetten önceki ayetlerde Hz. Peygamber ile ona tabi olup inananların, her kötülükten korundukları, dünya ve ahirette onlar için müjdenin olduğu beyan edilmiştir. Şimdi bu ayette ise “inkarcuların sözleri seni üzmesin” diye Hz. Peygamber (s.a.v) teselli edilmekte ve onlara üzülmekten yasaklanmaktadır. Allah Teâlâ “Ey Rasûlüm, kafirlerin sözleri, sana inanmayıp seni yalanlamaları, seni ve davayı yok etmek için çabalamaları seni üzmesin” diye hitap etmektedir. Bu ayet Peygamberimiz için hem teselli hem de yasak içermektedir. Nehyin “onların sözleri seni üzmesin” diye söze tevcih edilmesi, Hz. Peygamber (s.a.v)’i üzülmekten şiddetle nehyetmek içindir. Çünkü tesiri nehyetmek, teessürü temelinden ve tamamıyla ortadan kaldırmak demektir. Bir de bazen lâzım nehyedilir, melzûm kastedilir. Mesela: “seni burada hiç görmeyeceğim!” cümlesinde olduğu gibi.⁴⁵⁴

“Çünkü bütün güç Allah Teâlâ ’ındır” Razi bu ayet hakkında şunları söyler: bütün kudret ve izzet Allah Teâlâ ’a hasır. Allah Teâlâ kafirlere, Peygambere karşı güç vermez, tam aksine Peygamberine onlara karşı güç ve kuvvet vererek onları güçsüz Peygamberini ise güçlü ve aziz kılar. Allah Teâlâ sözleri ile Hz. Muhammed’i Kafirlerin her türlü zarar vermelerinden ve kötülüklerinden emin kılmıştır. Allah şöyle buyurur:

كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ

“Allah Teâlâ, “Şüphesiz ben ve peygamberlerim galip geleceğiz” diye yazmıştır.

⁴⁵¹ el-Mâide 5/41.

⁴⁵² Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 7/221.

⁴⁵³ Yûnus 10/65.

⁴⁵⁴ Ebussuûd Efendi, *Ebussuûd Tefsiri*, 6/ 2825-2826.

*Şüphesiz ki Allah çok kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir.”*⁴⁵⁵

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ

*“Şüphesiz ki, Peygamberlerimize ve iman edenlere dünya hayatında ve şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz.”*⁴⁵⁶

Şöyle de denmiştir: Bu ayetten maksat, kafirler mallarının ve hizmetçilerinin çokluğuyla başaklarına izzet taşıyorlardı. Meğer izzetlerin hepsi Allah Teâlâ 'a hasır. O bütün bu izzetleri onlardan alıp sana vermeye kadirdir.⁴⁵⁷

*“Çünkü bütün güç Allah Teâlâ 'ındır”*⁴⁵⁸ *“Halbuki asıl üstünlük, ancak Allah Teâlâ 'ın, Peygamberinin ve Müminlerindir”*⁴⁵⁹ Bu iki ayeti birbirine zıt diyenlere Razi: Bu iki ayet arasında zıtlık vardır denilemez, çünkü Hz. Peygamber (s.a.v)'in ve Müminlerin izzeti Allah Teâlâ sayesinde olur. Bu yüzden bütün izzet Allah Teâlâ 'nındır diye cevap vermiştir.⁴⁶⁰

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ

*“Onlardan yana üzülme. Kurdukları tuzaklardan ötürü de sıkıntıya düşme.”*⁴⁶¹

Bu ayette Peygamberimizin İnkârcı kafirler sebebinden üzülmemesi ve onlardan gelecek tuzaklardan dolayı sıkılmaması aynı anda zikredilmektedir. Kurtubi bu ayetin Mekke'nin yollarını kendi aralarında bölüştürerek Hz. Peygamberle alay edenler hakkında nazil olduğunu zikretmiştir.⁴⁶² *“Kurdukları tuzaklardan ötürü de sıkıntıya düşme”* buradaki “dayk” “kalp sıkışıklığı ve darlığı” manasına gelmektedir. “Daykan – dîkan” şeklinde fethe ve kesre olarak iki türlü de okunmuştur. Dayk” kelimesi

⁴⁵⁵ el-Mücâdele 58/21

⁴⁵⁶ el-Mü'min 40/51

⁴⁵⁷ Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 12/429.

⁴⁵⁸ Yûnus 10/65.

⁴⁵⁹ el-Münâfikûn 63/8.

⁴⁶⁰ Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 12/430.

⁴⁶¹ en-Neml 27/70.

⁴⁶² Kurtubi, *el-Câmi ' li-ahkâmi 'l-Ķur'ân*, 7/212. Kendi aralarında Mekke yollarını bölüşünler hakkındaki detaylı bilgiye erişmek için (Hicr 90) bakın.

“dayyık” kelimesinin şiddetsiz okunuşudur.⁴⁶³ Nitekim Allah Teâlâ:

وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ

“Kimi de saptırmak isterse, onun da göğsünü göğe çıkıyormuşçasına daraltır, sıkır.”⁴⁶⁴ buyurmuştur ki burada “ضَيِّقًا” şiddetli ve şiddetsiz okunmuştur. Öyleyse onların tuzaklarında dolayı, sıkıcı ve dar bir iş içinde olma anlamının kastedilmiş olma ihtimalide vardır.⁴⁶⁵

Bir başka ayetlerde şunlardır:

وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُ ۗ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

“Kim inkâr ederse, onun inkârı seni üzmesin. Onların dönüşleri ancak bizedir. Biz de onlara yaptıklarını haber veririz. Allah göğüslerin içindekini (kalplerde olanı) hakkıyla bilendir.”⁴⁶⁶

أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَاهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۗ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَاتٍ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ

“Kötü ameli kendisine süslü gösterilip de onu güzel gören kimse, ameli iyi olan kimse gibi mi olacaktır? Şüphesiz Allah dilediğini saptırır, dilediğini hidayete erdirir. (Ey Muhammed!) onlar için duyduğun üzüntüler yüzünden kendini helak etme! Şüphesiz ki Allah onların yaptıklarını hakkıyla bilendir.”⁴⁶⁷

Ayetin başında kötü amel güzel gösterilip onu güzel görenlerle ameli iyi olanlar karşılaştırılmaktadır. Buradaki kötü amel kendisine süslü gösterilip onu güzel görenlerin kimler olduğu hakkında farklı görüşler ortaya konulmuştur.⁴⁶⁸

Birinci görüş: onlardan maksat Yahudiler, Hristiyanlar ve Mecusilerdir. Eğer böyle dersek buradaki kötü amelin manası Rasûlullah’a karşı inatlaşmaktır.

İkinci görüş: onlardan maksat Haricilerdir. Buna göre mana tevil ’in değiştirilmesi olur.

⁴⁶³ Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 17/456.

⁴⁶⁴ el-En'âm 6/125.

⁴⁶⁵ Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 17/456.

⁴⁶⁶ Lokman 31/23.

⁴⁶⁷ el-Fâtır 35/8.

⁴⁶⁸ Kurtubi, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Şur'ân*, 7 /292.

Üçüncü görüş: Şeytandır. Eğer böyle dersek (kötü amel) den maksat onun aldatması olur.

Dördüncü görüş: Kureyşli kafirlerdir. Buna göre (kötü amel) den maksat şirk koşmak olur. El Kelbi bu ayetin “Sehmoğullarından el As bin Vail ile el-Esved bin Muttalib hakkında nazil olduğunu, Başkaları ise Ebû Cehil bin Hişam hakkında nazil olduğunu söylemiştir.”⁴⁶⁹ Dördüncü görüş en kuvvetli görüşlerdendir.⁴⁷⁰

Kafirlerle üzülmekten yasaklayan bir diğer ayet de şudur:

فَلَا يَحْزُنُكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسْرُونَ وَمَا يُعْلِنُونَ

“(Ey Muhammed!) Artık onların sözü seni üzmesin. Çünkü artık onların sözü seni üzmesin. Çünkü biz onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da biliyoruz.”⁴⁷¹

Bu ayetlerin özel bir nüzul sebebi yoktur. Baktığımız zaman ayetlerin manası açıkça anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kafirlere üzülmekten yasaklayan bu ayetler hakkında tefsir kitaplarında çok fazla açıklamalar yoktur. Allah Peygamberi kafirlerin kendisine itaat etmeyip küfür üzerine ısrarla durmasına, şair ve sihirbaz demelerine, her konuda ona karşı gelmesine üzülmekten yasaklamakta ve onların sonunda dönüşlerinin Allah tarafına olacağını, Allah Teâlâ’nın her şeyden haberi olduğunu bildirmektedir. Nitekim bu ayetlerde Hz. Peygamber Efendimiz için yasak ve teselli vardır. Ayrıca Hz. Peygamber uyarıcı ve müjdeleyici olarak gönderilmiştir. Kafirlerin yaptıklarında sorumlu değildir. Her şey Allah Teâlâ’nın dilemesiyle olur. Bunu ifade eden birçok ayetler vardır. Biz konu itibariyle onlardan sadece birkaç tanesini zikredeceğiz. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكُوا وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ

“Allah dileseydi ortak koşmazlardı. Biz seni onların başına bir bekçi yapmadık. Sen onlara vekil (onlardan sorumlu) da değilsin.”⁴⁷²

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْئَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ

“Şüphesiz biz seni hak ile, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Sen cehennemlik

⁴⁶⁹ A.g.e, 7 /292.

⁴⁷⁰ Kurtubi, *el-Câmi ‘ li-ahkâmi ‘l-Şur`ân*, 7 /292.

⁴⁷¹ Yâsîn 36/76.

⁴⁷² el-En`âm 6/107

olanlardan sorumlu tutulacak değilsin.”⁴⁷³

3.2.2. Güçlü Hale Gelmedikçe Kafirleri Esir Almaması

Hz. Muhammed yeryüzündeki kafirleri sindirip hâkim hale gelmedikçe esir almaktan yasaklanmıştır. Bu hakkındaki ayet şöyledir:

مَا كَانَ لِنَبِيِّ أَنْ يُكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُبْخَنَ فِي الْأَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَصَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ
“Yeryüzünde düşmanı tamamıyla sindirip hâkim duruma gelmedikçe hiçbir peygambere esir almak yakışmaz. Siz geçici dünya menfaatini istiyorsunuz, halbuki Allah ahireti (kazanmanızı) istiyor. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”⁴⁷⁴

(بِخْن) yusahhine şeklinde şeddeli olarak da okunmuştur. İshân: çok fazla öldürme. Bunu abartılı bir şekilde yapmadır.⁴⁷⁵ “Sihan” ve “Sahenet” kökünden kalınlaştırmak demek olup, burada bu anlamdan alınarak, savaşta düşmanın güç -kuvvetini etkisiz hale getirmek ve askerleri mağlup edip yerinden kalkamaz hale getirmek anlamlarında gelmektedir. Buna göre ayetin anlamı şöyledir: Hiçbir peygambere yeryüzündeki Allah düşmanlarının Kuvvetlerini yok edip küfür ehline karşı kesin zafer elde etmedikçe,⁴⁷⁶ ve inkâr eden kafirlerin ölümünü yaygınlaştırarak kafirleri zayıflatıp İslam’ı yükseltene kadar esir alması yakışmaz. Ancak İslam’ı yücelttikten sonra doğru olur.⁴⁷⁷

Kurtubi bu ayetin Hz. Peygamberin ashabına uyarı olarak bedir günü indiğini zikretmektedir. “Siz geçici dünya menfaatini istiyorsunuz” bu ayet onların durumunu bildirmektedir. Resulullah savaş sırasında savaşçıların hayatta bırakılmasını emretmediği gibi hiçbir zaman dünya malını istemedi. Buradaki uyarı ve sitemin Peygambere yöneltilmesi fidyenin alınması görüşünü açıklayanlar sebebindendir. Müfessirlerin birçoğunun görüşü bu yöndedir. Burada Hz. Peygamber’den söz edilmesi Bedir savaşında aniden gelişen durumlar ve zaferin gerçekleşmesi ile uğraşmasından dolayı esir alınan kişilerin hayatta bırakılmamasını yasaklamamasıdır.

⁴⁷³ el-Bakara 2/119.

⁴⁷⁴ el-Enfâl 8/67.

⁴⁷⁵ Zemahşerî, *Keşşâf Tefsiri*, 2/ 1172.

⁴⁷⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, 4/ 275-276.

⁴⁷⁷ Zemahşerî, *Keşşâf Tefsiri*, 2/ 1172.

Bundan dolayı bu ayet indiğinde Hz. Peygamber ile Hz. Ebu Bekir ağlamışlardı.⁴⁷⁸

Bu hakkında Müslim'de yer alan Ömer bin el-Hattâb'ın rivayet ettiği hadiste şu şekildedir: Esirler getirildiklerinde Resulullah Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'e getirilen esirler hakkında görüşleriniz nasıldır? diye sorunca, Ebu Bekir: Ey Allah Teâlâ'nın elçisi bu kişiler amca ve aşiret çocukları olduğu için onları öldürmeyip, onlardan fidye almanın daha iyi olacağını düşünüyorum. Böylece bizde kafirlere karşı güç kuvvet kazanmış oluruz. Belki Allah Teâlâ onları hidayete erdirir diye cevap verdi. Sonra Resulullah "Ey Ömer, sen bu konuda ne düşünüyorsun? diye sordu. Hz. Ömer kendi görüşünün Hz. Ebu Bekir ile aynı olmadığını söyleyerek şöyle dedi; sen bize ruhsat ver ki biz bunları öldürelim. Hz. Ali'ye Akil'e karşı ruhsat ver o onun öldürsün. Bana da filan kimseye karşı ruhsat ver- Ömer kendi akrabasından birini kastederek- bende onu öldüreyim. Onlar kafirleri ileri gelenleridir dedi. Resulullah Hz. Ömer'in söylediğinden değil Ebu Bekir'in söylediğinden hoşlandı. Ertesi gün Hz. Ömer geldiğinde Resulullah ve Ebu Bekir ağlıyorlardı. Ben de: sen ve arkadaşın hangi sebepten ağladığınızı haber verin. Eğer ağlayabilirsem ağlarım. Ağlayamazsam da siz ağladığınız için ağlamaklı olurum dedim. Bunun üzerine Allah Rasûlü, Ben arkadaşlarının bana yaptıkları fidye alma tekliflerinden dolayı ağlıyorum. Onlara gelecek azap bana şu ağaçtan daha yakın gösterildi dedi. Resulullah o esnada kendisine en yakın bir ağacı kastetmişti.⁴⁷⁹ Rivayete göre Resulullah o zaman şöyle demiş. "Eğer azap inmiş olsaydı Ömer ve sa'd b. Muaz'dan başka hiç kimse kurtulamazdı" Sa'd b, Muaz da esirler hakkında Hz. Ömer'le aynı görüşteydi.⁴⁸⁰

Bir başka rivayette de şöyledir: Bedir günü esirler getirildiğinde orada Resûlullah'ın amcası İbn Abbas'ta vardı. Resulullah Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'e getirilen esirler hakkındaki düşüncelerini sordu.⁴⁸¹ Ebu Bekir şu şekilde cevap verdi: Ey Allah Teâlâ'nın resulü, bunlar senin akrabaların ve kavmindir, onları öldürme belki Allah onları mağfiret eder. Hz. Ömer bunun tersine: Onlar seni yalanladı, yurdundan çıkardı ve seninle savaştı. O yüzden onların boyunlarına vur dedi. Abdullah bin Revâha: içinde

⁴⁷⁸ Kurtubi, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 4/ 402-403.

⁴⁷⁹ Nevevî, *Sahîh-i Müslim Şerhi el-Minhâc*, Cihad, 8/ 221-222.

⁴⁸⁰ Ebussuûd Efendi, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm*, 6/ 2498.

⁴⁸¹ Kurtubi, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 4/403.

çokça odun olan bir vadi bulup onlar onun içinde iken yak dedi.⁴⁸² Bunu duyan İbn Abbas sen akrabalık bağını koparttın dedi. Resulüllah onlara bir şey demeden içeriye girdi. Bunun üzerine kişiler kimin görüşünü kabul edeceği hakkında konuşuyorlardı. Sonra Resulüllah dışarı çıkıp şöyle dedi: Allah bazı kişilerin yüreklerini taştan daha sert bazılarınkini ise süttten daha yumuşak kılmıştır. Ey Ebu Bekir sen Hz. İbrahim'e benzersin.⁴⁸³ O şöyle demişti:

رَبِّ اِنَّهُمْ اَضَلُّنَّ كَثِيْرًا مِّنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِيْ فَاِنَّهُ مِنِّيْ وَمَنْ عَصَانِيْ فَاِنَّكَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ

"Rabbim! Çünkü o putlar insanlardan birçoğunu sapturdılar. Artık kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse şüphesiz sen çok bağışlayan, çok merhamet edensin." ⁴⁸⁴ Yine sen Hz. İsa gibisin, o şöyle demişti:

اِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَاِنْ تُغْفِرْ لَهُمْ فَاِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ

"Eğer onlara azap edersen, şüphe yok ki onlar senin kullarıdır. Eğer onları bağışlarsan, yine şüphe yok ki sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin."⁴⁸⁵

Ey Ömer sen de Hz. Nuh gibisin o şöyle demişti:

وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَيَّ الْاَرْضَ مِنْ الْكٰفِرِيْنَ دِيَارًا

"Nûh şöyle dedi: "Ey Rabbim! Kâfirlerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma!" ⁴⁸⁶ Yine sen Hz. Musa gibisin o şöyle demişti:

وَقَالَ مُوسَى رَبَّنَا اِنَّكَ اَتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلٰٓئِهٖ زِيْنَةً وَّاَمْوَالًا فِى الْخَلِيْوَةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوْا عَنْ سَبِيْلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلٰى اَمْوَالِهِمْ وَاَشْدُدْ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوْا حَتّٰى يَرَوْا الْعَذَابَ الْاَلِيْمَ

"Mûsâ şöyle dedi: "Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun'a ve onun ileri gelenlerine dünya hayatında nice zinet ve mallar verdin. Ey Rabbimiz, yolundan saptırsınlar diye mi? Ey Rabbimiz, sen onların mallarını silip süpür ve kalplerine darlık ver, çünkü onlar elem dolu azabı görünceye kadar iman etmezler." ⁴⁸⁷

⁴⁸²Kurtubi, el-Câmi' li-aḥkâmi'l-Kur'ân, 4/403.

⁴⁸³A.g.e, 4/403-404.

⁴⁸⁴ İbrâhîm 14/36.

⁴⁸⁵ el-Mâide 5/118.

⁴⁸⁶ Nûh 71/26.

⁴⁸⁷ Yûnus 10/ 88.

Sonra Resulüllah bu esireler hakkında onlardan her biri ya fidye verecektir veya boynu vurulacaktır buyurdu. Bunun üzerine Abdullah İbn Mes'ud Ey Allah Teâlâ'nın Rasûlü, bundan Süheyl bin Beyza müstesna olsun, çünkü ben o Müslüman olduğumu söylerken duydum dedi. Buna Resulüllah hiçbir şey demeden sustu. Abdullah b. Mes'ud: Resulüllah Süheyl b. beyda müstesnadır deyinceye kadar, üzerime semadan taş düşecek diye çok korktum dedi. Bunun üzerine bu ayetle birlikte bundan sonraki üç ayet nazil oldu.⁴⁸⁸

Bir başka rivayette Resulüllah Ashabına: isterseniz onları öldürün, isterseniz fidye alın. Ama fidye alırsanız onların sayısınca sizden de şehitler olur dedi. Sahabelerden fidye alacağını söyleyenler oldu ve onlar Uhud 'da şehit düştüler. Sahabeler fidyeyi alınca bu ayet indi.⁴⁸⁹ *“Yeryüzünde düşmanı tamamıyla sindirip hâkim duruma gelmedikçe hiçbir peygambere esir almak yakışmaz.”*⁴⁹⁰ ayetinden itibaren *“Artık elde ettiğiniz ganimetten helal ve temiz olarak yiyin. Allah Teâlâ 'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”*⁴⁹¹ ayetine kadar Enfâl suresinin 67-69 ayetlerini indirdi. Böylelikle Allah Teâlâ onlara ganimeti helal kıldı.

İman Ahmed Müsnedin'de bu rivayetin sonunu şöyle devam eder: bu ayet nazil olduktan sonra Müslümanların ganimet almaları helal kılındı. Bir sonraki sene vuku bulan Uhud savaşında, Bedir savaşı günü aldıkları fidyeden dolayı cezalandırıldılar. Müslümanlardan yetmiş kişi öldürüldü. Resûlüllah'ın ashapları onun yanından kaçtılar. Resûlüllah'ın ön dişleri kırıldı, başındaki miğferi parçalandı ve kanlar yüzüne aktı.⁴⁹² Allah bu hakkında şu ayeti indirdi:

أَوَلَمَّا أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَا قُلْتُمْ أَنَّى هَذَا قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Onların (müşriklerin) başına (Bedir'de) iki mislini getirdiğiniz bir musibet (Uhud 'da) sizin başınıza geldiğinde, "Bu nereden başımıza geldi?" dediniz, öyle mi? De ki:

⁴⁸⁸ Tirmizi, Kur'an tefsiri, 48.

⁴⁸⁹ Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 11/369.

⁴⁹⁰ el-Enfâl 8/67.

⁴⁹¹ el-Enfâl 8/69.

⁴⁹² Ahmed bin Hanbel, *el-Müsned*, Ter: Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız ve Zekeriya Yıldız, (İstanbul: Ocak yayıncılık, 2014), 4/663.

"O (musibet), kendinizdendir." Şüphesiz Allah Teâlâ 'ın gücü her şeye hakkıyla yeter".

493

Yani sizin başınıza gelen musibet düşmanınızın başına gelenin yarısıyken, başımıza bu musibet nereden geldi? dediniz. Bedir günü kafirlerden yetmiş kişi esir alınarak yetmiş kişi de öldürülmüş, Uhud gününde ise Müslümanlar hiçbiri esire alınmadan yetmişe yakın kişiyi şehit vermişlerdi. Bir de müşrikler Bedir'de ve Uhud 'un ilk başlarında Müslümanlar tarafından toplam iki kere bozguna uğradılar ve Bedir gününde Müslümanlar Müşriklere karşı tam galibiyete ulaşmış olmasına rağmen, Uhud 'da müşrikler tam galibiyete ulaşamamışlardı. Bu ölçüye göre Müslümanların kaybı Müşriklerin kaybının yarısıdır.⁴⁹⁴ Buradaki *"O (musibet), kendinizdendir."* Ayeti hakkında şöyle görüşler vardır. Uhud 'da Medine'den çıkıp dışarda savaşmayı tercih ettiğiniz veya emre uymayıp bulunmanız gereken yeri terk ettiğiniz için başınıza gelen musibetin sebebi sizsiniz. Hz. Ali'nin bu ifadeyi açıklarken Bedir günü sizin fide aldığımız içindir dediği de rivayet edilmiştir.⁴⁹⁵ Rivayetlerden anlaşılacağı gibi sahabeler esirlerden fide alınca bu ayet nazil olmuştur.

Yeryüzünde düşmanı tamamıyla sindirip hâkim duruma gelmedikçe hiçbir peygambere esir almak yakışmaz. Siz geçici dünya menfaatinim istiyorsunuz, halbuki Allah ahireti (kazanmanızı) istiyor. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir Eğer Allah Teâlâ 'ın daha önce verilmiş bir hükmü olmasaydı, aldığınız şey (fide) den dolayı size büyük bir azap dokunurdu. Artık elde ettiğiniz ganimetten helal ve temiz olarak yiyin. Allah Teâlâ 'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir⁴⁹⁶

Bu ayetten anlaşılıyor ki, bundan önce savaş esirleri hakkında herhangi bir hüküm yoktu. Eğer hüküm olsaydı Peygamber onu uygulardı ve kimseyle istişare etmezdi.⁴⁹⁷ Buradan yola çıkarak, Resûlullah'ın bazı konularda yaptığı içtihatlar bazen doğruya isabet ettiği bazen de hataya düştüğü söylenebilir. Ama bu Resûlullah'ın ismet vasfına

⁴⁹³ Âl-i İmrân 3/165.

⁴⁹⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2/513-514.

⁴⁹⁵ Zemahşerî, *Keşşâf Tefsiri*, 1/1122.

⁴⁹⁶ el-Enfâl 8/67-68-69.

⁴⁹⁷ Muhittin Akgül, "Ayşe Peygamberin İsmeti ile İlgili Bazı Ayetlerin Yorumu", *Diyanet İlmî Dergi*, Özel Sayı, 2 bs. (Ankara: 2003), 254.

bozgunluk getirmez, çünkü Resulüllah Allah Teâlâ'nın kesin emri olmayan konularda bunu yapmıştır ve isabet etmediğinde günaha girmemiştir,⁴⁹⁸ çünkü isabet etmediği zamanda Allah Teâlâ tarafından tashih edilmektedir. Bu konudaki rivayetlerin hepsi ittifakla Hz. Peygamberin getirilen esirlerden fidye alarak Hz. Ebu Bekir'in görüşünü tercih ettiğini bildirmektedir. Ama bazı rivayetler de bu ayetin Ömer'in düşüncesine uygun olarak indiğini anlatılmaktadır.⁴⁹⁹

Razi, bu ayeti delil getirerek Resûlüllah'ın ismet sıfatıyla ilgili ileri geri konuşanlara delilleriyle birlikte farklı cevaplar vermiştir. Onların konuşmalarını Razi'nin onlara verdiği cevaplarıyla özetlemek istiyoruz: kafirlerin savaşta öldürülmeyip esir alınmalarını, Hz. Peygamber İlahi emre uymayıp günah işledi diyenlere Razi şöyle cevap vermiştir.⁵⁰⁰ “Yeryüzünde düşmanı tamamıyla sindirip hâkim duruma gelmedikçe hiçbir peygambere esir almak yakışmaz”⁵⁰¹ buyruğu esir almanın yeryüzünde hakimiyet kurma, ağır basma şartıyla meşru olduğuna delalet eder. Razi esir almanın bir günah ve masiyet olduğu hususunda ısrar edenlere karşı hayretlerini dile getirir.⁵⁰² Ona göre bu ayet, yeryüzündeki hakimiyet güçlendiği zaman esir almanın caiz olduğuna apaçık delalet eder ve bu görüşünü Allah Teâlâ şu ayetiyle güçlendirir⁵⁰³:

فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَتَّخِذْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَتَأْقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً

“(Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihayet onları çökertip etkisiz hale getirdiğinizde bağı sıkı bağlayın (sağ kalanları esir alın). Artık (esirleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin.”⁵⁰⁴

İkinci aşamada “onların Fidye almak masiyet olduğu halde, Peygamber fidye alınmasını emretmiş” şeklindeki iddialarına, Razi: ayetteki asıl kınama fidye almak değil, fidye almayı amaçlayarak esir almaktır,⁵⁰⁵ yoksa bu fidye almanın haram

⁴⁹⁸ M.İzzet Derveze, *Nüzul sırasına göre Kur'an Tefsiri*, 5/ 396.

⁴⁹⁹ Vehbe Zuhayli, *et-Tefsirü'l -Münir*, 5/293.

⁵⁰⁰ Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 11/371.

⁵⁰¹ el-Enfâl 8/67.

⁵⁰² Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 11/371.

⁵⁰³ A.g.e, 11/ 371.

⁵⁰⁴ Muhammed 47/4.

⁵⁰⁵ Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 11/372.

olduğunu bildirmez. Ebu Bekir'in en iyisi ordumuzun güç kuvvet kazanması için fidye almamızdır sözü Sahabilerin, fidye almayı istemelerinin sebebi sadece Müslümanlara destek sağlamak ve İslami güçlendirmek için olduğunu bildirir. Ancak bu ayet fidye almayı sadece dünya malı için talep edenleri tenkit eder şeklinde cevap verir.⁵⁰⁶ Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, Allah Teâlâ ilk defa düşmanlarıyla karşı karşıya gelen Müslümanları, hakkında açık bir nas bulunmayan konuda kendi başlarına bırakmakla eğitmiştir çünkü yaptıklarından dolayı yasak söz konusu olunca bütün hayatları boyunca daha çok dikkatli olacaklar ve hataya düşmemek için daha fazla gayret sarf edeceklerdir.⁵⁰⁷ Hz. Peygamber'in savaşta esir almasının bir başka açıklaması düşmanın hepsini yok etmektense sadece onlara galip gelmeyi tercih etmiş olmasından dolayı olduğu da söylenebilir.⁵⁰⁸ Allah Teâlâ en doğrusunu bilir.

Bu ayetten şu sonuçları çıkarmak mümkündür: Hz. Muhammed Allah Teâlâ'nın elçisi olmakla beraber o bir beşerdir. Onun Allah Teâlâ'nın elçisi olması, onu hiçbir zaman hata etmeyen konuma çıkarmaz. Müslümanların Peygamberleri hakkında Hristiyanların kendi peygamberlik hakkında düştüğü ifrata düşmemeleri tenbih edilmiştir.

Hz. Peygamberin vahiy tebliğindeki güvenilirliği ve Allah Teâlâ'dan indirilen hiçbir şeyi saklamayacağı bilinmiştir. Şayet bir şey saklamak isteseydi özellikler kendisine yasak niteliğinde inen bu ayetleri saklamış olurdu.

Burada Hz. Peygamberin Ümmetine, hakkında kesin bir delil bulunmayan işlerde içtihat etmelerine teşvik vardır.⁵⁰⁹

3.2.3. Küfür Üzerine Vefat Edenin Namazını Kılmaması

Allah Teâlâ Hz. peygamberimizi münafıkların cenaze namazını kılmaktan, dua etmek ve mağfiret dilemek üzere kabri başında durmaktan yasaklamıştır. Allah Teâlâ Kur'an'da şöyle buyurur:

⁵⁰⁶ Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 11/372-373.

⁵⁰⁷ Muhittin Akgül, *Ayşe Peygamberin İsmeti ile İlgili Bazı Ayetlerin Yorumu*, 255. Derzeve, *Nüzul sırasına göre Kur'an Tefsiri*, 5/ 397-398.

⁵⁰⁸ Hamidullah Muhammed, *Ayşe Peygamberin Savaşları*, Çev. Nazir Erinç, Yurter, (İstanbul: Beyan Yayınlar, 2002), 95.

⁵⁰⁹ Muhittin Akgül. *Peygamberin İsmeti ile İlgili Bazı Ayetlerin Yorumu*, 255.

وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ

*“Onların arasından ölen hiç kimsenin namazını kılma, mezarı başında da durma! Çünkü onlar Alla ve Resulünü inkâr ettiler ve yoldan sapmış olarak öldüler.”*⁵¹⁰

Bu ayet, Allah ve Resulüne küfretmiş ve bunu üzerine ölenlerin namazını kılmaktan ve kabri başında durmaktan yasaklamaktadır. Bu münafıklığı bilinen herkes için geçerli bir hükümdür.⁵¹¹ Bu ayetin Abdullah bin Übeyy İbn Selül vefat edince Peygamberin onun namazını kılması üzerine indiği nakledilmiştir. Bu husus Buhari’yi ile Müslim’in sahihlerinde sabittir.⁵¹²

Ayetin nüzul sebebi şöyle anlatılmaktadır. İbn Ömer’den şöyle rivayet edildi: Abdullah bin Übeyy ölünce oğlu Rasûlullah’a gelip babasını kefenlemek için gömleğini vermesini ve namazını kılmasını istedi. Hz. Peygamber gömleğini verdi ve cenaze namazını kılmak isteyince, Hz. Ömer bin Hattab Resûlullah’ın kendine çekerek Allah Teâlâ seni münafıkların namazını kılmaktan yasaklamamış mıydı? deyince, Resulullah şöyle buyurdu: Ben onlara istiğfarda bulunmakla bulunmamak arasında muhayyer bırakıldım. *“استغفر لهم أو لا تستغفر لهم إن تستغفر لهم سبعين مرةً.”* *“Onlar için ister bağışlanma dile ister dileme (farketmez) Onlar için yetmiş kez bağışlanma dilesen de...”*⁵¹³ Ben yetmişden fazla bağışlanma dileyeceğim dedi ve namazını kıldırdı. Cenaze namazı kılmaktan yasaklayan bu ayet iner inmez Hz. Peygamber (s.a.v) ölünceye kadar hiçbir münafığın namazını kılmadı ve kabri başında da durmadı.⁵¹⁴ Buhari’deki bir başka rivayette *“Resulullah (Abdullah b. Übeyy’in cenaze namazını kıldı bizde kıldık ayrıntısına yer verilmiştir.”*⁵¹⁵ Neseî’de gelen bir başka rivayette şöyledir: *“Hz. Peygamberin o kabre koyulduğunda geldiği ve emretmesi üzerine cenazenin kabirden çıkarıldığı Resûlullah’ın onu dizlerine koyup gömleğini bizzat kendisinin giydirdiği ve ona üfürdüğü rivayet edilmiştir.”*⁵¹⁶

⁵¹⁰ et-Tevbe 9/84

⁵¹¹ İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur’âni'l-Azîm*, 4/195.

⁵¹² Kurtubi, *Camîu'l Beyan*, 4/141.

⁵¹³ et-Tevbe 9/80.

⁵¹⁴ Buhari, *“Tefsîru'l-Kur’ân”*, 4670, 7/326-326. Müslim. *Sıfatu'l Münafıkın*, 2774.

Tirmizi, *Tefsîru'l-Kur’ân* 3097, 3/210. Neseî, *Cenaze*, B. 40, 1900, 4/434.

⁵¹⁵ Buhârî, *Tefsîru'l-Kur’ân*, 65, 4672.

⁵¹⁶ Neseî. *Cenaze*, 40, 1901, 4/434-435.

Bir başka rivayet de Hz. Ömer'den rivayet ediliyor ki: Resulüllah Abdullah bin Übeyy'in namazını kılmak için kalkınca bende ayağa kalktım ve Ey Allah Rasûlü, bu adam şu günde şöyle sözler söylediği halde sen onun cenaze namazını mı kıldıracaksın? diye onun söylemiş olduğu sözleri söylemeye başladım. Resulüllah bana tebessüm etti ve “Benden uzaklaş Ey Ömer” dedi. Bunun üzerine ben ısrarla sözlerimi söylemeye başlayınca Resulüllah şöyle buyurdu. Ben bu konuda muhayyer kıldım ve kendi tercihim yaptım. Şayet yetmişden fazla bağışlanma dilediğimde Allah Teâlâ'nın onu bağışlayacağını bilsem elbette onu yapardım. Hz. Peygamber onun namazını kıldırdıktan sonra oradan ayrıldı. Aradan çok vakit geçmeden Tevbe suresinin bu ayeti nazil oldu.⁵¹⁷

İbn Abbas'tan gelen rivayete göre Abdullah bin Übeyy hastalanınca, Hz. Peygamberi davet etmiş ve kendisi için af dilemesini, vefat ettiğinde de namazını kılmasını ve kabri başında durmasını istemiş. Bir süre sonra peygamberimize birisini gönderip peygamberimizin teninin değdiği gömleğini istemiş. O zaman Hz. Ömer Hz. Peygamber efendimize gömleğini pis birine mi veriyorsun deyince, Hz. Peygamber Efendimiz bunun üzerine kendi gömleğinin ona hiçbir faydası olmayacağını, gömleğin ondan hiçbir azabı uzaklaştıramayacağını, çünkü Abdullah İbn Übeyy de en önemli olan imanın yok olduğunu, Onun bir tesirinin olması için onu giyen kişinin buna layık olması lazım dedi. Buna Hz. peygamberin şu sözleri delalet eder: “ölülerinizi Salih kimseler arasına gömün, çünkü ölü, kötü komşusundan eziyet görür. Tıpkı sağ bir kimsenin, kötü komşusundan eziyet görmesi gibi”⁵¹⁸ Bu rivayette ona delalet etmektedir ki: “Mukaddes bir yer kişiyi mukaddes (temiz) yapmaz, kişiyi mukaddes yapan şey amelidir.”⁵¹⁹

Hz. Peygamber Efendimiz Abdullah İbn Übeyy sayesinde bin kişinin İslam'a girmesini umduğunu söyledi, çünkü münafıklar Abdullah'ın çizdiği yoldan ve söylediği sözden çıkmazlardı. Abdullah İbn Übeyy'in kendini Allah Teâlâ'nın azabından kurtarmak ve onun rahmetine ulaşmak için Hz. Peygamber Efendimizin giyen gömleğini istemesi Hazrec kabilesinden bine yakın kişinin Müslüman olmasına

⁵¹⁷ Buhari, Tefsîru'l-Kur'ân, 65,4671.

⁵¹⁸ Suyuti, Şerhu's-Sudur, v. 42.

⁵¹⁹ İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyan Kur'an Meâli ve Tefsiri*, (İstanbul: Erkam Yayınları, 2006), 7/485

neden oldu.⁵²⁰ Bir kısım alimler Hz. Peygamberin onun cenaze namazını kılmasını, Abdullah'ın zahirde Müslüman olduğuna ve bunu lafzen ifade etmesine bağlamaktadır.⁵²¹

Bazı rivayetlerde namazını kılmadan önce bu ayetin nazil olduğu rivayet edilmiştir: salih bir Müslüman olan oğlu Abdullah Resûlüllah'ı çağırdı. Efendimizde ona teselli olması ve onun hatırı için çağrısını kabul etti ve iç gömleğini cenazenin kefenlenmesi için ona verdi. Sonra Resulüllah cenaze namazı için kalkınca veya namazı kılınca, bu ayet nazil oldu.⁵²² Allah Resul'ü onun namazını kılmayı isteyince, Cebrail Efendimizin elbisesinden tuttu ve bu ayeti ona okudu.⁵²³ Abdullah öldüğünde Oğlu Peygamberin yanına gelip bunu haber verdi. Peygamber de namazını kılıp defnet dedi. Oğlu buna karşılık ey Allah Teâlâ'nın elçisi eğer sen namazını kılmazsan Müslümanlardan hiç kimse kılmaz dedi. Peygamberimiz bunun üzerine namazını kılmaya kalkınca, Hz. Ömer namazını kılmaması için Efendimizin önüne geçerek orada durdu ve bu ayet nazil oldu,⁵²⁴ ama Buharı ve Müslim'in sahihlerinde Hz. Peygamberin cenaze namazını kıldıktan sonra bu ayetin nazil olduğu hakkında rivayet vardır. Bu yüzden biz o sahih rivayetlere dayanarak kafirlerin cenaze namazını kılmaktan yasaklayan bu ayetin Peygambere namazı kıldıktan sonra nazil olduğunu görüşünderiz. Allah Teâlâ en doğrusunu bilir.

3.2.3.1. Hz. Ömer'in Muvafakati

Hz. Ömer henüz bu ayet inmemişken, Peygambere Allah Teâlâ namazını kıldırılmayı nehyettiği halde namazını kılacak mısın? sorusunu neye göre sorduğu şöyle açıklanmaktadır. Bu Ömer'in kalbine doğmuş olabilir, ya da Peygamber Efendimizin Ömer için şahitlik ettiği sezgi ve ilham türünden olması da mümkündür.⁵²⁵ “*Onlar için ister mağfiret dile ister mağfiret dileme*”⁵²⁶ ayetinden anlamış olması da

⁵²⁰ İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyan Kur'an Meâli ve Tefsiri*, 7/485-486.

⁵²¹ Kurtubi, *Camiu'l Beyan*, 4/142.

⁵²² Ebussuûd Efendi, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm*, 6/ 2650.

⁵²³ Taberi, *Camiu'l Beyan*, 10/1954. 205.

⁵²⁴ Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 12/ 119.

⁵²⁵ Kurtubi, *Camiu'l Beyan*, 7/142.

⁵²⁶ et-Tevbe 9/80.

mümkündür.⁵²⁷ Allah en doğrusunu bilir. Biz bu olaydan Ömer'in yerinin ne kadar önemli olduğunu anlayabiliriz. Bazı ayetler. Ömer'in görüşüne uygun şekilde inmiştir. Örneğin bunlardan bazıları, bedir günü getirilen esirlerden fidye alınması, kıblenin değiştirilmesi, içkinin haram kılınması ve bu ayetin nüzülü gibi.⁵²⁸ Bunlar Hz. Ömer'in dindeki mertebesinin çok yüksek olduğuna delalet eder. Hz. Peygamber Efendimiz Hz. Ömer hakkında eğer ben peygamber olarak gönderilmeseydim mutlaka sen peygamber olarak gönderilirdin demiştir.⁵²⁹

3.2.3.2. Hz. Peygamberin kendi gömleğini İbn Übeyy'e göndermesi

Hz. Peygamberimizin kendi gömleğini İbn Übeyy'e göndermesi hakkında farklı görüşler zikredilmiştir. Bunların bazıları şunlardır:

Hz. Peygamberin amcası Abbas uzun boylu biri idi. Bedir savaşında esir alındığında kendine uygun bir elbise bulunamamıştı. Abdullah İbn Übeyy'in elbisesi ona uyduğu için ona elbisesini vermişti. Bu yüzden Peygamberimiz amcasına yapılan bu iyiliğin karşılığı olarak ona kendi gömleğini vermiştir.⁵³⁰

Allah Resulüne *وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ* “El açıp isteyen de sakın boş çevirme”⁵³¹ diye emrederek kendisinden bir şey istendiğinde geri çevirmeden vermesini emretmiştir. Belki Hz. Peygamberimiz gömleğini ona verirse, bu hareketinden dolayı münafıklardan bin kişinin İslam'a gireceği vahyedilmiştir. Oda buna binaen gömleğini vermiştir.⁵³²

Razı Tefsir-i Kebir adlı eserinde bu yorumlar dışında başka birkaç yorumdan daha bahsetmektedir. Onlar şu şekildedir:

Hudeybiye günü müşrikler Abdullah'a biz sadece seni dinleriz senden başkasına boyun eğmeyiz demişlerdir. Buna karşılık Abdullah, Hz. Muhammed güzel örnek sahibidir. O yüzden benim için onda güzel örnekler vardır dedi.⁵³³ Bu yüzden Peygamberimiz gömleğini vermekle buna teşekkür etmiş oldu.

⁵²⁷ Kurtubi, *Camii'l Beyan*, 7/142.

⁵²⁸ Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 12/ 119.

⁵²⁹ Razi, *Mefatihü'l Gayb*, 12/ 119-120.

⁵³⁰ Kurtubi, *Camii'l Beyan*, 7/144. İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, 4/195.

⁵³¹ ed-Duha 93/10

⁵³² İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyan Kur'an Meâli ve Tefsiri* 7/ 489-490.

⁵³³ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 12/120.

- Gömleğini ona vermemek kerem sahibi birine yakışmazdı.
- Abdullah bin Übeyy'in oğlu Abdullah sahil Müslümanlardandı. Onun hatırına Peygamberimiz gömleğini vermiş olabilir.⁵³⁴

Baktığımız zaman çoğu tefsir kitaplarında gömleği verme konusunda, Peygamberimizin amcası Abbas olayı zikredilmektedir.⁵³⁵ En doğru olanı da budur. Çünkü Buharı 'da Cabir bin Abdullah'tan şöyle rivayet edilmiştir: Bedir günü esirler getirildiğinde Resûlullah'ın amcası Abbas da getirildi. Onun üzerinde elbise yoktu. Ona uygun Abdullah bin Übeyy'in gömleğini buldular. Resulullah Abdullah bin Übeyy'in gömleğini amcasına giydirdi. Buna karşılık Resulullah gömleğini Abdullah'a giydirdi.⁵³⁶ Allah en doğrusunu bilir. Bu ayet indikten sonra Hz. Peygamber münafıklardan hiçbirinin namazını kılmamış ve kabri başında da durmamış. Efendimiz cenazeye çağrıldığında o kişinin durumunu sorar. Eğer hayırlarla yad edilirse namazını kılar, başka bir şekilde yad edilirse de cenaze sahiplerine kendilerinin kılmasını söylediler. Aynı şekilde Hz. Ömer de durumu bilinmeyen kimsenin cenaze namazını kılmazdı.⁵³⁷ Allah münafıkların namazını kılmaktan ve kabri başından durmaktan nehyettiğine göre, bu müminler bakımından Allah Teâlâ'ya yaklaşmak yollarından biridir ve bunlar için büyük ecir vardır. Allah Resulü bu hakkında şöyle demiştir: "Kim namazı kılınmaya kadar cenazede hazır bulunursa ona bir kırat, defnedilinceye kadar hazır bulunursa iki kırat var buyurdu. İki kırat nedir? diye sorulunca: onların en küçüğü Uhud gibidir buyurdu."⁵³⁸ Bu ayet indikten sonra Peygamber Efendimiz küfür üzerine ölen hiçbir kişinin namazını kılmamıştır.

3.2.4. Namazda Aşırıya Kaçmaması

Hz. Peygamber namaz kılarken sesini pek yükseltmekten ve çok da kısmaktan yasaklanarak, ikisi arasında orta bir yol tutmaya emredilmiştir. Allah şöyle buyurur:

وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتُ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا

⁵³⁴ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 12/120-121.

⁵³⁵ Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri*, 3/152. Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 12/120-121. Kurtubi, *Camii'l Beyan*, 4/144. İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyan*, 7/489.

⁵³⁶ Buharı, *Cihad*, 142, 3008.

⁵³⁷ İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, 4/195.

⁵³⁸ Buharı, *Cenaze*, 1325.

“Namazında sesini pek yükseltme, çok da kısma. İkisi ortası bir yol tut.”⁵³⁹

Bu ayetin nüzülü şu şekilde açıklanmıştır: bu ayet İslam’ın başlarında Resûlullah’ın Mekke’de davetini gizleyerek yaptığı esnalarda inmiştir. Resulullah sahabelerine namaz kıldırıldığında Kur’an’ı sesli bir şekilde okurdu. Müşrikler onu işitince Kur’an’a ve onu indirene, getirene sövüyorlardı.⁵⁴⁰ Bunun için Allah Resulüne “*Namazında sesini pek yükseltme*”⁵⁴¹ buyurdu. Yani namazda sesini çok yükseltip kafirlerin ve müşriklerin sövmesine neden olma. Fazla da kısım Sahabilerin duyamayacağı şekilde de okuma. Bu ikisi arasında orta yolu bul.⁵⁴² Sa’d ‘den gelen rivayet de bu ayetin nüzul sebebi şu şekilde anlatılır: Hz. Peygamber namaz kıldığında sesli okurdu. Bunun üzerine müşrikler böyle okumanla tanrılarımıza eziyet veriyorsun. Eğer sen bu şekilde devam edersen bizde Rabbini söveriz derler ve bu ayet nazil olur.⁵⁴³

Bu ayet hakkında şöyle de denilmiştir: Ehli Kitap sessiz okuyorlardı, Sonra aralarında biri bir harfi yüksek sesle okur ve bağırırdı. Diğerleri de onu arkasından bağırıyorlardı. Hz. Peygamber onların bağırıldığı gibi bağılmaktan ve gizli okuduğu gibi kısık sesle okumaktan yasaklandı. Burada emredilen şey bu ikisi arasında orta yolu bulmaktır.⁵⁴⁴ Allah orta yolu tut diye itidali emretmiştir. İfrat ve tefritten yasaklamıştır. Bazı müfessirler bu ayetin *أَدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ* “*Rabbimize yalvara yakara ve gizlice dua edin. Bilesiniz ki O, haddi aşanları sevmez.*”⁵⁴⁵ ayetiyle mensûh olduğunu söylemişlerdir.⁵⁴⁶ İbn Abbas’tan, Bu ayetin A’râf suresinin şu ayetiyle *وَأَذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْأَصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ* “*Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak, yüksek olmayan bir sesle sabah -akşam zikret ve gafillerden olma.*”⁵⁴⁷ neshedildiği rivayet edilmiştir.⁵⁴⁸

⁵³⁹ el-İsrâ 17/110.

⁵⁴⁰ Müslim, “Salât” 145. Timizi, “Tefsir”, (3146).

⁵⁴¹ el-İsrâ 17/110.

⁵⁴² Buhari, “Tefsir”, 65 (4722 “Tevhid”, 34 (7490, 7535. 7547). Müslim, “Salât” 145. Timizi, “Tefsir”, (3146). Neseî, “Tefsir”, 320.

⁵⁴³ Taberi, *Camîu’l Beyan* 15/ 186.

⁵⁴⁴ Taberi, *Camîu’l Beyan*, 15/ 185-188.

⁵⁴⁵ el-A’râf 7/55.

⁵⁴⁶ Zemahşeri, *Keşşâf Tefsiri*, 3/ 1204. Razi, *Mefatihü’l Gayb*, 15/87.

⁵⁴⁷ A’râf 7/205.

⁵⁴⁸ İbnu’l Cevzi, *Zadü’l Mesir*, 3/554-555.

Hız. Ebu Bekir namaz kılararken sesini kısarak gizli bir şekilde, Hız. Ömer de sesini yükselterek sesli okurdu.⁵⁴⁹ Onlara neden böyle yaptığı sorulduğunda, Ebu Bekir: ben Rabbime münacatta bulunuyorum, O benim ihtiyacımı bilir dedi. Ömer ise: şeytanı kovuyorum ve uyuyanları uyandırıyorum diye cevap verdi. Bunu üzerine ikisine de iyi yaptınız denildi. Bu ayet inince Hız. Ebu Bekir'e sesini yükselt, Ömer'e de sesini alçalt denildi.⁵⁵⁰ Bu ayetin manasının: "Bütün namazları sesli ya da sessiz olarak kılma. Bunlar arasında orta yolu tut. Gündüz namazlarını sessiz, gece namazlarını ise sesli kıl" şeklinde olduğu da rivayet edilmiştir,⁵⁵¹ yani akşam ve yatsı namazlarını sesli diğer namazları ise sessiz kılarak orta yolu tut.⁵⁵² Bu ayetteki "namaz" kelimesinden duanın kastedildiği de söylenmiştir, çünkü Hız. Peygamber'den şöyle rivayet edilmiştir: "namazda kıraatini çok yükseltme" ayeti dua hakkında inmiştir.⁵⁵³ Yine Hız. Peygamber'den Teşehhüt hakkında indiği de rivayet edilmiştir.⁵⁵⁴ Hafız İbni Hacer dedi ki: İki rivayetin arasını cemetmek mümkündür. Yani bu ayet namaz içinde dua etmekle ilgili indirilmiştir.⁵⁵⁵ Taberi bu ayetle ilgili görüşleri açıkladıktan sonra, eğer dışarı taşmayı doğru görmediğim bu görüşler olmasıydı, bu ayeti "gündüz namazlarını kılararken açıkça sesli okuma gece namazlarını ise gizli okum şeklinde anlardım" der.⁵⁵⁶ Bu ayetten maksat namaz olsun ya da dua olsun, Allah itidalli bir şekilde davranılmasını emretmiştir. Sesi namaz kılararken veya dua ederken, çok yükseltmekten ve çok alçaltmaktan yasaklamıştır, çünkü işlerin en hayırlısı orta olanıdır. Allah en iyisini bilir.

3.2.5. İnşallah Demeden Bir Şeyi Kesin Yapacağını Söylememesi

Allah Teâlâ bizlere yapmaya karar verdiğimiz şeylerde nelere dikkat etmemiz gerektiğini bildirmektedir ve bir işi yapacağımız zaman ben şunu yapacağım demeden, ancak Allah Teâlâ'nın istemesiyle yapacağım dememizi emretmektedir. Böylelikle her şeyin Allah Teâlâ'nın dilemesiyle olacağını bildirmektedir. Bu konuda Allah şöyle

⁵⁴⁹ Zemahşeri, *Keşşâf Tefsiri* 3/ 1202.

⁵⁵⁰ Taberi, *Camii'l Beyan* 15/ 186. Zemahşeri, *Keşşâf Tefsiri* 3/ 1202.

⁵⁵¹ Zemahşeri, *Keşşâf Tefsiri*, 3/1203. Neseî, *Medârikü't-Tenzîl* ve Hakâiku't-Te'vîl, 2/283.

⁵⁵² Alusi, *Rûhu'l-Meânî*, 8/ 263.

⁵⁵³ Buhârî, "Tefsir", 65 (4722).

⁵⁵⁴ İbn Kesir, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm*, 5/130. Vahidi, *Esbabın Nüzul*, 155.

⁵⁵⁵ Suyuti, *Lübabu'n Nükul*, 169.

⁵⁵⁶ Taberi, *Camii'l Beyan*, 15/188.

buyurur:

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا

“Hiçbir şey hakkında sakın “yarın şunu yapacağım” deme.”⁵⁵⁷

Yukarıdaki ayetin nüzul sebebi şöyle anlatılmaktadır: Ehli Kitaptan ya da müşriklerden bir gurup Hz. Peygamber’den, Ashâb-ı Kehf, Zülkarneyn ve ruh hakkında soru sormuşlar.⁵⁵⁸ Bunun üzere Resulüallah bu sorulara yarın cevap vereceğini söyleyerek, İnşallah diye istisnada bulunmamış. Bunun üzerine vahiy on beş gün gecikmiş. Müşrikler Resûlüallah’ın arkasından kötü konuşmaya başlayınca. Bu durum Resûlüallah’ı çok üzmüş. On beş gün sonra Allah onların sorularına cevap olarak Kehf suresini indirmiş ve neden vahyin geciktiğini de açıklamış.⁵⁵⁹ Başka bir rivayette kırk gün geciktiği ileri sürülmüştür.⁵⁶⁰ “sakın yarın şunu yapacağım” deme⁵⁶¹ Buradaki “yarın” dan maksat gelecektir.⁵⁶² Bu ayette herhangi bir hususa dair işte ben yarın şu şu işi yapacağım diye Allah Teâlâ’nın istemesine bağlamadan söz söylemenin doğru olmadığı beyan edilmektedir. Böylelikle o işi kesin bir şekilde yapacağını belirtmemiş olur, yoksa bu işi yapacağım dedikten sonra yapamayacaksa eğer o zaman yalancı durumuna düşer. Ama eğer Allah isterse yapacağım dediğinde o işi kesin yapacağına dair söz vermemiş olur. Resulüallah “Ey Rasûlüm, Hiçbir şey hakkında sakın, yarın şunu yapacağım deme”⁵⁶³ diye yasaklandıktan sonra “Ancak Allah dilerse yapacağım”⁵⁶⁴ de, diye emredilmektedir. Bu ayet Resulüallah şahsına tüm ümmete hitaptır,⁵⁶⁵ çünkü hiçbirimiz gelecekte ne olacağını bilemiyoruz. Allah Teâlâ şöyle diyor: وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا “Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez.”⁵⁶⁶ Bir şeylerin meydana gelmesi için sadece insanın onu istemesi yetmez. İlk önce Allah Teâlâ’nın onun meydana gelmesini istemesi gerekir. Bu ayette bize bildirilen uyarı ve

⁵⁵⁷ el-Kehf 18/23.

⁵⁵⁸ Zemahşeri, *Keşşâf Tefsiri*, 4/42.

⁵⁵⁹ Taberi, *Camîu’l Beyan an Te’vili Ayi’l Kur’an*, 15/ 228. Zemahşeri, *Keşşâf Tefsiri*,4/ 42.

⁵⁶⁰ Razi, *Mefatihü’l Gayb*, 15/152.

⁵⁶¹ el-Kehf 18/23

⁵⁶² Zemahşeri, *Keşşâf Tefsiri*, 4/42.

⁵⁶³ el-Kehf 18/23.

⁵⁶⁴ el-Kehf 18/24.

⁵⁶⁵ Komisyon, *Kur’an Yolu Tefsiri*, 3/548.

⁵⁶⁶ Lokmân 31/34.

öğretilenle öğütlerle, bir işi yapmaya niyetlendiğimizde Allah Teâlâ izin verirse demekle o işi Allah Teâlâ'nın iradesine bağlamamız gereklidir. Günümüzde Türkçede yaygın olarak kullanılan ve ayet metnindeki lafza uygun bir dilek ifadesi olan “İnşallah Teâlâ” deyiminin anlamı da budur.⁵⁶⁷

Bu ifade bir kısım ayetlerde bu şekilde yer almaktadır:

قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا

“Musâ, “İnşallah Teâlâ beni sabırlı bulacaksın. Hiçbir işte de sana karşı gelmeyeceğim” dedi.”⁵⁶⁸

قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ

“Babacığım, emrolunduğun şeyi yap. İnşallah Teâlâ beni sabredenlerden bulacaksın” dedi.”⁵⁶⁹

3.2.6. Kur'an'ı Okumakta Acele Etmemesi

Hiz. Peygamber (s.a.v) Cebrail kendisine Kur'an'ı okurken, onu ezberlemek ve anlamak için elinden geleni hatta daha fazlasını yapmaya gayret ediyordu. Bu yüzden gelen Kur'an vahyi anlamak ve ezberlemek için tamamlanmasını beklemeden onu tekrarlıyordu. Bu yüzden Allah Teâlâ Rasûlü Hiz. Muhammed böyle yapmaktan yasaklamıştır ve Allah ona Kur'an'ı mutlaka ezberleteceğini bildirmiştir. Bu konuda farklı zamanlarda inen fakat aynı manaya gelen iki ayeti ele alacağız. Bu iki ayette Hiz. Peygamber Kur'an Cebrail okurken onu almaya acele ederek Cebrail ile okumaktan yasaklanmıştır. Bu hakkındaki birinci ayet şöyledir:

وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا

“Sana vahyedilmesi tamamlanmadan önce Kur'an'ı okumakta acele etme. “Rabbim! İlmimi arttır” de.”⁵⁷⁰

Bu ayetin nüzülü hakkında müfessirlerin farklı görüşleri vardır. Şimdi onların görüşlerinden bahsedeceğiz: Hiz. Peygamber Cebrail'den Kur'an'ı alma konusunda titiz ve gayretliydi. Bundan dolayı belki unutturum korkusuyla Cebrail vahyi

⁵⁶⁷ Komisyon, *Kur'an Yolu Tefsiri*, 3/ 548

⁵⁶⁸ el-Kehf 18/ 69.

⁵⁶⁹ es-Sâffât 37/102.

⁵⁷⁰ Tâhâ 20/114.

tamamlamadan onu okumaya acele ediyordu. Bundan dolayı Kur'an'ı okumakta acele etmekten yasaklayan bu ayet nazil oldu.⁵⁷¹ Bir başka görüşe göre bu ayetin manası, ayetlerin mücmel kısımlarını, onunla ilgili açıklama gelmeden önce tebliği etmede acele etme demektir.⁵⁷²

Necran Piskoposu ve Mekke Müşrikleri "Ey Muhammed, bize şunları haber ver, sana bunun için üç gün zaman tanırız" demişler. Bu üç gün içinde vahiy gelmemiş ve Yahudilerin Hz. Peygambere üstün geldiği söylentiler yayılmaya başlamış. Bunu üzerine bu ayet nazil olmuş. Eğer böyle dersek onun "Lavh-i Mahfuzdan İsrail'e, İsrail'den Cebrail'e, Cebrail'den vahiy tamamlanmadan sana inmesine acele etme demek olur".⁵⁷³

Bir başka rivayet de şöyledir: Bir kadın Peygambere gelerek kocasının kendine tokat attığını şikâyet eder. Peygamber kısas uygulamasını buyurur. Bunun üzerine bu ayetin indiği ve kısası uygulamadığı ve "*Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır*"⁵⁷⁴ bu ayetin indiği rivayet edilmiştir.⁵⁷⁵ Ama bu görüşün ayetin nüzul sebebi olması uzak ihtimaldir.⁵⁷⁶

Ayetin içeriği bağlamında birinci görüşün daha doğru olduğu söylenebilir.⁵⁷⁷ Hz. Peygamber acelece davranmaktan yasaklandıktan sonra, "*Rabbim! İlmimi arttır de*" diye emredilmektedir. Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamberi sadece ilim konusunda daha fazlasını istemeye emrettiğini söyleyebiliriz. Resûlullah'ın böyle dua etmekle emrolunması şu şekilde açıklanmıştır: Acelece davranmaktan yasaklanması Kur'an vahiyle alakalıdır. Resûlullah'ı bu davranışa iten amiller kötülenmemiştir. Burada yasak ifadesinin Resûlullah'ı kınama anlamının çıkarılmaması için bu ifadeden hemen sonra böyle bir şeyle emredilerek iltifat edilmiş, hem "Kur'an vahiy dışındaki hususlarda bilgisini arttırma çabası içinde olması özendirilmiş, ufkunu açması için

⁵⁷¹ Suyutî, *Lübâbu'n-Nükûl*, 174. Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 16/ 56-57.

⁵⁷² Zemahşeri, *Keşşâf Tefsiri*, 4/ 370. Kurtubi, *Camî'ü'l-Beyan*, 6/163.

⁵⁷³ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 16/ 56-57.

⁵⁷⁴ en-Nisâ 4/34.

⁵⁷⁵ Kurtubi, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Şur'ân*, 6/163.

⁵⁷⁶ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 16/ 57.

⁵⁷⁷ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 16/ 57.

Allah Teâlâ'ya dua etmesi emredilmiştir.”⁵⁷⁸

M. Esad bu ayetle ilgili şöyle yorum yapmaktadır. Bu ayetin muhatabı başta Hz. Muhammed olmakla beraber her çağda yaşayan bütün Müslümanlardır. Kur'an Allah Teâlâ'nın sözüdür. Dolayısıyla onu oluşturan kelimeler, cümleler, sure ve ayetler birbiriyle çelişmeden bağlantılı ve tutarlı tam bir bütündür. Bunun için Kur'an'ın ne demek istediğini kavramaya çalışan herkes aceleci yaklaşımlardan uzak durmalıdır. Ayetleri ait oldukları umumi mana örgüsünden soyutlayarak onlardan aceleci bir şekilde sonuçlar çıkarmaktan sakıncalıdır. Kur'an'ı bir bütün olarak ele almalı ve münferit meseleleri bir bütün içinde değerlendirmelidir.⁵⁷⁹ Vahiy inerken acele etmekten yasaklayan bir diğer ayette şöyledir:

لَا تُحْرَكْ بِهِ لِسَانُكَ لِتَعْجَلَ بِهِ

“(Ey Muhammed!) Onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini kımıldatma”⁵⁸⁰

Cebrail Hz. Peygambere Kur'an'dan bir ayet getirdiğinde, Peygamberimiz onu unutmamak için aceleyle Cebrail'le birlikte okumaya çabalardı ve onu ezberlemek için acele ederdi. Bundan dolayı bu ayet nazil oldu ve Kur'an'ı alırken acele etmemesi gerektiği, zira Allah Teâlâ'nın ona Kur'an'ı kesinlikle ezberleteceğini bildirildi.⁵⁸¹ Abdullah bin Abbas şöyle rivayet ediyor: Resulullah kendisine vahiy indiği zaman onu aklında tutmak için dilini durmadan kımıldatırdı. Bundan dolayı bu ayet nazil oldu.⁵⁸² Allah Teâlâ Kur'an'ı Resulullah'ın kalbine yerleştirme ve unutturmama işini kendine ait olduğunu bildirmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ فَإِذَا قَرَأَهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ

“Şüphesiz onu toplamak ve okumak bize aittir. O halde, biz onu okuduğumuz zaman, onun okunuşuna uy. Sonra onu açıklamak da bize aittir.”⁵⁸³

Abdullah bin Abbas bu ayeti açıklarken bir başka rivayette şöyle diyor: Resulullah

⁵⁷⁸ İbn Âşûr, Muhammed et-Tahir, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, (Tunus: 1984), 16/317. Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 3/ 654.

⁵⁷⁹ Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, 2/641-642.

⁵⁸⁰ el-Kıyâmet 75/16.

⁵⁸¹ Taberi, *Camî'ü'l Beyân an Te'vîli Ayi'l Kur'an*, 29/ 187.

⁵⁸² Buhari, Tefsir 75, 4928. Müslim, “Salat” Tirmizi, “Tefsir”, 72, 3329.

⁵⁸³ Kıyâmet 75/17-19.

Cibril vahiyle indiği zaman onunla dilini Şiddetli bir Şekilde hareket ettirirdi. Onun böyle yapmasından kendisine vahiy geldiği bilinirdi. Dilini durmadan hareket ettirme, onu kalbine yerleŐtirip okutmak bize aittir. Vahiy indiği zaman sen sadece onu dinle. Onu senin dilin üzerine aklamamız bize aittir.⁵⁸⁴ Kıyamet suresinin bu ayeti nazil olduktan sonra Cebrail Resulüllah (s.a.v)’e vahiyle geldiğinde baŐını eğerek ona kulak verirdi. Cebrail uzaklaŐınca da Rabbını’n ona vaat ettiği gibi vahyedilenleri okurdu.⁵⁸⁵ Allah Teâlâ bu ayetlerde  Şeyi kendinin yapacağını bildirmiştir. Birincisi: Vahyi hafızalarda saklamak ve yazılı bir Şekilde bir araya toplayıp Resûlüllah’ın unutmamasını sağlamak. Allah Teâlâ Şöyle buyurur: *“Sana Kur’an’ı okutacağız ve sen onu unutmayacaksın.”*⁵⁸⁶

İkincisi: Vahyi Hz. Peygamber Efendimizin okumasını sağlamak. Üçüncüsü: Vahyi aklamak. İki farklı surelerde geçen bu ayetler Hz. Peygambere meleklerden vahiy alırken nasıl davranması gerektiği bildirilmiştir. Aynı zamanda bu ayetlerden Peygamberimizin ilahi emirleri almakta ve korumakta ne kadar dikkatli, özentili ve itinalı olduğu bilinmektedir.

⁵⁸⁴ Buhari, “Tefsir”, 65 (4929).

⁵⁸⁵ Buhari, Tefsir 75, 4929.

⁵⁸⁶ A’l 87/6.

SONUÇ

Hz. Muhammed (s.a.v) Allah Teâlâ tarafından seçilmiş elçi olmasıyla büyük günahlardan korunmuştur. İnsanlara örnek olması nedeniyle, Allah Teâlâ tarafından bütün kötü şeylerden arındırılarak güzel sıfatlarla donatılmıştır. Kur'an'da Hz. Peygambere yasaklanan hususlar adlı araştırmamızda genel olarak Peygamberin insani yönlerine, yeryüzünde seçilmişlik ve örneklik yönlerine dikkat çekerek, yasak getiren ayetlerin hangi konularda ve ne şekilde geldiğini incelemeye çalıştık.

Hz. Peygamberin ilahi vahiy almakla yüce makama sahip olduğu gibi aynı zamanda beşerî vasıfları olduğu da unutulmamalıdır. O bir beşer olmasıyla birlikte Allah Teâlâ'nın seçilmiş özel kuludur. Bu bağlamda onun insanüstü biri olarak değerlendirilip ilahlık makamına yüceltilmesi doğru olmadığı gibi, biz normal insanlar gibi düşünülmesi de doğru değildir. Kur'an'ın emrettiği gibi hem beşer hem nübüvvet yönü hatırlatılarak dengeli bir bakış açısıyla bakılmalıdır.

Hz. Peygamber (s.a.v) vahiy indirilmeyen bazı konularda akıl, kıyas, tecrübe ve istişare etme gibi farklı vasıtalardan faydalanarak içtihad etmesi sonucunda bazı davranışlarda bulunmuş ve bazen yanılmıştır. Ancak böyle durumlarda Allah Teâlâ onu yanlış üzere bırakmayıp yanlış olduğu hususları indirdiği vahiylerle düzeltmiştir. Bu düzeltmeler Hz. Peygamberin resul – beşer oluşunun tabii sonucudur. Kur'an-ı Kerim Peygamberlerin diğer insanlar gibi beşer olduklarını tek farkın onlara vahiy geldiğini ifade etmektedir. Ancak ilahi vahiy onlara Peygamberlik kimliği kazandırmışsa da beşerî kimliğin dışında başka bir konuma yükseltmemiştir.

Kur'an'da Hz. Peygamber (s.a.v)'e yasaklanan hususları incelediğimiz bu çalışmamız sonucu şunu söyleyebiliriz ki Peygamberimiz, Risâlet'ine yakışmayan hiçbir günah işlememiştir. Sadece beşer olmasından dolayı iyi maksatla yaptığı bazı davranışlarında hataya düşmesi nedeniyle uyarılmıştır, yoksa Rabbinin emir ve yasaklarına karşı gelmemiştir. Peygamberimize gelen bu yasaklar kimi zaman hakkında kesin hükümler olmayan konularda vahyin gelmesini beklemeden karar verdiği için, kimi zaman da

tebliğ metodunda iyi niyetle yaptığı yanlış tutumundan, kimi zaman da yaptığı içtihad sonucu düştüğü yanlıgıdan dolayı gelmiştir. Peygamberimiz hakkında Kur'an'da yasakların olması onun Peygamberlik görevlerine bir zarar getirmez, belki onun her zaman Allah Teâlâ'nın terbiyesinde ve gözetiminde olduğunu açıklar.

Hız. Peygamber (s.a.v)'e yasak getiren ayetlerin Kur'an'da yer alması, Kur'an-ı Kerimin inanmayanların söylediği gibi beşerî kaynaklı bir kitap değil tam aksine ilahi kaynaklı bir kitap olduğunu, Hız. Peygamberin kendisine gelen vahyi hiçbir şekilde değişime uğratmadan ümmetine aktardığını kanıtlamaktadır, çünkü bir kimse kendi yazdığı eserde kendi kendine bir şeyler yasaklamaz ve yasak içeren ayetleri gizleyerek düşmanlarının kendisi ile ilgili kötü söylentileri yapmasına engel olurdu. Fakat o böyle bir şey yapmadı, çünkü o aldığı mesajları değiştirmeden başka insanlara anlatmakla görevlendirilmişti.

Hız. Peygambere gelen bu yasaklar onun hata veya günah işlemeden dolayı değil, belki hakkında kesin bir hüküm olmayan konularda istişare ve içtihad sonucu düştüğü yanlıgıdan dolayıdır. Bu yüzden bunlar Peygambere hitap olmakla beraber müminlere de bir hitaptır. Ne sebepten olursa olsun Hız. Peygambere yasaklanan hususlar insanların zaman içerisinde düşebileceği mümkün olan hataların gözler önüne serilmesi bakımından ve bu tür konularda dikkatli olunmaları noktasından bütün insanlara yönelik hitap olduğu söylenebilir. Özel bir sebepten dolayı inmiş olsa da evrenselliği bakımından benzer halde olan insanlar bu tür hitabın muhataplarıdır.

Bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlardan bir başkası da Hız. Peygamber (s.a.v)'e gelen yasakların, aşağılayıcı, onur kırıcı gibi durumlardan ziyade yol gösterme şeklinde olmasıdır. Hız. Muhammed (s.a.v) Allah Teâlâ'nın kulu olmakla beraber onun elçisidir. Ona Peygamberlik verilmeden önce de Emin, Sıddık gibi güzel sıfatlarla biliniyordu. Ancak o bir melek değil beşer olduğu için bazı konularda yanlıgıya düşmüştür. Belki Allah Teâlâ'nın onun bazı konularda yanıldığını bize bildirmesinin sebebi onun beşerüstü biri olmadığını açıklamak içindir. Eğer bunları bize bildirmeseydi belki bazı kişiler onu vefatından sonra beşerüstü biri olarak tanımlayacak ve örnek alınması mümkün olmayan bir şahsiyet haline getireceklerdi. Bu yüzden Kur'an'da Hız. Peygamberin bir insan olduğu vurgulanmıştır.

KAYNAKÇA

- Abdulfettah el-Kâdî, *Esbab-ı Nüzul*, Ter. Salih Akdemir, bs. 5, Ankara: Fecr Yayınları, 2016.
- Abdurrahman, Aydın. “Fahredden Razi ile Elmalılı Tefsirleri Bağlamında Nebi, Resul ve Peygamber Kavramlarına Genel Bakış”. Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. C. 3, S. 1 (2015): 71.
- Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, Ter: Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız ve Zekeriya Yıldız, İstanbul: Ocak yayıncılık, 2013.
- Akgül, Muhittin “Peygamberin İsmeti ile İlgili Bazı Ayetlerin Yorumu”, Diyanet İlmi Dergi, özel Sayı, 2 bs. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2003.
- Alusi, Şehabeddin Mahmut. *Ruhu'l Meani*, Kahire: Daru'l Hadis, 2005.
- Arslan, Ali. *Büyük Kur'an Tefsiri /Hulâsatü'ü Tefasir*, İstanbul: Arslan Yayınları.
- Ayhan, Bayram. Kur'an'a göre Peygamberlerin İsmeti Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Begavi, Muhyi's-Sünne Ebu Muhammed Hüseyin b. Mesud, *Mealimü't-Tenzil*, Daru't-Tayyibe, 1409.
- Beyzavi, Muhammed. *Envârü't-tenzîl ve Esrârü't-te'vîl*, 6 bs. Lübnan: Daru'l Kutubu'l ilmiyye, 2015.
- Bilmen, Ömer Nasuh, *Kur'an Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri*, İstanbul: Genel Dağıtım – Nesa A.Ş.
- Buharı, *el- Câmiu's-Sahîh*, Beyrut: Dar İbn Kesir, 2002.
- Bursevî, İsmail Hakkı. *Rûhu'l-Beyan*, Ter. H. Kâmil Yılmaz, Ömer Çelik, Süleyman Derin vd. İstanbul: Erkam Yayınları, 2005.
- Cürcânî, Seyyid Şerif. *et-Ta'rifât*, Lübnan: Beyrut, 1995.

Çetiner, Bedrettin. *Fatiha'dan Nas'a Esbab-ı Nüzul*.

Derveze, İzzet. *Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri*, çev.: Mustafa Altinkaya, 6 bs. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2014.

Doğru, Erdinç. "Dilbilim ve Kur'an Çerçevesinde Bir Anlam Analizi: Resul ve Nebi Kavramları" *Islamic University Europe Journal of Islamic Research*, S.5, (2011):5.

Durmuş, Zülfikar. "İslam düşüncesinde resul – nebi ayrımı Kur'an bağlamında eleştirel bir yaklaşım" *Diyanet İlmî Dergi*, C. 44, S. 3 (2008): 53.

Ebu Ferec Cemalüddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzi, *Zadü'l- Mesir fi İlmî't-Tefsir*, çev. Abdülvehhab Öztürk, İstanbul: Kahraman Yayınları, 2009.

Ebu Hayyan el- Endülüsî, *el-Bahru'l-Muhit*, Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1993.

Ebussuûd Efendi, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm*, ter. Ali Akın, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2006.

Esed, Muhammed. *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk. İşaret Yayınları, 1999.

Feyzi, Volkan. "Kur'an'da Peygamberlerin Beşeriliği ve seçilmişliği" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

Hazin, Ali b. Muhammed, *Lübabu 't-Te'vil fi Meani 't-Tenzil*, Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415.

İbn Aşur, Muhammed Tahir, *Tefsiru et-Tahrir ve 't-Tenvir*. Tunus, Daru'l Tunusiyye, 1984.

İbn Ebü'l-İz. *Şerhu'l Akîdeti't Tahâviyye*. 9 bs. Beyrut: 1988.

İbn Haldûn. *Mukaddime*. Suriye: Dar Yereb, 2004.

İbn Kesir, Ebu'l Fida. *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, 2 bs. Suudi Arabistan: Dar Tayyibe, 1999.

İbnu'l Arabî, Ebu Bekir. *Ahkâmü'l-Kur'ân*, Beyrut: Daru'l Marifet, 1987.

Karaman, Hayrettin. vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014.

Kurtubî, Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, Lübnan: Daru'l Fikr,

1995.

- M. Hamdi Yazır, Elmalılı. *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul: Azim Dağıtım, 2011.
- Matürîdî, Ebu Mansur, *Te'vîlatü'l-Kur' An Tercümesi*, Çev. Bekir Topaloğlu, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Mâtürîdî, Ebu Mansur. *Te 'vîlâtü Ehli 's-sünne*, Beyrut: 2004.
- Mevdûdî, Ebu'l Alâ. *Tefhimu'l Kur'an*, Ter. Muhammed Han Kayani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, vd. İstanbul: İnsan Yayınları, 2005.
- Muhammed, Hamidullah. *Hz. Peygamberin Savaşları*, Çev. Nazir Erinç, Yurter, İstanbul: Beyan Yayınlar, 2002.
- Mukatil b. Süleyman, *Ebu'l- Hasen. Tefsir Mukatil b. Süleyman*, Beyrut: Daru'l-Kütübu'l İlmiyye, 2003.
- Neseî, *Sünen 'ün Neseî*, Ter: A. Muhtar Büyükçınar Ahmet Tekin. Ö. Faruk Harman Yaşar Erol, İstanbul: Kalem Yayıncılık, 1981.
- Nevevî, İmam Muhyiddin. *el-Minhâc ve Sahîh-i Müslim*, çev. Beşir Eryarsoy, Karınca & Polen Yayınları, 2016.
- Ömer Faruk Harman, *İslam Ansiklopedisi*, C 43. Yûnus Maddesi, 2013.
- Önal, Recep. "Kur'an'daki Nebî – Resûl Kavramlarına Teolojik Yaklaşım". KADER Kelam Araştırmaları Dergisi, C. 11, S. 1, (2013): 331.
- Pak, Süleyman. "Kur'an'da Hz. Peygamber'in Günah İşleme İmkânî (Nisa Suresi 105-107. Ayetler Örneği", Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 32, (2017): 644.
- Pezdevî, Ebu Yüsr. *Ehli Sünnet Akaidi*. çev. Şerafeddin Gölcük. 3 bs. İstanbul: Kayıhan Yayınları 1994.
- Râgıb El-İsfahânî, *el-Müfredât*, Beyrut: Daru'l Kalem, 1416.
- Razi, Fahreddin. *Mefatihü'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç, vd. Ankara: Akçağ Yayınları, 1988.
- Rıza, Muhammed Reşid, *Tefsiru'l-Menar*, Mısır: Menar Matbaası, 1328.
- Suyuti, Celaleddin. *Lübabu'n-Nukul Fi Esbâbü'n-nüzûl*, 2.bs, Riyaz: 2004.
- Suyuti, *el-Câmiu's-Sagîr*, Beyrut: Daru'l Kutubu'l İlmiyye, 1990.

- Taberî, Muhammed b. Cerir. *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Ayi'l-Kur'an*, 2 bs. 1953.
- Tirmizî, Hakım. *Hatmü'l-evliyâ*, Beyrut: 1985.
- Tirmizi, *Sünenu-t Tirmizi*, Beyrut: Daru'l gelebi'l İslami, 1996.
- Vahidi, Ebu'l Hasan. *Esbab-ı Nüzul*, Beyrut: Daru'l Kutubu'l İlmiyye, 2000.
- Yavuz, Salih Sabri. *İslam Düşüncesinde nübüvvet*, İstanbul: insan yayımları.
- Yılmaz, Hakkı. *Nüzul Sırasına Göre Tebyînu'l Kur'an İşte Kur'an*, 2 bs. İstanbul: İşaret Yayınları, 2015.
- Zemahşerî. *El-Keşşâf an Hakâ'iki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l- ekâvîl fî vucûhi't-te' vîl*. çev. Muhammed Coşkun, vd., İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2016.